

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

DEIMANTĖ LEKAVIČIŪTĖ
BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA

SPECIALIŲ ŽINIŲ VERTINIMO PRAKTIKA IR KYLANČIOS PROBLEMOS ATSKIROSE
TEISENOSE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas: –
Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka

VILNIUS 2021

TURINYS

IVADAS	3
1. SPECIALIOS ŽINIOS ĮRODINĖJIMO PROCESĖ	7
1.1. Specialių žinių samprata	7
1.2. Specialių žinių vieta ir reikšmė įrodinėjimo procese	16
2. SPECIALIŲ ŽINIŲ VERTINIMO ATSKIROSE TEISENOSE ANALIZĖ	26
2.1. Specialių žinių vertinimas baudžiamojo proceso teisėje	26
2.1.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas baudžiamojo proceso teisėje	26
2.1.2. Praktinės problemos kylančios teisėjams vertinant specialiąsias žinias baudžiamajame procese	39
2.2. Specialių žinių vertinimas administraciniame procese	48
2.2.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas ir praktinės problemos kylančios administraciniame ginčo teisenos procese.	48
2.2.2. Specialių žinių teisinis reglamentavimas ir praktinės problemos administracinių nusizengimų teisenos procese.	60
2.3. Specialių žinių vertinimas civiliniame procese	65
2.3.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas civiliniame procese.	65
2.3.2. Praktinės problemos kylančios teisėjams vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese.	67
IŠVADOS	77
PASIŪLYMAI DĖL SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKYMO TOBULINIMO	80
LITERATŪROS SĄRAŠAS	82
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	92
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	94
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA	95
PRIEDAI	97
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ	122

IVADAS

Tiriama problema. Šiame darbe bus nagrinėjami šie problemas keliantys klausimai: ar specialių žinių teisinis reguliavimas yra pakankamas, aiškiai suprantamas ir veiksmingas atskirose teisenose? Ar specialisto statuso įtvirtinimas ir jo atliekamų funkcijų reguliavimo apibrėžimas yra reikalingas civiliniame ir administracinių ginčų procese, kuris yra įtvirtintas baudžiamajame ir administracinių nusižengimų procese? Kokios praktinės problemos kyla teisėjams vertinant specialiąsias žinias atskirose teisenose? Ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi?

Baigiamojo darbo aktualumas. Teismas nagrinėdamas civilines, administracinio ginčo teisenos, administracinio nusižengimo bylas ir baudžiamąsias bylas susiduria su specialių žinių nenuosekliu, aiškiai nesusiformavusiu teisiniu reguliavimu ir praktika. Specialisto ir eksperto statusai, jų veikla ikiteisminio tyrimo metu ir bylą nagrinėjant teisme yra tapatinami, jų funkcijas, teises ir pareigas yra sunku atriboti. Šių dviejų specialių žinių panaudojimo teismo procese formų teisinis reguliavimas nėra nuoseklus ir aiškus, kurį galima naudoti praktikoje. Dar viena specialių žinių panaudojimo teismo procese forma – konsultacinė išvada įneša didesnio neaiškumo, visų pirma neatribojus specialisto statuso nuo eksperto. Baudžiamosiose bylose privataus eksperto, specialisto pateikta išvada vadinama konsultacine išvada, tačiau administracinio ginčo teisenoje, civiliniame procese tokia pati išvada yra laikoma rašytiniu bylos įrodymu, taigi tokie netikslumai esantys skirtinguose procesuose, tačiau taikant specialiąsias žinias taip pat įneša neaiškumo. Civilinėse bylose sprendžiant klausimus susijusius su vaikų globa vaikų teisių specialistai pateikia savo išvadas dėl vaikų gyvenimo sąlygų šeimose, jie civiliniame procese dalyvauja, kaip specialistai, tačiau specialisto statusas ir funkcijos Civilinio proceso kodekse (toliau – CPK) nėra įtvirtinti. Baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose specialių žinių teisiniame reglamentavime akcentuojama specialisto, kaip teismo pagalbininko funkcija, o ekspertas yra pasitelkiamas, tais atvejais, kai administracinių ginčų teisenoje yra reikalingi ekspertiniai tyrimai. Palaipsniui besiformuojančio specialių žinių teisinio reguliavimo problematika atskirose teisenose yra aktuali, nes specialios žinios yra reikšmingos teisėjams priimant procesinį sprendimą.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Nagrinėjamo darbo problema nauja yra tuo, kad atliekant mokslinį tyrimą bus apklausti teisėjai, kurie priimdami procesinį sprendimą vertina specialiąsias žinias. Išanalizavus teismų praktiką, o taip pat išklausius teisėjų nuomonę bus galima įvertinti su kokiomis praktinėmis problemomis susiduria teisėjai vertindami specialiąsias žinias priimant galutinį procesinį sprendimą įrodymų visumoje ir ar specialių žinių taikymas

nagrinėjant atskirų kategorijų bylas yra veiksmingas, ar jis yra reikalingas ir kaip galima tai patobulinti.

Baigiamajame darbe tiriamos problemos ištyrimo lygis. Apie specialių žinių teisinį reguliavimą ir praktines problemas baudžiamosiose bylose rašė E. Radzevičius¹, E. Palskys², J. Januškevičiūtė³, E. Dereškevičius⁴, G. Juodkaitė-Granskienė⁵, G. Maslauskaitė⁶, S. Šimbelytė⁷ L. Jakobs⁸, З. З. Юрьевич⁹, О. Ю., Антонов¹⁰, Н. Malevski¹¹, Р. Pošiūnas¹², civilinėse bylose atliko disertacinio lygmens tyrimus R. Krikščiūnas¹³, V. E. Kurapka¹⁴, R. Jurka¹⁵, administracinėse

¹ Egidijus Radzevičius, „Specialių žinių taikymo problemos tiriant nusikalstamų darbų saugos pažeidimų įvykius Lietuvoje“, *Jurisprudencija*, 2005, t. 66(58).

² Eugenijus Palskys, „*Procesinė specialisto padėtis parengtiniame tardyme*“// Socialistinė teisė, 1968.

³ Janina Juškevičiūtė, „*Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos*“, (daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 1998).

⁴ Edgaras Dereškevičius, „*Kriminalistikos metodų taikymas gynėjo procesinėje veikloje: nuo teorijos iki metodikos*“, (daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013).

⁵ Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, „Teismo ekspertizės išvadų formulavimas ir vertinimas“, (daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003).

⁶ Giedrė Maslauskaitė, Sofia Khatsernova, „*Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus*“, Lietuvos teisės institutas, 2017.

⁷ Sigita Šimbelytė, „Specialių žinių panaudojimo įrodinėjimo procese formų ypatumai Lietuvoje ir Rusijos teisėje: kai kurie probleminiai aspektai“. Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje, 2016, žiūrėta balandžio 9 d., <https://ojs.panko.lt/index.php/ARSP/article/view/22/9>

⁸ Livia Jakobs, Wim J.J.M. Sprangers, B.Sc., „*A European view on forensic expertise and counter-expertise*“, Kluwer Academic Publishers, *Criminal Law Forum* 11:375–392, 2000.

⁹ Захохов Заур Юрьевич, „Понятие и сущность специальных знаний в уголовном судопроизводстве“, Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал, 2011.

¹⁰ О. Ю., Антонов, „*Проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве и пути их решения*“, Российский журнал правовых исследований. 2018, No 3 (16)

¹¹ Hendryk Malevski, „*Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje*“, *Jurisprudencija*, 1998, t. (9)1., Hendryk Malevski, „*Kriminalistikos ir teismo ekspertizės žinių poreikio ir jų taikymo praktikos Lietuvoje vertinimas*“, *Jurisprudencija. MRU mokslo darbai*, 12 (102) t. – Vilnius: MRU, 2007, Hendryk Malevski, „*Dėl specialių žinių termino apibrėžimo*“, *LPA mokslo darbai* „Kriminalinė justicija“. T.6. – V., 1997, Hendryk Malevski „*Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis: daktaro disertacija*“: socialiniai mokslai, teisė (6F), Vilnius, 1997.

¹² Pijus Pošiūnas, „*Kriminalistinės ekspertizės*“, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius, 1997. Pijus Pošiūnas, „*Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys*“. Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius, 1996.

¹³ Rolandas Krikščiūnas, „*Ekspertizė ir specialisto dalyvavimas nagrinėjant civilines bylas*“, *Jurisprudencija*, 2002, t.33(25).

¹⁴ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., *Specialių žinių taikymo tiriant nusikaltimus mokslinė koncepcija ir jos įgyvendinimo mechanizmas*, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012).

¹⁵ Raimundas Jurka, Karolis Kurapka, „*Specialių žinių panaudojimo teisiniuose procesuose unifikavimas: realijos ir iššūkiai*“, iš *12 Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos praktika*, Gintaras Švedas (Lietuvos teismo ekspertizės centras, Varšuvos universitetas, Vilnius, 2016).

bylose išreiškė savo nuomonę S. Šimbelytė¹⁶, K. Kurapka¹⁷, S. Matulienė¹⁸, D. Urbonas¹⁹, Eva Friis²⁰, R. Jurka²¹.

Baigiamojo darbo reikšmė. Atlikus teisėjų apklausą ir išanalizavus teismų praktiką bus galima daryti išvadą su kokiomis praktinėmis problemomis susiduria teisėjai baudžiamosiose, administracinėse ir civilinėse bylose visų įrodymų apimtyje vertindami specialiąsias žinias. Išanalizavus specialių žinių reguliavimo trūkumus ir problemas bus galima pateikti pasiūlymus kaip tobulinti specialių žinių taikymą, kad jos padėtų priimti procesinį sprendimą nagrinėjamose bylose, palengvintų tiek teisėjų darbą, tiek proceso dalyviai lengviau ir paprasčiau galėtų pasinaudoti specialių žinių teikiamomis galimybėmis.

Baigiamojo darbo originalumas. Atlikus mokslinį tyrimą ir išanalizavus teisėjų pateiktas nuomones dėl specialių žinių vertinimo nagrinėjant baudžiamąsias, civilines ir administracines bylas bus gautos teisininkų įžvalgos vertinant specialiąsias žinias nagrinėjant atskirų kategorijų bylas. Analizė reikšminga tuo, kad bus galima išskirti konkrečias problemas su kuriomis susiduria teisėjai. Taip pat problematika bus išanalizuota teismų praktikoje.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti specialių žinių teisinį reglamentavimą civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose, įvertinti praktines problemas, kurios kyla teismams vertinant specialiąsias žinias atskiruose procesuose, bei pateikti tyrimu paremtus pasiūlymus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Vadovaujantis teisine doktrina, Lietuvos Respublikos įstatymais, teismų praktika atskleisti ir įvertinti specialių žinių sampratą, reikšmę ir vietą įrodinėjimo procese.

2. Išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus reglamentuojančius specialiąsias žinias, kaip vieną iš priemonių galutiniam procesiniam sprendimui priimti.

3. Atlikti mokslinį tyrimą ir pateikti mokslinę analizę remiantis teisėjų nuomone kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą, įvertinti praktines problemas, kurios kyla teisėjams naudojant specialiąsias žinias kaip įrodymų šaltinį ir jas vertinant atskirose teisenose.

Tyrimo metodika. Darbe naudojama dokumentų, sisteminė teisės aktų, mokslinių šaltinių analizė, kuri leis įvertinti ar specialių žinių teisinis reguliavimas yra pakankamas. Administracinių, baudžiamųjų ir civilinių bylų lyginamoji analizė padės įvertinti problemas su

¹⁶ Sigita Šimbelytė, „*Peculiarities and Problems of the Use of Special Date in Lithuania's Criminal Proceedings: Doctoral Thesis.*“ Riga, 2016

¹⁷Karolis Kurapka „*Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese*“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019).

¹⁸ Snieguolė Matulienė, „*Peculiarities of averment stages in cases of administrative offences*“, Jurisprudence, Mykolo Romerio universitetas, 2011

¹⁹ Darius Urbonas, „*Įrodinėjimo administracinių teisės pažeidimų bylose problemos*“, Jurisprudencija, 2003, t. 41(33).

²⁰ Eva Friis, Karsten Åström „*The Use of Court- and Party-Appointed Experts in Legal Proceedings in Sweden: Judges' Experiences and Attitudes*“, Oslo Law Review, Volume 4, No. 2-2017.

²¹ Raimundas Jurka, Karolis Kurapka op cit 13.

kuriomis susiduria teisėjai vertindami specialiąsias žinias dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo atskirose teisenose.

Bus atliktas teisėjų interviu, kuris suteiks galimybę išskirti konkrečias problemas su kuriomis susiduria teisėjai ir pateikti pasiūlymus kaip teisinį reguliavimą galima tobulinti. Taip pat darbe yra naudojamas analitinis metodas, kurį pasitelkus yra pateikiamas požiūris dėl specialių žinių teisinio reguliavimo ir kylančių praktinių problemų.

Tyrimo struktūra. darbą sudaro įvadas, kuriame apibrėžiama magistro baigiamojo darbo problema, uždaviniai, kuriais siekiamas tikslas, darbe naudojamos sisteminė analizė, teismų praktikos analizė ir teisėjų interviu. Taip pat darbą sudaro du skyriai: pirmame skyriuje nagrinėjama specialių žinių samprata ir specialių žinių vieta ir reikšmė įrodinėjimo procese. Antrajame skyriuje analizuojamas teisinis reglamentavimas ir praktinės problemos su kuriomis susiduria teisėjai vertindami specialiąsias žinias kaip įrodymų šaltinį priimdami galutinį procesinį sprendimą.

Ginamasis teiginys. Specialisto statuso skirtingas interpretavimas atskirose teisenose, specialisto ir eksperto procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, tapatinimas, nevienodas teisės aktų taikymas specialioms žinioms suteikiant didesnę įrodomąją vertę, nei kitiems byloje surinktiems įrodymams lemia netinkamą įrodymų vertinimą ir procesinių sprendimų panaikinimą. Todėl specialių žinių gavimo procedūra, reglamentavimas ir praktika yra tobulintini.

1. SPECIALIOS ŽINIOS ĮRODINĖJIMO PROCESĖ

1991 metais Nyderlanduose Leideno miesto teismai susidūrė su keistu ir unikaliu atveju bylą pavadindami „kamuoliuko byla“. Moteris buvo rasta negyva savo rezidencijoje, skrodimą atlikęs patologas nustatė, kad kamuoliukas per vieną iš jos akių prasiskverbė į jos smegenis. Ataskaitoje padaryta išvada, kad ponija M. mirė dėl šio kamuoliuko įsiskverbimo į akies obuolį. 1995 m. byla buvo išnagrinėta Hagos apygardos teisme. Teismas įvertinęs byloje surinktus įrodymus nustatė, kad aukos sūnus nužudė savo motiną tyčia ir apgalvotai. Anot teismo, jis su mažu arbaletu šaudė kamuoliuką į savo mamos akis. Po apygardos teismo nuosprendžio, gynyba pradėjo ieškoti ekspertizės, kuri galėtų padėti įrodyti moters mirties priežastį. Galiausiai gynyba rado universiteto ekspertą, norintį ištirti bylą. Hagos apeliacinis teismas nusprendė paprašyti kriminalistikos instituto taip pat ištirti bylą. 1996 m. Hagos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs daug skirtingų sričių ekspertų ataskaitų, nusprendė, kad kyla abejonių kas tiksliai įvyko, ir kaltinamasis sūnus buvo išteisintas. Svarbiausi įrodymai buvo įvairios ekspertų išvados - autopsijos ataskaita, psichologo ataskaita apie mirusios moters sūnaus elgesį, biologo ataskaita, kuris atliko bandymus rekonstruodamas įvykį su kamuoliuku naudodamas arbaletą ir jį nukreipdamas į paruoštas žmogaus kaukolę²². Ši kamuoliuko byla iliustruoja teisminės ekspertizės poreikio sudėtingumą, nuspėjamumą, naudingumą siekiant nustatyti tiesą byloje.

Taip pat 2004 m. Maskvoje sugriuvus „Transvaalio“ vandens pramogų parkui šio parko griūties priežastis buvo nustatinėjama daugiau nei pusantrų metų ir jai nustatyti reikėjo daugiau kaip 30 įvairių ekspertizių²³. Šie aktualūs pavyzdžiai rodo, kad specialios žinios yra priemonė nustatyti ir įvertinti byloje reikšmingas aplinkybes ir tokių aplinkybių kilimo priežastis, o taip pat ateityje užtikrinti ne tik greitesnį bylą išnagrinėjimą, tačiau ir užkirsti kelią nelaimėms ir apsaugoti žmonių gyvybę ir sveikatą. Todėl prieš nagrinėjant specialių žinių teisinį reglamentavimą ir problemas, kurios iškilo Lietuvos nacionaliniams teismams vertinant specialiąsias žinias baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese, yra svarbu išanalizuoti specialių žinių sampratą, o taip pat jų vietą ir reikšmę įrodinėjimo procese.

1.1. Specialių žinių samprata

Lietuvių kalbos žodyne nurodyta, kad specialus (lot. *specialis*) reiškia ypatingą, išskirtinį²⁴. O žinių sąvoka įvardijamos, kaip kaupiami arba jau sukaupti duomenys²⁵. Taigi analizuojant

²² Livia Jakobs, Wim J.J.M. Sprangers., *supra note*, 8:375-376.

²³ Egidijus Radzevičius, *supra note*, 1:131.

²⁴ LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Specialus>

²⁵ LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Zinios>

specialių žinių sąvoką lingvistiniu aiškinimu specialios žinios ypatingai arba išskirtinai kaupiami arba jau sukaupti ir žmogaus turimi duomenys. Tačiau nėra aišku, kokiais būdais šie duomenys ir informacija yra kaupiami ir kokia tai informacija. Pagrindiniai požymiai, kurie išryškėja, kad kaupiamą informaciją ypatinga ir išskirtinė.

E. Palskys teigė, kad „specialiomis žiniomis laikomos mokslinės žinios, pagrįstos giliu kokio nors mokslo, technikos, meno ar amato pažinimu“²⁶, o T. Averjanova nurodo, kad „specialios žinios – tai mokslo žinios, nes technika, menas yra paremti mokslo žiniomis; specialios žinios – tai studijavimo ir profesinės veiklos metu įgytos žinios; specialios žinios – mokslo ir technikos žinios bei žinios, įgytos mokymosi ir profesinės veiklos metu“²⁷. Mokslininkai akcentuoja, kad specialios žinios yra paremtos mokslo žiniomis ir aukštu jų pažinimo laipsniu.

Z. Z. Jurievichas teigė, kad specialios žinios yra tokios žinios, kurioms yra reikalingas specialus mokymas, apimantis teorinius ir praktinius komponentus. Tokias žinias reikia nuolat atnaujinti, tobulinti, nes kitaip jos negalės atitikti šiuolaikinio mokslo ir technologijų plėtros lygio. Štai kodėl šių žinių negalima priskirti prie įprastų ir visuotinai prieinamų, nes norint tokias žinias gauti reikia specialaus pasirengimo ir kvalifikacijos. Specialiosios žinios yra atitinkamo dalyko nuolatinio įgijimo ir tobulinimo produktas, susijęs su šiuolaikiniais pasiekimais mokslo, technologijų, meno ir amatų srityje²⁸.

V. E. Kurapka kartu su kitais mokslininkais tyrinėdami specialiąsias žinias suformulavo specialių žinių sampratą ir nurodė, kad „Specialios žinios – tai mokslo, technikos ar bet, kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos lavinantis, specialiai studijuojant ar užsiimant profesine veikla, naudojamos įrodomajai ar kitai informacijai, būtinai tam tikrai veikai iširti, gauti. Specialiomis žiniomis laikomos ir teisinės žinios“²⁹. Šioje suformuluotoje sąvokoje išskiriami specialių žinių pagrindiniai požymiai nurodant, kad specialios žinios yra žmogiškosios veiklos srities žinios, kurios yra įgyjamos mokantis mokykloje, studijų metu, dirbant profesinėje veikloje ir, kad šios žinios yra pasitelkiamos įrodymams arba kitai reikalingai informacijai gauti. Šie mokslininkai laikosi nuomonės, kad specialios žinios yra laikomos teisinėmis žiniomis.

²⁶ Eugenijus Palskys, „Procesinė specialisto padėtis parenginiame tardyme“// Socialistinė teisė, 1968, 23, cituota iš „Kriminalistika ir teismo ekspertizė, mokslas, studijos, praktika IX: mokslinių straipsnių rinkinys II dalis“, Hendryk Malevski ir kt., Vilnius, Charkovas, 2013., 191

²⁷ Raimundas Jurka, Rasa Žibaitė-Neliubšienė, „Specialios žinios, kaip priemonė nustatant įrodymų patikimumą“, iš „Kriminalistika ir teismo ekspertizė, mokslas, studijos, praktika IX: mokslinių straipsnių rinkinys II dalis“, Hendryk Malevski, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Vilnius, Charkovas, 2013., 191

²⁸ Захохов Заур Юрьевич, „Понятие и сущность специальных знаний в уголовном судопроизводстве“, Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал, 2011, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-i-suschnost-spetsialnyh-znaniy-v-ugolovnom-sudoproizvodstve>

²⁹ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kt., Specialių žinių taikymo tiriant nusikaltimus mokslinė koncepcija ir jos įgyvendinimo mechanizmas, (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), 195.

yra reikalingos informacijai susijusiai su klausimais teisminiuose bylų nagrinėjimuose atskleisti, bei suvokti. Pavyzdžiui, R. Burda teigė, kad „Su nusikalstamu įvykiu susiję tikrovės reiškiniai dažnai būna tokie sudėtingi ir saviti, kad siekiant juos iširti ir panaudoti įrodinėjimo procese būtina pasitelkti žinias iš įvairių žmogiškosios veiklos sferų. Tokios žinios baudžiamajame procese vadinamos specialiosiomis žiniomis“³⁴. Įvykiai ir aplinkybės baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose dažnai būna sudėtingi ir saviti, todėl jiems iširti, įvertinti, pasitelkti, kaip įrodinėjimo priemonę yra reikalingos specialios žinios.

K. Kurapka nurodė, kad „Specialios žinios yra mokslo, technikos ar bet kurios kitos žmogiškosios veiklos srities žinios, įgytos išsilavinimo, specialaus studijavimo ar profesinės veiklos dėka, naudojamos įrodomajai ar kitai informacijai, būtinai tam tikrai veikai iširti, gauti, atsižvelgiant į proceso specifiką“³⁵.

Vienintelis teisės aktas, kuriame yra reglamentuota specialių žinių samprata - „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“ (toliau – TEĮ), kurio 3 str. 2 d. yra numatyta, kad „Specialios žinios – išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti“³⁶. Iš šios specialių žinių sąvokos matyti, kad TEĮ specialios žinios yra orientuotos ir nukreiptos būtent į ekspertinį tyrimą ir eksperto veiklą.

Taip pat 2019 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė teismų praktikoje priimdami „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje apžvalgą“ apibrėžė specialių žinių samprata ir nurodė, kad „Specialiosios žinios – tai dėl išsilavinimo ir per specialų pasirengimą ar profesinę veiklą įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, būtinos reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti. Šios žinios byloje naudojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) nustatyta tvarka. Bylų tyrimo ir nagrinėjimo procese teisinės žinios nelaikytinos specialiosiomis žiniomis.“³⁷ Kaip matyti iš LAT Tyrimo grupės apžvalgoje suformuluotos specialių žinių sąvokos teisėjai taip pat teisinių žinių nelaiko specialiomis žiniomis.

Jungtinių Valstijų teismai nagrinėdami įvairių kategorijų bylas taikė „Federalines įrodinėjimo taisykles“, kuriose taip pat yra apibrėžta specialių žinių paskirtis. Federalinėse įrodinėjimo taisyklėse plačiau prasme nurodyta, kad žinių sritys, kuriomis galima pasinaudoti,

³⁴ Ryšardas Burda, Janina Juškevičiūtė, „Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos Baudžiamajame procese optimizavimas“, Jurisprudencija, 2006, 11(89) 19.

³⁵ Karolis Kurapka, *supra note*, 17:199.

³⁶ „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr>

³⁷ 2019 m. kovo 28 d. *Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, AB-50-1, 22.

neapsiriboja vien mokslinėmis ir techninėmis, bet apima visas specializuotas žinias. Į ekspertą žiūrima ne siaurąja prasme, o kaip į asmenį turintį žinių, įgūdžių, patirties, išsilavinimą, kvalifikaciją. Taigi pagal taisyklę ekspertai yra ne tik gydytojai, fizikai ir architektai, bet ir didelė grupė žmonių, tokių kaip bankininkai ar žemės savininkai galintys paliudyti apie žemės vertę.³⁸ Šios taisyklės įtvirtiną nuostatą, kad teismai neturi apsiriboti vien mokslinėmis ar techninėmis žiniomis, tačiau gali pasitelkti ir tokias specialias žinias, kurias turi bankininkai ar kitų profesijų žmonės turintys žinių, įgūdžių, patirties, išsilavinimą ir kvalifikaciją. Šios taisyklės formuluoja specialių žinių sampratą plačiąja prasme ir specialisto funkcijas.

Taigi apibendrinant specialių žinių sampratos analizę galime dalyti išvadą, kad vieningos specialių žinių sampratos įtvirtintos moksliniuose šaltiniuose, teisės aktuose ar teismų praktikoje nėra, tačiau mokslininkai laikosi vieningos nuomonės, kad specialios žinios yra mokslinėmis žiniomis pagrįsti duomenys, kurie yra skirti sudėtingiems ir savitiems reiškiniams ištirti ir tokius ištirtus duomenis panaudoti įrodinėjimo procese. Atlikta specialių žinių sampratos analizė leido išskirti pagrindinius specialių žinių sąvokos požymius: tai nekasdienės, tačiau žmogiškosios veiklos srities žinios; žinios įgyjamos lavinantis, studijuojant arba profesinės veiklos metu, taip pat jas įgyjant per patirtį lavinant įgūdžius ir gebėjimus; tokios žinios yra naudojamos turint teisinį panaudojimo tikslą ir įstatymuose numatytą pagrindą sudėtingiems ir savitiems reiškiniams tirti ir nagrinėti, o gautus duomenis panaudoti įrodinėjimo procese.

Kaip matyti iš specialių žinių sampratos analizės vieningos nuomonės ar teisinės žinios yra laikomos specialiomis žiniomis nėra, todėl yra svarbu išanalizuoti ar teisinės žinios patenka į specialių žinių ratą.

2010 m. pasaulio bankas atliko ekspertinių išvadų vertinimo tyrimą dėl jo veiksmingumo ir efektyvumo baudžiamuosiuose, civiliniuose ir administraciniuose procesuose vertinant Prancūzijos, Vokietijos, Italijos, Jungtinių Amerikos Valstijų procesus. Šio tyrimo 3 punktas numato, kad ekspertų išvadose yra nurodomos tik faktinės aplinkybės ir jos negali būti susijusios su teisės klausimais. Visose tiriamuosiuose procesuose ekspertizų taikymo srityse eksperto atliekamos funkcijos apsiriboja fakto klausimais. Ekspertams negali būti užduodami teisinio pobūdžio klausimai³⁹.

Byloje *Mariya Alekhina ir kiti prieš Rusiją* Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT) nustatė, kad iš Zamoskvoretskiy apygardos teismo sprendimo matyti, kad ne teismas padarė lemiamą teisinę išvadą dėl vaizdo medžiagos pobūdžio, o kalbų ekspertai. Teismas

³⁸ Legal Information Institute Open Access to Law since 1992 m., *Federal Rules of Evidence*, žiūrėta 2021 m. kovo 14 d., https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702

³⁹ 2010 June 30, Comparative Study on Expert Witnesses in Court Proceedings, Report no. 62832-TR, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2991/628320ESW0Box30ative0Study00final0.txt?sequence=2&isAllowed=y>

neįvertino eksperto išvados ir tik pritarė kalbų ekspertų išvadoms. Atitinkama ekspertizė neapsiribojo vien kalbos klausimų išsprendimu ir ekspertizės išvados kvalifikavo vaizdo medžiaga. Teismas mano, kad tokia situacija yra nepriimtina, ir pabrėžia, kad visus teisinius klausimus turi spręsti tik teismai⁴⁰. Taigi, EŽTT laikosi nuomonė, kad teisinius klausimus turi spręsti teismai, o ekspertai to daryti negali. Tokia pati nuomonė Lietuvoje vyrauja tiek teisiniame reguliavime, tiek ir teismų praktikoje. TEĮ 25 str. 2 d. įtvirtinta, kad „Teisinės žinios teismo ekspertizėje nelaikomos specialiomis žiniomis“⁴¹. Taip pat, kaip jau buvo analizuota ankščiau 2019 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupės teismų praktikoje priimtoje „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje apžvalgoje“ laikomasi nuomonės, kad teisinės žinios nėra laikomos specialiomis žiniomis⁴².

Išanalizavus specialių žinių sampratą buvo padaryta išvada, kad mokslininkai neturi vieningos nuomonės ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi. R. Krikščiūnas nurodė, kad „teisinės žinios negali būti įtrauktos į procesinę kategoriją „specialiosios žinios“, nes preziumuojama, kad teisėjai išmano teisę“⁴³. J. Rinkevičiaus nuomone „teisininkai <...> patys yra teisės žinovai, to dėl jie savo pareigos spręsti bylos teisinius klausimus negali perkelti ekspertams, kuriais gali būti tik kitų sričių specialistai“⁴⁴. Šie mokslininkai laikosi nuomonės, kad teisinės žinios nėra specialiųjų žinių dalis.

K. Kurapka suformulavo teisinių žinių sampratą ir teigė, kad „Teisinės žinios yra visų pirma mokslo žinios, įgytos specialiai studijuojant, taip pat užsiimant moksline veikla, ją tai derinant kartu su profesine - praktine veikla“⁴⁵. R. Jurka ir R. Ž. Neliubšienė nors ir sutinka su tuo faktu, kad dalis mokslininkų laikosi pozicijos, kad teisinės žinios nėra specialiųjų žinių dalis, tačiau teigia, kad „<...> specialių žinių samprata <...> nėra linkusi į šių žinių „šeimyną“ įtraukti teises žinias <...>, tačiau baudžiamosios bylos, kurios nagrinėjimo dalyku tampa kriminalizuojami civiliniai procesiniai <...> vykdomieji teisiniai santykiai, kurių neįmanoma <...> išsamiai išnagrinėti neatskleidus tikrosios <...> nuostatų kolizijos, prigimties ir procedūros, kurią, kaip tokią gali paaiškinti autoritetingas <...> teisės srities specialistas ar mokslininkas“⁴⁶.

⁴⁰ „EŽTT 2018 July 17 *Case of Mariya Alekhina and Others v. Russia*, (Application no. 38004/12), European Court of human rights, žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:%22001-184666%22}}>

⁴¹ *supra note*, 36.

⁴² *supra note*, 37.

⁴³ Rolandas Krikščiūnas, „Ekspertizė ir specialisto dalyvavimas nagrinėjant civilines bylas“, *Jurisprudencija*, 2002, t.33(25), 78.

⁴⁴ Jurgis Rinkevičius, „Specialių žinių samprata ir teismo ekspertų kompetencija“, *Teisė*, 2000, 98., žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185462105/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>

⁴⁵ Karolis Kurapka, *supra note*, 17:37.

⁴⁶ Jurka, Neliubšienė, *supra note*, 27:192.

Taigi, šie mokslininkai sutinka, kad tam tikrais atvejais svarbių klausimų negalima išspręsti be specialių teisinių žinių.

V. E. Kurapka kartu su kitais mokslininkais teigė, kad „<...> teisės moksle galima išskirti teisininkams žinomų bendrųjų teisinių žinių bloką ir specialių žinių bloką. Galimybė naudoti specialias teises žinias ypač svarbi kalbant apie konstitucinę teisę <...> kriminalistiniu aspektu – civiliniame, administraciniame, arbitražo, o kartais ir baudžiamajame procese“⁴⁷. Taigi mokslininkai teigė, kad specialiosios teisinė žinios yra reikalingos konstitucinėje teisėje, o kriminalistiniu požiūriu - baudžiamajame, civiliniame, administraciniame ir arbitražo procesuose.

K. Kurapkos ir R. Jurkos nuomone „teisinės žinios specialiomis žiniomis gali būti laikomos, kai: a) teisinių žinių reikia konkretaus visuomeninio santykio ir teisės normos koreliacijai įvertinti; b) tam tikri visuomeniniai santykiai konkrečiame teisiniame procese nėra įprasti, t.y. šių santykių teisiniam vertinimui būtina pasitelkti kitos teisės šakos (teisinės sistemos) mokslines, galias tyrimais pagrįstas analitines žinias; c) teisės taikytojui (pavyzdžiui, teismui ar teisėjui), nagrinėjančiam baudžiamąją bylą, neužtenka kitos šakos tam tikrų teisinių žinių ir praktinės patirties; d) teisės taikytojas savo diskrecijos pagrindu nutaria kreiptis dėl specialisto išvados pateikimo konkrečiu teisiniu klausimu konkrečioje byloje“⁴⁸.

Atlikus empirinį tyrimą ir apklausus teisėjus ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios teisėjų nuomonės išsiskyre. Pirmoji nuomonių grupė pasisakė už tai, kad teisinės žinios nėra specialios žinios: „<...> *Teismas neturi specialių žinių, teismas turi teises žinias. Nereikia maišyti teisinių žinių ir specialių žinių. Teisinis vertinimas, tai nėra specialios žinios. Specialios žinios yra išmanymas tam tikro dalyko, tam tikroje siauroje srityje. Teismas neturi specialių žinių ir negali jų taikyti. <...> Specialios žinios yra kasdienės žinios, išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios reikalingos objektams tirti ir ekspertizėms atlikti. Teisinėmis žiniomis nei tyrinėji, nei atlieki ekspertizę, todėl vienareikšmis atsakymas ne. Manau, kad teisinės žinios nepatenka į specialių žinių kategoriją <...>*“. Taip pat Respondentė Nr. 9 nurodė, kad „*Jokiu būdu, tada nebereikėtų teismų - viską išspręstų teismo ekspertai (teisininkai). Tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu yra nustatyta vienintelė išimtis, kada teisinės žinios gali būti ekspertinio tyrimo objektu ir dalyku - tai užsienio teisė. Kitais atvejais teismas yra tas*

⁴⁷ Vidmantas Egidijus Kurapka ir kiti., *supra note* 29:39.

⁴⁸ Raimundas Jurka, Kurapka „Scientia Juris as special knowledge in legal proceedings: from ideas to implementation, Iš Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika = Criminalistics and forensic examination. II dalis: mokslinių straipsnių rinkinys, 2014, 232–242, cituota iš „Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese“, (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), Karolis Kurapka, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., 42.

<https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:78035526/datastreams/MAIN/content>

specialistas, kuris turi pakankamai gilių žinių pritaikyti teisę“. Kita vyraujanti nuomonių grupė pasisakė dėl to, kad teisinės žinios yra pripažįstamos specialiomis žiniomis. Respondentas Nr. 3 parodė: *„BPK 89 str. 5 d. įtvirtinta, kad teismo psichologai yra specialistai, šio straipsnio 6 d. sako, kad probuotojai yra specialistai, teismui įstatymas numato teisę aiškinti, suteikia aiškinimo teisę. Teisėjai yra teisės srities specialistai. Ne kiekvienas žmogus turi teisinių žinių, tik tas, kuris turi teisinį išsilavinimą. Teisinių žinių tam tikro bagažo turėjimas, įgijimas per aukštąjį universitetinį išsilavinimą turėtų būti pripažįstamas specialiosiomis žiniomis“.* Taip pat Respondentas Nr. 5 nurodė, kad *„Teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios, kadangi jos atitinka specialioms žinioms keliamus reikalavimus. Teisininkas analizuodamas situaciją vadovaujasi ne tik savo vidiniu įsitikinimu, kuriuo paprastai vadovaujasi asmenys priimdami sprendimus kasdienėje savo veikloje, tačiau vadovaujasi teisės aktais, kurių žinojimas vertintinas, kaip specialių žinių turėjimas. Dėl tos priežasties teisės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios. Kai kuriuose teismuose teisinės žinias galima prilyginti tam tikrai specialisto išvadai arba specialisto pateiktai nuomonei, pavyzdžiui, atskirąsias nuomones, kurias teikia teisėjai regioniniuose teismuose – Europos Sąjungos Teisingumo teisme arba Europos Žmogaus teisių teisme. Kyla klausimas ar tokių nuomonių pareiškimas nėra specialisto nuomonė? Atsakymas, taip, tokia nuomonė yra specialisto nuomonė apie klausimą, kuris buvo sprendtas ne taip, kaip jiems atrodė. Generalinio advokato išvados, kurios yra teikiamos bylose Europos Sąjungos Teisingumo teisme, tai irgi galima laikyti, kad tai yra tam tikra specialisto išvada byloje. Nėra taip, kad specialistų teisinių žinių išvadų neegzistuočių teisinėje praktikoje, jos egzistuoja, Lietuvoje jos nėra taikomos arba aš negirdėjau, kad tokiu lygiu būtų taikomos, tačiau, tai iš vienos pusės turėtų būti vertinama, kaip specialisto nuomonė, specialios žinios, tačiau tai nėra eksperto išvada, kuri įpareigoja teismą“.* Respondentas Nr. 7 parodė: *„Manau, kad teisės žinios yra specialios žinios. Tinkamas materialių teisės normų pritaikymas yra specialios žinios. Vertinti sprendimą ir specialių žinių išvadą, tai yra skirtingi dalykai. Pritaikyti teisės normą reikia turėti specialių žinių. Ekspertas turi specialių žinių tam tikroje srityje, taip pat ir teisininkas turi tam tikroje srityje specialias žinias, kurias pritaiko“.* Taigi, apibendrinant galima teigti, kad vyrauja skirtingos nuomonės ar teisinės žinios gali būti pripažįstamomis specialiomis žiniomis. Tačiau tam tikroje teismų praktikoje teisinės žinias galima prilyginti specialisto išvadai ar nuomonei, tokias, kaip atskirąsias nuomones, kurias teikia teisėjai Europos Sąjungos Teisingumo teisme, Europos Žmogaus teisių teisme, Generalinio advokato išvados, kurios yra pateikiamos bylose Europos Sąjungos Teisingumo teisme.

„Lietuvos Konstitucinio teismo įstatymo“ 9 str. numatyta, kad Konstitucinio teismo teisėjas turi teisę „<...> iškviesti ir apklausti liudytojus, ekspertus, naudotis specialistų

konsultacijomis⁴⁹. To paties įstatymo 27 str. numato, kad Konstitucinio teismo teisėjai atlieka veiksmus <...> 5) skiria ekspertizes, išskviečia ir apklausia specialistus, nesuinteresuotus bylos baigimi⁵⁰. Pagal „Lietuvos Respublikos Konstitucijos“ 102 str. „Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Respublikos Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams“⁵¹. Taigi galima daryti išvadą, kad Konstitucinio teismo teisėjai turi teisę skirti teisminę ekspertizę, o eksperto išvados yra teisinio pobūdžio ir aiškiną teisę. Todėl galima teigti, kad specialios teisinės žinios yra pasitelkiamos konstitucinėje teisėje Lietuvoje.

Tokia praktika taip pat yra reglamentuota Estijos Teismo ekspertizės įstatyme, kurio 4 str. numato, kad „ekspertas yra asmuo, kuris atlikdamas jam paskirtas teismo ekspertizes naudojasi ne teisinėmis žiniomis, o įstatyme numatytais atvejais gali atlikti ekspertizę naudodamasis teisinėmis žiniomis“⁵². Taip pat Pagal Estijos Respublikos Civilinio proceso kodekso 293 str. 1 d. „1. <...> Teismas siekdamas sužinoti apie ne Estijos Respublikoje galiojančią teisę, tarptautinę ar bendrąją teisę, proceso dalyvio prašymu arba savo iniciatyva teismas gali paprašyti eksperto pateikti nuomonę teisiniais klausimais⁵³. Taigi, kaip matyti iš specialių žinių teisinio reglamentavimo Estijos Respublikoje ji savo praktikoje naudoja specialias teisines žinias ir tokios specialios teisinės eksperto nuomonės gali pareikalauti pats teismas civiliniame procese. Kaip matyti iš Lietuvoje esančio specialių teisinių žinių reglamentavimo tokios ekspertizės prašyti gali tik Konstitucinis teismas.

Aktualu, tai, kad Lietuvos aukščiausi nacionaliniai teismai pirmą kartą⁵⁴ pagal „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos protokolą Nr. 16“ kreipėsi su prašymu pateikti konsultacinę išvadą, patariamąją nuomonę EŽTT dėl Lietuvoje galiojančių apkaltos įstatymų, kur klausimai dėl šių įstatymų yra nagrinėjami administracinėje byloje ir šiuo metu yra sustabdytas administracinio ginčo nagrinėjimas⁵⁵. EŽTT nurodė, kad priima prašymą pateikti konsultacinę išvadą dėl Lietuvos Seimo nario, kuris buvo apkaltintas 2014 m. ir norėjo dalyvauti 2020 m. spalio mėn. parlamento rinkimuose. Tačiau jį buvo atsisakyta registruoti kaip kandidatą

⁴⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas“, Lietuvos aidas, 1993-02-06, Nr. 24-0, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6034/asr>

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos aidas, 1992-11-10, Nr. 220-0, TAR, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>

⁵² „Forensic Examination Act, Passed 30.05.2001, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530122020006/consolide>

⁵³ „Code of Civil Procedure“, Passed 20.04.2005, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522062020001/consolide>

⁵⁴ „Strasbūro teismas priėmė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą pateikti konsultacinę išvadą“, Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus teisių teisme, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://lrv-atstovas-ezt.lt/naujienos/strasburo-teismas-prieme-lietuvos-vyriausiojo-administracinio-teismo-prasyma-pateikti-konsultacine-issvada>

⁵⁵ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. R-33-602/2020.

į tuos rinkimus. Šis atsisakymas buvo užginčytas. EŽTT teigia, kad Lietuva yra ketvirtoji šalis kuri paprašė pateikti konsultacinę išvadą pagal Protokolą Nr. 16⁵⁶. Toks EŽTT sprendimas reiškia, kad „jame keliami principiniai klausimai, susiję su Konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu“⁵⁷. Taigi, galima daryti išvadą, kad EŽTT teikiama konsultacinė išvada yra teisinio vertinamojo pobūdžio atsakanti į teisinių žinių reikalaujančius klausimus, kurių Lietuvos vyriausias administracinis teismas (toliau – LVAT) neturi. Todėl galima teigti, kad specialių teisinių žinių praktika vyrauja ne tik Konstituciniame teisme, tačiau pirmą kartą tokiomis teisinėmis galimybėmis pasinaudojo LVAT kreipdamasis į EŽTT dėl konsultacinės išvados.

Apibendrinant galima teigti, kad specialiosios žinios turi keletą pagrindinių požymių: tai yra žmogiškosios veiklos srities žinios, tačiau ne kasdienės žinios, įgyjamos lavinantis, studijuojant arba profesinės veiklos metu, taip pat jas įgyjant per patirtį lavinant įgūdžius ir gebėjimus; tokios žinios yra naudojamos turint teisinį panaudojimo tikslą ir įstatymuose numatytą pagrindą sudėtingiems ir savitiems reiškiniams tirti ir nagrinėti, o gautus duomenis panaudoti įrodinėjimo procese. 1. Specialios žinios yra žmogiškosios veiklos srities žinios įgyjamos lavinant įgūdžius ir gebėjimus, studijuojant arba profesinės veiklos metu, tokios žinios yra panaudojamos turint teisinį panaudojimo tikslą ir įstatyminių pagrindą sudėtingiems, savitiems reiškiniams tirti ir nagrinėti, o gautus duomenis įvertinus jų teisėtumą ir leistinumą panaudoti įrodinėjimo procese. Nėra vieningos nuomonės ar teisinės žinios yra specialių žinių dalis, tačiau konstitucinėje teisėje specialios teisinės žinios yra naudojamos teisinėje praktikoje. Taip pat aktualu tai, kad LVAT pirmą kartą Lietuvos istorijoje kreipėsi į EŽTT su prašymu pateikti konsultacinę išvadą dėl apkaltos įstatymo galiojimo išaiškinimo, tuo tarpu administracinės ginčo bylos nagrinėjimas LVAT yra sustabdytas. Šis aktualus pavyzdys rodo, kad specialios teisinės žinios yra pradedamos taikyti Lietuvos administracinės ginčo teisenos praktikoje.

1.2. Specialių žinių vieta ir reikšmė įrodinėjimo procese

Konstitucinis teismas savo nutarime 2008 m. nurodė, kad „<...> Administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimas teisme iš esmės prilygsta baudžiamųjų bylų nagrinėjimui teisme, todėl vertinant teismo įgaliojimus savo iniciatyva rinkti įrodymus administracinių teisės pažeidimų bylose iš esmės atsižvelgtina į nuostatas, kad teismas, siekdamas nustatyti objektyvią tiesą, turi aktyviai veikti baudžiamajame procese – <...> teisingumo vykdymas negali priklausyti tik nuo to, kokia medžiaga teismui yra pateikta; teismas, siekdamas objektyviai, išsamiai iširti visas bylos aplinkybes ir nustatyti joje tiesą, turi įgaliojimus pats atlikti proceso veiksmus arba

⁵⁶ „A request by the Supreme Administrative Court of Lithuania for an advisory opinion under Protocol No. 16 has been accepted“, European Court of human rights, ECHR 033 (2021), 1-2.

⁵⁷ *supra note*, 54.

pavesti atitinkamus veiksmus atlikti tam tikroms institucijoms. <...> Įvertinus tai, kad administraciniai teisės pažeidimai pagal pavojingumo laipsnį yra artimesni civilinės teisės pažeidimams, <...> teismo pareiga nustatyti materialią tiesą Lietuvos civilinio proceso teisės mokslinėje doktrinoje visų pirma tapatinama su teismo pareiga remtis ne tik šalių pateiktais, bet ir savo iniciatyva gautais įrodymais. Jei teismas turi įgaliojimus įrodymus savo iniciatyva rinkti civiliniame procese, tokius pat įgaliojimus jis juo labiau turi turėti nagrinėdamas administracinių teisės pažeidimų bylas⁵⁸. Taigi ši Konstitucinio teismo nuomonė parodo, kad teismas baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese gali būti aktyvus ir turi teisę pats rinkti įrodymus, jei mano, kad tai yra reikalinga.

Teisinėje literatūroje apibrėžiami ir įrodymams keliami reikalavimai: 1) įrodymai yra vertinami pagal vidinį įsitikinimą. Vidinis subjekto, vertinančio įrodymus, įsitikinimas yra įgyjamas per savo asmeninę, darbinę patirtį ir sukauptą žinių ribą, kuri priklauso nuo šio asmens sugebėjimo pritaikyti įgytą praktiką ir turimas žinias. Vertindamas įrodymus asmuo turi atsiriboti nuo bet kokios galimos išorės įtakos galutiniam įrodymų vertinimui; 2) Įrodymų vertinimas grindžiamas visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių visumos išnagrinėjimu. Tai reiškia, kad įrodymų vertinimo metu būtina ištirti kaltinamuosius ir teisinamuosius įrodymus, išanalizuoti kiekvieną įrodymą atskirai ir palyginti su kitais byloje esančiais įrodymais, ir parengti galutines išvadas; 3) įrodymai vertinami vadovaujantis įstatymais ir teisine sąmone, įrodymų vertinimas grindžiamas materialinių ir procesinių teisės normų taikymu⁵⁹. G. Juodkaitė-Granskienė nurodo, kad „<...> teismo ekspertizės išvadų vertinimas yra procesas, kurio metu tyrimą atliekantis pareigūnas formuoja savo vidinį įsitikinimą išvadų teisingumu ir pagrįstumu, tikrindamas jų leistinumą, liečiamumą ir kitus veiksnius, liudijančius, kad jos atitinka bendruosius įrodymų vertinimo kriterijus“⁶⁰.

Pagal BPK 20 str. „1. Įrodymai baudžiamajame procese yra įstatymų nustatyta tvarka gauti duomenys. 2. Ar gauti duomenys laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teisėjas ar teismas <...> 3. Įrodymais gali būti tik tokie duomenys, kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai išspręsti teisingai. 4. Įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti šiame Kodekse numatytais proceso veiksmais. 5.

⁵⁸ „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 256 straipsnio 3 dalies (2000 m. rugsėjo 19 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Valstybės žinios, 2008-05-31, Nr. 62-2353, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.321217?jfwid=-397ixjva3>

⁵⁹ Rolandas Krikščiūnas, Snieguolė Matulienė, „Peculiarities of averment stages in cases of administrative offences“, Jurisprudence, Mykolo Romerio universitetas, 2011, 667-668, žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11402/612-1091-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁶⁰ Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, „Teismo ekspertizės išvadų vertinimas“, Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika, Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2001, 86, žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d., <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367187373688/J.04~2001~1367187373688.pdf>

Teisėjai įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu⁶¹.

Pagal BPK 1 str. šio įstatymo paskirtis yra „ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“⁶². Teisinėje doktrinoje dažnai daiktiniai įrodymai yra įvardijami, kaip „nebylieji liudytojai“, todėl norint nustatyti reikšmingas aplinkybes šiuos įrodymus yra reikalinga iširti pasitelkus technines priemones ir specialiąsias žinias⁶³. Todėl galima daryti prielaidą, kad specialios žinios yra priemonė šiam tikslui baudžiamosiose bylose pasiekti.

Taigi, duomenis įrodymais baudžiamojoje byloje pripažįsta teismas tuo atveju, kai įrodymai atitinka pagrindinius jiems keliamus reikalavimus: 1) teismas duomenis įvertina remdamasis savo vidiniu įsitikinimu išnagrinėjant visas bylos aplinkybes; 2) duomenys byloje yra gauti įstatymo nustatyta tvarka ir teisėtais būdais; 3) tokie duomenys turi turėti reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti.

Specialių žinių panaudojimo teisminiame procese formas specialisto išvada, ekspertizės aktas ir dokumentas, surašytus pagal proceso šalių prašymą (konsultacinė išvada)⁶⁴ teismo yra įvertinami, kaip įrodymai baudžiamojoje byloje tuo atveju, kai įrodymai atitinka šiuos požymius: „1) gauti įstatymų nustatyta tvarka; 2) gauti teisėtais būdais; 3) yra galimybė juos patikrinti atliekant BPK numatytus proceso veiksmus“⁶⁵. Taigi, teismas prieš pripažindamas specialių žinių panaudojimo teismo procese formas, kaip faktines aplinkybes įrodančius įrodymus, turi įvertinti ar šie duomenys atitinka pagrindinius įrodymams keliamus reikalavimus.

„Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ)⁶⁶ 9 skyriuje yra įtvirtinta įrodymams administracinių bylų teisenoje keliami reikalavimai ir jų samprata. Pagal šio įstatymo 56 str. 2 d. yra nurodomas faktinių duomenų padedančių nustatyti tiesą administracinės teisenos bylose sąrašas, kuriame numatyta, kad „<...> faktiniai duomenys nustatomi tokiomis priemonėmis: <...>, specialistų paaiškinimais ir ekspertų išvadomis“⁶⁷. Taip pat šio įstatymo 56 str. 7 d. yra įtvirtinti įrodymams keliami reikalavimai, kurie numato, kad

⁶¹ Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, *supra note*, 60:86.

⁶² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas“, Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>

⁶³ Jurka, Neliubšienė, *supra note*, 27:194.

⁶⁴ 2019 m. kovo 28 d. „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, AB-50-1, 8-10.

⁶⁵ Andrius Juozapavičius, „Duomenų (įrodymų) gautų pažeidžiant teisę, naudojimo neleistinumas, Lietuvos baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas 2012), 40, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2022306/datastreams/MAIN/content>

⁶⁶ 1999 m. sausio 14 d., „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, Valstybės žinios, 1999-02-03, Nr. 13-308, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr>

⁶⁷ *Ibid.*

„<...> 7. Jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios. Teismas įvertina įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu, taip pat teisingumo ir protingumo kriterijais“⁶⁸. Taigi, specialių žinių panaudojimo administracinio ginčo teiseje formos yra specialistų paaiškinimai ir ekspertų išvados.

„Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso“⁶⁹ 569 str. įtvirtina įrodymams keliamus reikalavimus administracinių nusižengimų bylose. Šio įstatymo 569 str. 1 d. įtvirtinta, kad „<...> įrodymai administracinio nusižengimo byloje yra bet kurie įstatymų nustatyta tvarka surinkti faktiniai duomenys, kuriais remdamiesi administracinio nusižengimo tyrimą atliekantys pareigūnai nustato administracinio nusižengimo padarymo faktą ir aplinkybes, administracinę atsakomybę traukiamo asmens kaltę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes ir kitas aplinkybes, turinčias reikšmės bylai teisingai išnagrinėti“⁷⁰. Pagal to pačio straipsnio dalį vieni iš faktinių duomenų, kurie pripažįstami įrodymais yra gauti surašant ekspertizės aktą ar specialisto išvadą⁷¹. Pagal anksčiau minėto įstatymo 569 str. 4-5 d. yra įtvirtinti įrodymams keliami reikalavimai. Šios straipsnio dalys numato, kad „<...> 4. Įrodymais gali būti tik tokie duomenys, kurie patvirtina arba paneigia bent vieną aplinkybę, turinčią reikšmės bylai teisingai išnagrinėti. Ar gauti duomenys laikytini įrodymais, sprendžia teismas ar administracinio nusižengimo byla ne teismo tvarka nagrinėjanti institucija (pareigūnas). <...> 5. Teismas ir administracinių nusižengimų bylas ne teismo tvarka nagrinėjanti institucija (pareigūnas) įrodymus įvertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą išsamiu ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi įstatymu“⁷². Ši nuostata suteikė institucijoms (pareigūnams) ir teismams, nagrinėjantiems administracinio nusižengimo bylas, išimtinę teisę vertinti įrodymus. Taigi, galima teigti, kad vienas iš įrodymų šaltinių administracinio nusižengimo bylose atitikus įrodymams keliamus reikalavimus yra specialių žinių panaudojimo teismo procese formos - specialisto išvada ir ekspertizės aktas.

„Civilinio proceso kodekso“⁷³ 177 str. ir 185 str. įtvirtina įrodymų civiliniame procese sampratą ir jų vertinimą duomenis pripažįstant įrodymais. Pagal CPK 177 str. 1 d. „1. Įrodymai civilinėje byloje yra bet kokie faktiniai duomenys, kuriais remdamasis teismas įstatymų nustatyta

⁶⁸ *supra note*, 66.

⁶⁹ 2015 m. birželio 25 d., „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“, TAR, 2015-07-10, Nr. 11216, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b8d908c0215b11e58a4198cd62929b7a/asr>

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Ibid.*

⁷² *Ibid.*

⁷³ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, Valstybės žinios, 2002-04-06, Nr. 36-1340, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., <https://www.infolex.lt/ta/77554>

tvarka konstatuoja, kad yra aplinkybių, pagrindžiančių šalių reikalavimus ir atsikirtimus, ir kitokių aplinkybių, turinčių reikšmės bylai teisingai išspręsti, arba kad jų nėra⁷⁴. Įrodymai yra duomenys padedantys priimti galutinį procesinį sprendimą. CPK 177 str. 2 d. numatyta, kad „2. Faktiniai duomenys nustatomi šiomis priemonėmis: <...> ekspertų išvadomis, <...>⁷⁵.

Pagal CPK 185 str. „1. Teismas įvertina byloje esančius įrodymus pagal vidinį savo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku ir objektyviu aplinkybių, kurios buvo įrodinėjamos proceso metu, išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymais. 2. Jokie įrodymai teismui neturi iš anksto nustatytos galios, išskyrus šiame Kodekse numatytas išimtis⁷⁶. Taigi, galima daryti išvadą, kad viena iš priemonių padedanti nustatyti faktinius duomenis civilinėse bylose yra eksperto išvada. Šiuo aktu gautos išvados yra pripažįstamos įrodymais, tik tuo atveju, kai teismas įvertina gautas išvadas pasitelkdamas savo vidinį įsitikinimą, bylose susiklosčiusių aplinkybių ištyrimu ir vadovaudamasis įstatytą. CPK 185 str. įtvirtino teismo prerogatyvą įvertinti byloje gautus įrodymus, o taip pat numato, kad eksperto išvada teismui neturi išankstinės įrodomosios galios ir yra vertinama visų surinktų įrodymų visumoje. Įrodymai, kurie turi išankstinę įrodomąją galią teismui yra įtvirtinti CPK 197 str.⁷⁷, tačiau eksperto išvada į šią normą nepatenka. Eksperto išvada yra vienintelė specialių žinių panaudojimo civiliniame procese forma įtvirtinta civiliniame kodekse.

Lietuvos Aukščiausias teismas (toliau – LAT) teismų praktikoje formuluoja nuomonę, kad „<...> Baudžiamajame procese galimos tokios specialiųjų žinių panaudojimo formos – tai ekspertizės aktas, objektų tyrimo pagrindu pateikta specialisto išvada arba dokumentai, surašyti pagal proceso šalių prašymą (konsultacinė išvada), arba civilinėje ar administracinėje byloje surašyta specialisto išvada ar ekspertizės aktas. <...> Ekspertizės aktą ar eksperto ar specialisto išvadą teismas turi įvertinti pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu visų byloje esančių įrodymų ištyrimu. Remiantis patirtimi, sukaupta teismams nagrinėjant ir vertinant specialiąsias žinias, baudžiamosiose bylose pagrindas nesiremti kaip įrodymu (civilinėse bylose – atmesti kaip įrodymą) eksperto išvada ar jos dalimi gali būti ne vien tai, kad ekspertizės akto turinys prieštaringas, kad išvados neišplaukia iš tyrimo eigos, kad išvada pateikta dėl to, dėl ko tyrimas nedarytas arba atliktas neišsamiai <...> Ekspertizės akto duomenys gali būti atmetami kaip įrodymai ir tada, kai jie prieštarauja kitiems bylos įrodymams, kurių visuma remdamasis teismas priėjo prie išvados dėl įrodytomis pripažintų bylos aplinkybių. <...> Konsultacinė išvada gali būti pripažinta įrodymu baudžiamojoje byloje, jeigu atitinka

⁷⁴ *supra note*, 73.

⁷⁵ *Ibid.*

⁷⁶ *Ibid.*

⁷⁷ *Ibid.*

bendruosius ir specialiuosius tokio pobūdžio įrodymams keliamus reikalavimus⁷⁸. Taigi, LAT nurodė dar vieną požymį, kada specialių žinių panaudojimo teismo procese formomis galima nesivadovauti arba jas atmesti tuo atveju, kai specialiomis žiniomis gauti duomenys prieštarauja kitiems surinktiems įrodymams bylose.

Taigi, galima daryti išvadą, kad nagrinėjant baudžiamąsias, civilines ir administracines bylas jose yra naudojamos specialių žinių panaudojimo teismo procese formos specialisto išvada – naudojama baudžiamajame procese ir administracinių ginčų teisenoje, ekspertizės aktas – visuose trijuose teisiniuose procesuose, o dokumentai, surašyti pagal proceso šalių prašymą (konsultacinė išvada) tik baudžiamajame procese. Šie duomenys pripažįstami įrodymais tik tais atvejais, kai yra gauti įstatymo nustatyta tvarka, teisėtais būdais ir jų teisėtumą galima patikrinti atlikus procesinius veiksmus, jie neprieštarauja kitiems byloje surinktiems įrodymams. Pažymėtina, kad civiliniame procese specialisto statusas nėra įtvirtintas. Taigi, konsultacinės ir specialisto išvadų, ekspertizės akto vieta įrodinėjimo procese yra specialių žinių panaudojimo teismo procese formų pripažinimas tinkamu įrodymų šaltiniu.

Mokslininkai teisinėje doktrinoje suformulavo nuomonę, kad procesas, kurio metu byloje yra siekiama išgauti reikšmingos informacijos iš turimų įrodymų, yra sudėtingas. Jam atlikti yra reikalingos specialiosios žinios, kurių nei proceso dalyviai, nei teismas neturi⁷⁹, todėl yra pasitelkiami specialistai ir ekspertai. G. Juodkaitės-Granskienės ir kitų mokslininkų nuomone pagrindinis teismo eksperto uždavinys – pagalba ir konsultacija teisėjui⁸⁰. Šie autoriai išskyrė pagrindinius reikšmingus ekspertizės skyrimo pagrindus teisiniuose procesuose: „1) nustatyti esmines, teisiškai reikšmingas faktines aplinkybes <...>; <...> 3) kai surinkus ir ištyrus byloje esančius įrodymus iškyla klausimų, kuriems išsiaiškinti reikia specialių žinių; 4) byloje esant prieštarangiems įrodymams; 5) ekspertizės skyrimas turi būti pagrįstas ne spėjimu, bet teismo įsitikinimu, kad jos atlikimas yra tikslingas“⁸¹.

R. Krikščiūnas laikėsi nuomonės, kad „Specialistas yra savarankiškas proceso dalyvis; jo funkcijos skiriasi nuo eksperto funkcijų (ekspertui svarbiausia gauti naują informaciją (įrodymus) tyrimo metu; specialistui svarbiausia padėti teismui atlikti konkretų procesinį veiksma, pateikti sukaupią ir patikrintą informaciją, kuriai patvirtinti nereikia atlikti tyrimo)“⁸². O. Yu. Antonov nuomone specialistas neatlieka daiktinių įrodymų tyrimo ir neformuluoja

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausio teismo 2019 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118-489/2019, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/1726046>

⁷⁹ Marina Gušauskienė, Linas Belevičius, „Ar visada specialių žinių panaudojimo baudžiamojoje byloje rezultatai laikytini patikimu įrodymų šaltiniu?“, Teisės apžvalga, No. 2 (14), 328, žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32447/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_327-342.pdf

⁸⁰ Gabrielė Juodkaitė-Granskienė ir kt., „Lietuvos Respublikos teisės ir praktikos atitikimas teismo eksperto veiklos tarptautinį reglamentavimą“, iš *XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, (Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas, Vilnius 2015), 41.

⁸¹ *Ibid*, 39.

⁸² Krikščiūnas, *supra note*, 43:79.

išvadų, o tik išreiškia savo nuomonę šalių jam pateiktais klausimais. Jei būtina atlikti tyrimą, turėtų būti paskirta teismo ekspertizė⁸³. Mokslininkų nuomone administracinių ginčų teisenoje specialisto funkcija yra teismo konsultavimas specialių žinių reikalaujančiais klausimais neatliekant ekspertinių tyrimų, o tokia funkcija yra priskiriama ekspertui⁸⁴. „1. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas“, apibendrinime yra nurodyta specialisto samprata, kuri numato, kad „Specialistas – nešališkas teismo pagalbininkas, sprendžiant klausimus, kuriems reikalinga specialių žinių“⁸⁵.

H. Malevski teigimu „Kvalifikuota apžiūra - tai apžiūra, kurioje dalyvauja specialistas, iš esmės atsakantis už jos atlikimo eigą, rezultatus ir įforminimą. Tokioje apžiūroje dalyvaujantis kvotėjas ar tardytojas gali kelti specialistui bendrus uždavinius, turi susipažinti su apžiūros eiga ir rezultatais, tuo pat metu organizuoti tam tikras priemones nusikaltimui išaiškinti ir nusikaltėliui sulaikyti“⁸⁶.

Taigi, galima daryti išvada, kad specialios žinios ir specialių subjektų atliekamos funkcijos įrodymų procese yra reikalingos tam, kad būtų atsakyti specialių žinių reikalaujantys klausimai, kurių neturi nei teismas, nei proceso dalyviai. Iš mokslinės doktrinos analizės matyti, kad pagrindinė eksperto funkcija yra pagalba teisėjui, o specialisto statusas teisės šaltiniuose yra akcentuojamas, kaip proceso dalyvio, kuris neatlieka tyrimų, tačiau suteikia pagalbą atliekant procesinius veiksmus ir pateikia savo nuomonę.

Problematika dėl specialisto statuso baudžiamajame, administraciniame ir civiliniame procese yra ryški. R. Jurka ir K. Kurapka išgrynino specialisto ir eksperto problematiką visuose analizuojamuose procesuose ir nurodė, kad „<...> administraciniame (ginčo) teisenos procese <...> specialisto funkcija yra teismo konsultavimas įvairiais specialių profesinių žinių reikalaujančiais klausimais neatliekant specialių tyrimų, kurių atlikimas yra eksperto funkcija, <...> civiliniame procese specialistas nėra proceso dalyvis, o <...> specialisto išvada su tam tikrais aspektais yra tapati eksperto išvadai CPK prasme. <...> Baudžiamajame procese specialistas gali atlikti savarankišką tyrimą ir pagal kompetenciją pateikti paaiškinimus. Taip iš esmės dubliuojamos eksperto funkcijos“⁸⁷.

⁸³ О. Ю., Антонов, „Проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве и пути их решения“, Российский журнал правовых исследований. 2018, No 3 (16), 107.

⁸⁴ Raimundas Jurka, Karolis Kurapka, „Specialių žinių panaudojimo teisiniuose procesuose unifikavimas: realijos ir iššūkiai“, iš *12 Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos praktika*, Gintaras Švedas (Lietuvos teismo ekspertizės centras, Varšuvos universitetas, Vilnius, 2016), 235.

⁸⁵ 2012 m. rugsėjo 19 d., „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimas“, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo Teisinės analizės ir informacijos departamentas, žiūrėta 2021 m. vasario 11 d., 764.

https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/23_apibendrinimas.pdf

⁸⁶ Hendryk Malevski, „Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje“, *Jurisprudencija*, 1998, t. (9)1, 99.

⁸⁷ Jurka, Kurapka, *supra note*, 84:239.

Taip pat mokslininkai laikėsi nuomonės, kad įvairiose teisenose esanti problematika yra susijusi su specialiomis žiniomis dėl „specialisto kompetencijos, profesionalumo lygio ir atitikimo taikymo srities specifikai, jo teisių ir pareigų vykdymo sisteminimo, atsakomybės ribų nustatymo, jo, kaip teisės subjekto bendradarbiavimo su kitais teisės normas teikiančiais asmenimis įvairiose teisenose principai, tiksliai apibrėžiant atliekamas funkcijas, eksperto ir specialisto funkcijų diferencijavimas ir išgryninimas“⁸⁸.

Analizuojant specialių žinių vertinimo administracinio ginčo ir administracinių nusižengimų procese problematiką mokslininkai išskyrė šias įrodymų vertinimo problemas: nesant tikslios specialių žinių sąvokų bazės, tai kelių sumaištų subjektams, kurie formuoja teisinę praktiką ir tiems subjektams, kurie ją taiko⁸⁹, teisinių žinių pripažinimas specialiosiomis žiniomis administracinių teisės pažeidimų teisenoje, taip pat nėra sprendžiamas klausimas dėl bendros specialių žinių reglamentavimo kodeksų reformos, o įstatymų leidėjas apsiriboja įstatymų pataisomis⁹⁰.

Analizuojant specialių žinių problematiką baudžiamajame procese mokslininkai išskyrė šias problemas: neišskirtos, o sutapatintos specialisto ir eksperto sampratos; tapatinamos specialisto ir eksperto funkcijos; objektų tyrimo funkcija priskirta specialistui, tačiau šis procesinis veiksmas priklauso kiekvieno ekspertinio tyrimo stadijai; neprieinama vieninga nuomonė ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi⁹¹. Taip pat specialistams ar ekspertams atliekant ūkinės ir finansinės veiklos tyrimą yra pateikiami kaip tyrimo objektas, ne duomenys apie ūkinę ir finansinę veiklą, buhalterinės ataskaitos ir kiti duomenys, bet proceso dalyvių apklausos protokolai⁹². Vertinant specialių žinių panaudojimo teismo procese formas teismais susidūrė su dokumento, surašyto pagal proceso šalių prašymą (konsultacinę išvadą) problematika: „<...> teismai <...> kartais tokių dokumentų net nepriima nenurodydami gynybos šaliai jokių motyvų; <...> vertina kaip surašytus baudžiamosios bylos baigtimi suinteresuoto asmens prašymu ir todėl jais negrindžia teismo išvadų; konsultacines išvadas vertina, kaip specialisto išvadas“⁹³. Vertinant įrodymus prioritetinė reikšmė yra skiriama valstybiniais ekspertų ir specialistų surašytiems ekspertizės aktams ir specialistų išvadoms⁹⁴.

⁸⁸ Karolis Kurapka, „Specialisto statuso reglamentavimas Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekse“, iš *XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, (Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas, Vilnius 2015), 169.

⁸⁹ Raimundas Jurka, Karolis Kurapka, „Specialiosios žinios naujajame administracinių nusižengimų kodekse: naujos reglamentavimo trajektorijos“, iš *XIII Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika*, Jonas Prapiestis, Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė (Lietuvos ekspertizės centras, 2017) 52.

⁹⁰ *Ibid.*, 54.

⁹¹ Kurapka ir kt., *supra note*, 29:25-51.

⁹² Marina Gušauskienė, Linas Belevičius, *supra note*, 79: 339.

⁹³ Edgaras Dereškevičius, Karolis Kurapka, „Kriminalistikos metodų gynėjo procesinėje veikloje galimybės: požiūriai ir tendencijos Lietuvos praktikoje“, iš *Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika II dalis*, Vilnius, Charkovas, Edgaras Dereškevičius, 2013, 219.

⁹⁴ Marina Gušauskienė, Linas Belevičius, *op cit.*, 78:339.

Civiliniame procese kylo problema ir diskusijos dėl specialisto statuso ir funkcijų įtraukimo į civilinį procesą ir jo reglamentavimą⁹⁵. Nors Lietuvoje civiliniame procese specialisto statusas nėra reglamentuotas, tačiau užsienio valstybių civiliniuose procesuose tokia praktika yra taikomas. Pavyzdžiui, Prancūzijos civilinio proceso kodekso 256 str. procesinės normos numato, kad „Kai grynai techniniam klausimui nereikia sudėtingų tyrimų, teisėjas gali nurodyti paskirtam asmeniui atlikti paprastą konsultaciją“⁹⁶. Italijos civilinio proceso kodekso 61 str. numatyta, kad „prireikus teisėjui gali padėti vienas ar keli specialios techninės kompetencijos konsultantai atlikti atskirus veiksmus ar visą procesą“⁹⁷.

R. Krikščiūno nuomone „<...> civiliniame procese turėtų būti įteisinta savarankiška specialisto – teisėjo pagalbininko padėtis <...> specialistas neatlieka specialaus tyrimo tam, kad nustatytų naujus faktus, o dalyvauja civilinės bylos nagrinėjime siekdamas padėti teismui (teisėjui) teisingai atlikti procesinius veiksmus, pasitelkdamas specialiąsias žinias“⁹⁸.

K. Kurapkos teigimu „<...> ar eksperto išvada (teismo ekspertizė) atlikta remiantis teismo nutartimi, ar į civilinę bylą pateikta specialisto išvada, toks dokumentas bus vertinamas kartu su kitais byloje esančiais dokumentais, dėl to nei įrodomąja, nei funkcinė prasme nėra takoskyros tarp specialisto ir eksperto kaip specialių žinių subjekto civiliniame procese“⁹⁹. Taigi, kaip matyti iš mokslininkų nuomonės ir kitų valstybių taikomos praktikos, taip pat siekiant aiškesnio specialių žinių subjektų atliekamų funkcijų ir jų vietos teisiniuose procesuose specialisto statusas civiliniame procese mokslininkų nuomone yra reikalingas.

Mokslininkai laikėsi nuomonės, kad „siekiant išvengti skirtingo specialių žinių suvokimo būtina priimti naują specialių žinių panaudojimo reglamentavimo įstatymą, kuris vienodai ir aiškiai reglamentuotų visų specialių žinių subjektų veiklą baudžiamajame įstatyme, <...> administraciniame ir civiliniame procese“¹⁰⁰. Atlikus empirinį tyrimą ir apklausus teisėjus ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese apklaustų respondentų nuomonės išsiskyrė. Vieni iš jų manė, kad suvienodinti specialių žinių panaudojimo, taikymo ir vertinimo teismų praktiką yra tikslinga: „<...> teismų praktikos vienodinimas, teisinio reguliavimo vienodinimas visada yra teigiamas, bet noriu atkreipti dėmesį, kad yra individualių situacijų, kurioms kartais vienodos teismų praktikos negalima pritaikyti. <...>“. Taip pat Respondentas Nr. 9 nurodė, kad „Būtų tikslinga idealiuoju atveju turėti jį panašų, tačiau procesu skirtingumai nulemia ir tam tikrus,

⁹⁵ Krikščiūnas, *supra note*, 39:80

⁹⁶ „Code de procédure civile“, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716/>

⁹⁷ „Codice di procedura civile“, žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primi-titolo-i/>

⁹⁸ Krikščiūnas, *supra note*, 39:80.

⁹⁹ Kurapka, *supra note*, 31:58

¹⁰⁰ Kurapka ir kt., *supra note*, 25:17.

sakyčiau neesminius skirtumus“. Kita vyraujanti nuomonė buvo ta, kad šių atskirų teisinių procesų specialių žinių srityje suvienodinti nereikia: „<...> *Jokiu būdu ne, visų pirma civilinio ir kriminalinio (tiek baudžiamojo, tiek administracinių nusižengimų) procesų prigimtis ir pagrindinės taisyklės yra skirtingos, todėl ir vertinimas, reikalingas suformuoti teisėjo vidinį įsitikinimą yra kitoks, be to galutiniam sprendimui būtinas įrodymų kiekis skiriasi (baudžiamajame procese turi nelikti jokių abejonių, civiliniame procese taikoma taisyklė – „labiau tikėtina, kad...“)*. *Procesiniai principai galėtų būti panašūs, bet specialios procedūros negali būti vienodos“*. Taip pat Respondentas Nr. 5 nurodė, kad „*Nereikia, yra skirtingas kaltės įrodinėjimo laipsnis ir aplinkybių vertinimas šiuose procesuose. Todėl neturėtų būti suvienodinimas specialių žinių panaudojimas, taikymas ir vertinimas“*. Taigi, vieningos nuomonės dėl specialių žinių panaudojimo, taikymo ir vertinimo suvienodinimo baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų procese apklausti teisėjai nepateikė.

Taigi, galima teigti, kad specialių žinių panaudojimo teismo procese formos įrodymais yra pripažįstamos tuo atveju, kai teismas specialiomis žiniomis gautus duomenis įvertina vadovaudamasis savo vidiniu įsitikinimu kartu su kitais byloje surinktais įrodymais. Tokiomis specialiomis žiniomis gauti duomenys yra pripažįstami įrodymais tik tais atvejais, kai yra gauti įstatymo nustatyta tvarka, teisėtais būdais, jų teisėtumą galima patikrinti kitais procesiniais veiksmais ir tokie įrodymai neturi prieštarauti kitiems byloje surinktiems įrodymams. Atlikus mokslinės doktrinos analizę gauta išvada, kad mokslininkai pagrindinei eksperto funkcijai priskyrė pagalbą teisėjui, o specialistui priskyrė funkciją, kaip proceso dalyvio, kuris neatlieka ekspertinių tyrimų, tačiau suteikia pagalbą atliekant procesinius veiksmus ir pateikia savo nuomonę. Iš pateiktos mokslinės doktrinos analizės matyti, kad nevienodas specialių žinių suvokimas atskiruose procesuose, specialių žinių subjektų procesinių funkcijų neapibrėžtumas, specialisto statuso skirtingas vertinimas atskirose teisenose, diskusijos dėl to ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi turi įtakos panaudojant ir vertinant specialiąsias žinias atskiruose procesuose, todėl specialių žinių reglamentavimas tobulintinas.

2. SPECIALIŲ ŽINIŲ VERTINIMO ATSKIROSE TEISENOSE ANALIZĖ

2.1. Specialių žinių vertinimas baudžiamojo proceso teisėje

Specialisto išvada, ekspertizės aktas ir konsultacinė išvada teismo yra vertinamos tais atvejais, kai šioms specialių žinių teismo procese panaudojimo formomis duomenys yra gauti įstatymo nustatyta tvarka, teisėtais būdais ir, kai šiuos duomenis galima patikrinti BPK numatytais procesiniais veiksmais, pavyzdžiui, apklausti ekspertą ar specialistą, kurie surašė specialisto išvadą, ekspertizės aktą ar konsultacinę išvadą¹⁰¹. Šiuo atveju yra svarbu išanalizuoti teisės aktus, kurie reglamentuoja specialių žinių panaudojimo teismo procese nagrinėjant baudžiamąsias bylas formų teisinį reglamentavimą iš kurio būtų galima daryti išvadą ar toks teisinis reglamentavimas yra pakankamas, aiškiai susiformavęs.

2.1.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas baudžiamojo proceso teisėje

Pirmasis svarbus teisės aktas reglamentuojantis specialių žinių panaudojimą baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese yra „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas (toliau – TEĮ)“¹⁰². TEĮ 1 str. 1 d. yra įtvirtinta šio įstatymo paskirtis: „šis įstatymas nustato <...> specialių žinių panaudojimo sąlygas bei tvarką ir reikalavimus teismo ekspertizės aktui“¹⁰³. Analizuojant šio teisės akto, kaip svarbiausio specialių žinių panaudojimo teismo procese formų teisinio reguliavimo paskirtį, galima daryti išvadą, kad jo paskirtis yra apibrėžti specialių žinių panaudojimo, vertinimo sąlygas teisiniuose procesuose (baudžiamajame, civiliniame, administraciniame procese). Šio darbo analizei yra svarbus specialių žinių panaudojimo teismo procese formų reglamentavimas baudžiamajame procese, kurį apima specialisto išvada, ekspertizės aktas ir konsultacinė išvada, tačiau šio įstatymo paskirties normoje yra apibrėžti tik reikalavimai ekspertizės aktui. Taigi, galima daryti išvadą, kad teismo ekspertizei ir ekspertizės akto turinio teisiniam reguliavimui šiame įstatyme yra skirta prioritetinga reikšmė prieš kitas specialių žinių panaudojimo teismo procese formas.

TEĮ 2 str. numato, kad „Teismo ekspertai ir teismo ekspertizės įstaigos savo veikloje vadovaujasi <...> Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu, Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymu, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksu“¹⁰⁴. Ši blanketinė teisės norma nurodo, kad teismo ekspertinių įstaigų ir teismo ekspertų veika yra paremta taisyklėmis

¹⁰¹ Juozapavičius, *supra note*, 65:40.

¹⁰² *supra note*, 36.

¹⁰³ *Ibid.*

¹⁰⁴ *supra note*, 36.

įtvirtintomis ir išplėtotomis būtent TEĮ 2 str. išvardintuose įstatymuose. Tai rodo, kad ši specialių žinių panaudojimo tvarka yra taikoma ne tik baudžiamajame procese, tačiau taip pat civiliniame ir administraciniuose procesuose naudojant ir vertinant specialiąsias žinias.

TEĮ 3 str. 1 d. įtvirtinta, kad „Ekspertinis tyrimas – <...> eksperto ar specialisto atliekamas tyrimas, kuriam reikia specialių žinių (teismo ekspertizė, objektų tyrimas ir konsultacija)“¹⁰⁵. Analizuojant šią normą matyti, kad įstatymo leidėjas išaiškino, kad specialios žinios taip pat apima specialių žinių panaudojimo teismo procese formas - teismo ekspertizę, objektų tyrimą ir konsultaciją. To paties straipsnio 2 d. yra apibrėžiama specialių žinių sąvoka. Pagal TEĮ 3 str. 2 d. „Specialios žinios – išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti“¹⁰⁶. Iš TEĮ apibrėžtos specialių žinių sampratos matyti, kad įgytos specialios žinios yra reikalingos tik eksperimentiniam tyrimui atlikti. Įstatyme pateiktoje sampratoje nieko nepasisakyta apie specialių žinių panaudojimą atliekant objektų tyrimą arba surašant konsultacinę išvadą, tačiau iš TEĮ analizuotos ekspertinio tyrimo TEĮ sąvokos matyti, kad specialios žinios apima teismo ekspertizę, objektų tyrimą ir konsultacinę išvadą. Todėl galima daryti išvadą, kad šių dviejų teisės normų analizė parodo, kad specialios žinios apima ne tik teismo ekspertizę, tačiau ir objektų tyrimą, o taip pat ir konsultacinę išvadą.

Šio analizuojamo straipsnio 3 d. įtvirtinta teismo eksperto samprata. Pagal TEĮ 3 str. 3 d. „Teismo ekspertas – asmuo, turintis teismo eksperto kvalifikaciją ir įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą“¹⁰⁷. O pagal TEĮ 3 str. 4 d. „Teismo ekspertizė – teismo eksperto atliekamas teismo ar teisėjo jam pavestas tyrimas, kuriuo šis ekspertas atsako į specialių žinių reikalaujančius klausimus ir kurio rezultatus jis fiksuoja ekspertizės akte“¹⁰⁸. Taigi, kaip matyti iš analizuojamo TEĮ 3 str. jame yra pateikta tik teismo eksperto ir teismo ekspertizės samprata, tačiau nei specialisto, objektų tyrimo, asmens kuris surašė konsultacinę išvadą ir konsultacinės išvados sampratos TEĮ 3 str. neapibrėžia ir neišaiškina, o šių sąvokų apibrėžimai turėtų būti įtvirtinti TEĮ 3 str., nes šis teisės aktas yra vienas iš svarbiausių taikant specialiąsias žinias baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese.

TEĮ 4 str. apibrėžia subjektų ratą atliekančių teismo ekspertizę. Šio analizuojamo straipsnio 1 d. įtvirtinta, kad „Teismo ekspertizės atlieka teismo ekspertai, įrašyti į <...> teismo ekspertų sąrašą“¹⁰⁹. To paties analizuojamo straipsnio 3, 4 d. nustato, kad „3. Jeigu teismo ekspertų sąraše nėra reikiamos specialybės teismo ekspertų, ekspertu gali būti skiriamas į šį sąrašą neįrašytas asmuo. 4. Prireikus ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis teisę būti ekspertu valstybėje, su

¹⁰⁵ *supra note*, 36.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Ibid.*

¹⁰⁸ *Ibid.*

¹⁰⁹ *Ibid.*

kuria Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinės pagalbos sutartį¹¹⁰. Taigi iš TEĮ 4 str. apibrėžtą subjektų ratą, kurie gali atlikti teismo ekspertizę, sudaro ekspertai įrašyti į teismo ekspertų sąrašą, tačiau ekspertizę gali atlikti ir į šį sąrašą neįtraukti ekspertai, todėl galima daryti išvadą, kad teismo ekspertizę gali atlikti ir specialistai. Pažymėtina, kad specialistų, kaip subjektų atliekančių objektų tyrimą sampratą TEĮ nėra apibrėžta.

TEĮ 14 str. yra įtvirtintos teismo eksperto teisės. Pagal TEĮ 14 str. 2 d. „2. Teismo ekspertas taip pat turi teisę: 1) savarankiškai pasirinkti atliekamų tyrimų būdus; 2) <...> gauti produkcijos pavyzdžius ar katalogus, techninę dokumentaciją ir kitokią teismo ekspertizėms atlikti reikalingą informaciją; 3) prašyti ekspertiniam tyrimui reikalingos papildomos medžiagos iš ekspertinius tyrimus skiriančių ar juos užsakančių asmenų; 4) dalyvauti proceso veiksmuose, jeigu taip gaunama teismo ekspertizei reikalinga medžiaga“¹¹¹. TEĮ 14 str. 3, 4 d. yra įtvirtinta kokių teisių ekspertas neturi. TEĮ 14 str. 3, 4 d. įtvirtinta, kad „3. Teismo ekspertas neturi teisės savarankiškai rinkti ar imti medžiagos, reikalingos teismo ekspertizei, bet nepateiktos jam proceso įstatymų nustatyta tvarka. 4. <...> verstis privačia teismo eksperto veikla, sutartiniais pagrindais konsultuoti proceso šalis ir teikti išvadas joms iškilusiais klausimais, reikalaujančiais specialių žinių“¹¹². Taigi, TEĮ 14 str. 2 d. 4 p. numato proceso dalyviams teisę konsultotis su ekspertais dėl klausimų, kurie yra susiję su specialiosiomis žiniomis ir į kuriuos atsakyti proceso dalyviams neužtenka bendrosios kompetencijos žinių. Pažymėtina, kad proceso dalyviai taip pat turi teisę konsultotis ir su specialistais, tačiau ši specialisto teisė, nei TEĮ, nei BPK nėra įtvirtinta.

TEĮ 15 str. yra įtvirtintos teismo eksperto pareigos. Šio straipsnio 2 d. numatyta, kad „2. Teismo ekspertas taip pat privalo: 1) ekspertinius tyrimus atlikti pagal kompetenciją, moksliskai patvirtintais, visuotinai pripažintais ir patikimais ar akredituotais tyrimo metodais; 2) atsisakyti spręsti ne jo kompetencijos klausimus ir atlikti specialių žinių nereikalaujančias užduotis; 3) garantuoti išsamų ir nešališką visų pateiktų duomenų ištyrimą; 4) saugoti teismo ekspertizei pateiktus objektus. <...> 5) saugoti valstybės, tarnybos, komercines ir profesines paslaptis, neskelbti ekspertinių tyrimų duomenų be ekspertinį tyrimą skyrusio ar jį užsakiusio asmens leidimo ar sutikimo“¹¹³. Taigi, TEĮ reguliuoja tik vieno iš specialių žinių subjekto - eksperto teisės ir pareigas nubrėždamas jo veiksmų apimties ribas.

TEĮ 20 str. apibrėžia privataus teismo eksperto sampratą. Šios sąvokos išaiškinimo nėra TEĮ 3 str., kuriame yra nurodytos pagrindinės įstatymo sąvokos. TEĮ 20 str. 1 d. įtvirtinta, kad „1. Privatūs teismo ekspertai yra asmenys, turintys teismo eksperto kvalifikaciją, įrašyti į teismo

¹¹⁰ *supra note*, 36.

¹¹¹ *Ibid.*

¹¹² *Ibid.*

¹¹³ *Ibid.*

ekspertų sąrašą, <...> bet nedirbantys teismo ekspertizės įstaigoje¹¹⁴. Privataus eksperto veika yra įtvirtinta TEĮ 21 str. 2 d., kuri numato, kad „2. Sutartiniais pagrindais proceso šalis gali kviestis privatų teismo ekspertą konsultantu. Konsultacijos pagrindu atliktų tyrimų rezultatai, užfiksuoti rašytiniame dokumente – konsultacinėje išvadoje, kuri neturi teismo ekspertizės akto statuso“¹¹⁵. Taigi, galima daryti išvadą, kad privataus eksperto surašytas dokumentas – konsultacinė išvada neturi teismo ekspertizės akto statuso, todėl turėtų būti byloje pripažįstama, kaip rašytinis įrodymas ir vertinama kartu su kitais įrodymais.

Pagal TEĮ 23 str. 1 d. „Teismo ekspertizės įstaigos: 1) atlieka teismo ekspertizės pagal teismo ar teisėjo nutartis, kitus ekspertinius tyrimus – pagal prokurorų, ikiteisminio tyrimo įstaigų pareigūnų ar pagal kitų įstatymų įgaliotų pareigūnų užduotis; <...> 5) atlieka ekspertinius tyrimus fizinių ar juridinių asmenų prašymu“¹¹⁶. Taigi, teismo ekspertizės yra atliekamos pagal teismo ir teisėjo nutartį, o privatūs ekspertiniai tyrimai yra atliekami fizinių ir juridinių asmenų prašymu.

Pagal TEĮ 25 str. „1. Teismo ekspertas atlieka jam pavestą užduotį remdamasis tik savo srities specialiomis žiniomis. Teismo eksperto išvados turi atitikti jo srities specialias žinias. Su specialiomis teismo eksperto žiniomis nesuderinamos jo išvados negali turėti įrodomosios reikšmės. 2. Teisinės žinios teismo ekspertizėje nelaikomos specialiomis žiniomis. Teismo ekspertai negali teikti išvadų teisiniais klausimais“¹¹⁷. Svarbu pažymėti, kad pagal TEĮ 25 str. 1 d. teisinės žinios teismo ekspertizėje nelaikomos specialiomis žiniomis. Teismo ekspertas surašydamas teismo ekspertizę vadovaujasi turimomis specialiomis žiniomis, tokiu atveju, jeigu ekspertas pateiktą vertinamojo pobūdžio išvados, tokios išvados negalėtų būti vertinamos ir pripažintinos įrodymais.

Atlikus empirinį tyrimą ir apklausus teisėjus ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą iš apklaustų 9 respondentų, tik vienas pateikė savo nuomonę, kuri skyrėsi nuo kitų apklaustųjų. Respondentas Nr. 3 nurodė: „*Specialios žinios yra reglamentuotos teismo ekspertizės įstatyme, todėl manau, kad reikia išplėsti teismo ekspertizės įstatymą, išskiriant, patikslinant eksperto ir specialisto funkcijas, nurodant, kokiais atvejais yra skiriamos ekspertizės, o kada yra pasitelkiami specialistai, taip pat apibrėžiant specialiąsias žinias. Dėl specialių žinių reglamentavimo, dėl jų išplėtimo vyksta didžiuliai ginčai, tarp kriminalistų, ekspertų, tai didžiulės diskusijos per visą Europą. Tai rodo, kad klausimas iškeltas aukštame lygmenyje ir jis yra aktualus ne tik Lietuvos ekspertams, bet ir Europos Sąjungos ekspertams, ekspertams už Atlanto. Jei yra tokio lygio diskusija, tai reiškia, kad reglamentavimas nėra*

¹¹⁴ *supra note*, 36.

¹¹⁵ *Ibid.*

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

pakankamas. Jei viskas yra gerai, diskusijų nekyla. Reiškęs nėra reglamentavimas pakankamas, geras ir jis turėtų būti taisytinas. Reikia keisti Teismo ekspertizės įstatymą, tačiau atsižvelgti į tai, kad vienas įstatymas nedubliuotų kito, neprieštarautų vienas kitam“. Visi kiti apklausti respondentai laikosi nuomonės, kad Teismo ekspertizės įstatymo keisti nereikia.

Apibendrinant galima teigti, kad TEĮ įtvirtintas specialių žinių teisinis reguliavimas yra skirtas specialių žinių panaudojimui ir vertinimui baudžiamajame, administraciniame ir civiliniame procese. Baudžiamajame procese specialių žinių panaudojimo teismo procese formos yra ekspertizės aktas, specialisto išvada ir konsultacinė išvada, kurioms surašyti yra pasitelkiamos specialios žinios. Tačiau TEĮ apibrėžia tik eksperto statusą, veiklą, jo teises, pareigas, tačiau kito specialių žinių turinčio subjekto - specialisto funkcijos TEĮ nėra reguliuojamos ir apibrėžtos. Taip pat TEĮ, nors ir siaurai, tačiau reglamentuoja privataus eksperto atliekamas konsultacines funkcijas ir surašomos konsultacinės išvados turinį. TEĮ sudaro galimybę proceso dalyviams konsultuotis su privačiais ekspertais klausimais į kuriuos atsakyti jiems reikia specialių žinių. Tokią pačią teisę proceso dalyviai turi pasikonsultuoti su specialistu, tačiau tokia nuostata nėra įtvirtinta. TEĮ reglamentuoja, kad teisės žinios nėra pripažįstamos specialiomis žiniomis, todėl eksperto pateiktos vertinamojo pobūdžio išvados negalėtų būti vertinamos, kaip įrodymas baudžiamajame, civiliniame arba administraciniame procese.

Antrasis svarbus teisės aktas reglamentuojantis specialių žinių panaudojimą ir vertinimą baudžiamajame procese yra BPK¹¹⁸. Eksperto ir specialisto statusai, jų veiklos teisinis reguliavimas yra įtvirtintas BPK 5 skyriaus 2-3 skirsniuose. BPK 84 str. 1 d. numatyta, kad „1. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamų specialių žinių ir įrašytas į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą“¹¹⁹. TEĮ 3 str. 2 d. numatyta, kad „Specialios žinios yra išsilavinimo, specialaus pasirengimo arba profesinės veiklos būdu įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, reikalingos ekspertiniam tyrimui atlikti“¹²⁰. Kaip jau buvo analizuotas anksčiau, TEĮ reikalauja, kad teismo ekspertas turėtų eksperto kvalifikaciją ir būtų įtrauktas į tą patį sąrašą. Kvalifikacija yra reikiamų žinių, įgūdžių, patirties turėjimas paskirtam darbui deramai atlikti¹²¹. Taigi, pagal TEĮ ekspertu gali būti asmuo, kuris turi žinių, įgūdžių ir patirties ekspertizei atlikti, o taip pat yra įtrauktas į Lietuvos ekspertų sąrašą. O pagal BPK ekspertas yra asmuo įgavęs mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinių išsilavinimo, specialaus pasirengimo ar profesinės veiklos dėka jas įgyjęs. Pagal BPK 89 str. 1 d. „1. Specialistas yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais arba dalyvauti

¹¹⁸ *supra note*, 62.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ *supra note*, 36

¹²¹ Lietuvių kalbos žodynas, LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021., žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuvuzodynas.lt/terminai/Kvalifikacija>

atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus¹²². BPK reglamentuojantis specialisto statusą numato, kad specialistas turi turėti ne tik specialių žinių, tačiau ir įgūdžių, o BPK reguliuojantis eksperto statusą numato, kad ekspertui užtenka turėti specialių žinių ir būti įtrauktam į Lietuvos Respublikos ekspertų sąrašą. BPK nereguliuoja, kokias ekspertizes gali atlikti ekspertai ir kokius objektų tyrimus gali atlikti specialistai, todėl manytina, kad ekspertų ir specialistų sampratos nėra išskirtos, todėl šiuos specialių žinių turinčius subjektus reikia aiškiai atriboti.

Specialistą atskirti juos nuo ekspertų galima vadovaujantis BPK 89 str. 2-6 d., kuriose yra įtvirtintas specialistų sąrašas, kuris numato, kad „2. Specialistu gali būti ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas arba šioje įstaigoje nedirbantis asmuo. <...> 3. Teismo medikai yra specialistai, atliekantys žmogaus kūno arba lavono tyrimą. 4. Teismo psichiatrai, teismo psichologai yra specialistai, atliekantys asmens psichinės būklės tyrimą. 5. <...> psichologai yra specialistai, kurie padeda apklausti <...> asmenis, atsižvelgdami į jų socialinę ir psichologinę brandą ir (ar) specialius apsaugos poreikius. <...> 6. Probuotojai yra specialistai, atliekantys asmens socialinės aplinkos, kriminogeninių veiksmių, taip pat kitų aplinkybių, galinčių padėti teismui individualizuoti probacijos sąlygas, tyrimą¹²³. Šios normos reguliuoja specialistų sąrašą atliekančių BPK numatytus objektų tyrimus. BPK neįtvirtina ekspertų atliekamų ekspertizių, tačiau ekspertų sąrašas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos internetinėje svetainėje¹²⁴. Taip pat yra sudarytas Lietuvos policijoje objektų tyrimą atliekančių specialistų sąrašas¹²⁵. Pažymėtina, kad pagal BPK 89 str. 3, 4 d. teismo medikais, teismo psichiatrais ir teismo psichologais gali būti ne tik specialistai, bet ir ekspertai. Todėl galima daryti išvadą, kad specialistų ir ekspertų funkcijos yra tapatinamos, nes šie subjektai atlieka tyrimus, teikia išvadas ir paaiškinimus ikiteisminio tyrimo metu, o taip pat ir teisme¹²⁶.

Taigi, BPK priešingai, nei TEĮ, specialisto statusas yra įtvirtintas ir nurodantis apimtį, kurioje gali būti taikomos specialios žinios skiriant objektų tyrimą. Pažymėtina, kad BPK teisės normomis yra bandyta atriboti specialisto sampratą nuo eksperto siaurai reglamentuojant specialistų sąrašą, kuriame išvardijami specialistai atliekantys tam tikras funkcijas, tačiau susiduriama su problema, nes, pavyzdžiui, teismo medikais, teismo psichiatrais ir teismo psichologais gali būti ne tik specialistai, bet ir ekspertai, kurie gali dalyvauti ne tik ikiteisminio tyrimo metu, bet ir ekspertizes ir paaiškinimus teikti teisme.

¹²² *supra note*, 62.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ 2021 m. sausio 4 d. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas“, žiūrėta 2021 m. vasario 7 d., <https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/2021%2001%2004%20TEISMO%20EKSPERTU%20SARASAS.pdf>

¹²⁵ 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymo Nr. 140-V-126 redakcija, „Lietuvos policijos objektų tyrimo specialistų sąrašas“, žiūrėta 2021 m. vasario 7 d.,

https://ktc.policija.lrv.lt/uploads/ktc.policija/documents/files/specialistu_sarasas2020-12-10.pdf

¹²⁶ Kurapka, *supra note* 35:26.

BPK 86 str. yra įtvirtintos eksperto teisės. Straipsnis numato, kad „1. Ekspertas turi teisę: 1) susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su ekspertizės dalyku; 2) prašyti pateikti papildomą medžiagą, reikalingą išvadai pateikti; 3) dalyvauti atliekant su ekspertizės dalyku susijusius tyrimo veiksmus ir nagrinėjant bylą teisme. 2. Ekspertas atsisako pateikti išvadą, jeigu jam pateiktos medžiagos nepakanka išvadai padaryti arba ta medžiaga neatitinka specialių jo žinių“¹²⁷. Pagal BPK 87 str. 1 d. „1. Ekspertas privalo šaukiamas atvykti į teismą ir pateikti nešališką išvadą jam pateiktais klausimais“¹²⁸. Pagal BPK 89 str. 7 d. „Specialistas turi teisę: 1) susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su objektų tyrimu, šio straipsnio 5 dalyje nurodytų asmenų apklausa arba su jo dalyvavimu atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus; 2) prašyti pateikti papildomą medžiagą, reikalingą jam pavestoms užduotims atlikti“¹²⁹. BPK 89 str. 8 d. numatyta „Specialistas šaukiamas privalo atvykti pas ikiteisminio tyrimo pareigūną, prokurorą ar į teismą ir pateikti nešališką išvadą ar paaiškinimus jam pateiktais klausimais arba dalyvauti atliekant kitus baudžiamojo proceso veiksmus“¹³⁰. Iš pateiktų BPK 86 str. ir BPK 89 str. matyti, kad eksperto ir specialisto teisės ir pareigos yra suvienodintos BPK teisiniame reguliavime, o kaip jau buvo analizuota anksčiau TEĮ specialisto statusas ir jo atliekamos funkcijos, atskirtis nuo eksperto nėra reglamentuota.

BPK 88 str. reglamentuotas ekspertizės akto turinys. BPK 88 str. įtvirtinta, kad „1. Atlikęs reikiamus tyrimus, ekspertas surašo ekspertizės aktą. <...> 2. Ekspertizės akto įžanginėje dalyje nurodoma: akto surašymo data ir vieta; nutartis skirti ekspertizei; ekspertizei pateikta medžiaga ir klausimai; eksperto asmens duomenys – vardas, pavardė, išsilavinimas, specialybė, kvalifikacija, darbo ekspertu stažas; tyrimų pradžios ir pabaigos datos; atliekant ekspertizę dalyvavę asmenys. 3. Ekspertizės akto tiriamojoje dalyje nurodoma: tyrimo objektų būklė; jų apžiūros rezultatai; atlikti tyrimai, naudoti metodai ir priemonės; gauti rezultatai ir jų vertinimas. 4. Išvadose suformuluojami atsakymai į pateiktus klausimus. Eksperto išvados negali peržengti jo specialių žinių ribų“¹³¹. BPK 90 str. yra įtvirtintas specialisto išvados teisinis reguliavimas. Šiame straipsnyje numatyta, kad „1. Atlikęs pavestą objektų tyrimą, specialistas pateikia išvadą. 2. Specialisto išvada surašoma atskiru dokumentu arba gali būti įrašoma į tyrimo veiksmo protokolą. Po išvada, įrašyta į tyrimo veiksmo protokolą, specialistas pasirašo. <...> 3. Specialisto išvadoje, kuri surašoma kaip atskiras dokumentas, nurodoma: specialisto asmens duomenys – vardas, pavardė, išsilavinimas, specialybė, kvalifikacija; tirti objektai; naudoti tyrimo metodai ir techninės priemonės; specialisto nustatytos aplinkybės, turinčios reikšmės

¹²⁷ *supra note*, 62.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ *Ibid.*

nusikalstamai veikai tirti.¹³² BPK aiškiai reglamentuoja ekspertizės akto ir specialisto išvados turinį.

BPK 284 str. yra įtvirtintos specialisto dalyvavimas teisme ir jo apklausos tvarka. Šis straipsnis numato, kad „1. Jeigu ikiteisminio tyrimo metu pateikta specialisto išvada yra pakankamai aiški ir išsami, ji teismo posėdyje paskelbiama specialistui nedalyvaujant. 2. Specialistas į teismo posėdį šaukiamas apklausai tik tuo atveju, kai teismas nusprendžia, kad jo parodymai būtini specialisto išvadai paaiškinti ar papildyti. 3. Į teismo posėdį gali būti šaukiamas ir specialistas, nepateikęs išvados ikiteisminio tyrimo metu. 4. Specialistas apklausiamas laikantis liudytojų apklausos taisyklių“¹³³. BPK 285 str. reglamentuoja eksperto dalyvavimą teismo posėdyje, kai ekspertizė buvo atlikta ikiteisminio tyrimo metu. Šis straipsnis numato, kad „Jeigu ekspertizė buvo atlikta ikiteisminio tyrimo metu ir teismui pateiktas ekspertizės aktas yra pakankamai aiškus ir išsamus, jis teismo posėdyje paskelbiamas ekspertui nedalyvaujant. Ekspertas į teismo posėdį šaukiamas apklausai tik tuo atveju, kai teismas pripažįsta, kad jo parodymai būtini ekspertizės aktui paaiškinti ar papildyti“¹³⁴. Kaip matyti iš teisės normų analizės specialisto išvados ar ekspertizės akto pateikimas ikiteisminio tyrimo metu ir tokių gautų duomenų tikrinimo teisme tvarka yra analogiška pagal BPK nuostatas.

BPK 286 str. numato ekspertizės skyrimo ir darymo tvarką baudžiamosios bylos nagrinėjimo teisme metu. BPK 286 str. įtvirtinta, kad „1. Teismas turi teisę paskirti ekspertizę bylos nagrinėjimo teisme dalyvių prašymu arba savo iniciatyva. 2. Bylos nagrinėjimo teisme dalyviai klausimus ekspertui pateikia raštu. <...> Apsvarstęs pateiktus klausimus, teismas atmeta tuos, kurie nesusiję su byla arba nepriklauso eksperto kompetencijai, taip pat prireikus suformuluoja naujus klausimus. <...> 3. Gavęs nutartį paskirti ekspertizę ir ištirti teikiamą medžiagą, ekspertas padaro ekspertizę ir surašo ekspertizės aktą. Ekspertas, manydamas, kad jam pateiktos medžiagos nepakanka išvadai padaryti arba kad pateikti klausimai nepriklauso jo kompetencijai, surašo aktą, kad negalima pateikti išvados. <...> 7. Įvertinęs ekspertizės aktą kaip nepakankamai išsamų ar nepakankamai pagrįstą, teismas turi teisę paskirti naują ekspertizę ir pavesti ją daryti tam pačiam ar kitam ekspertui“¹³⁵. Galima daryti išvadą, kad eksperto skyrimo tvarka ir dalyvavimas bylos nagrinėjimo teisme metu rodo eksperto statusą, kaip pagalbininko statusą teisėjui nagrinėjant bylas teisme.

BPK 180 str. yra reglamentuojamas specialisto dalyvavimas atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus. Šis straipsnis numato, kad „1. Dalyvauti atliekant tyrimo veiksmus gali būti pasitelkiami specialistai. 2. Jeigu dalyvauti atliekant tyrimo veiksmą pasitelkiamas specialistas,

¹³² *supra note*, 62.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Ibid.*

kuris nėra ikiteisminio tyrimo įstaigos pareigūnas, prieš tyrimo veiksmo pradžią įsitikinama jo asmens tapatybe ir kompetentingumu, išsiaiškinami jo santykiai su įtariamuoju ir nukentėjusiuoju, patikrinama, ar nėra pagrindo specialistą nušalinti. Prieš pradėdamas vykdyti savo pareigas, toks specialistas pasirašo rašytinį pasižadėjimą sąžiningai atlikti jam pavedamas užduotis; be to, jis įspėjamas dėl atsakomybės¹³⁶. Šis straipsnis numato specialisto statuso dalyvavimą ikiteisminio tyrimo metu ir savo specialiomis žiniomis suteikiama pagalba ikiteisminio tyrimo pareigūnui atliekant tyrimo veiksmus. Kaip matyti ikiteisminio tyrimo metu pasitelkus specialistą jis yra įspėjamas dėl atsakomybės už neteisingos specialisto išvados ar paaiškinimų davimą, tačiau kyla praktinė problema tuo atveju, kai proceso dalyviai konsultuojasi su specialistu, kuris nėra įspėtas dėl atsakomybės, jo teikiamos konsultacinės išvados tikimybingsai gali būti teikiama turint suinteresuotumą bylos baigtimi. Specialistas yra įspėjamas dėl atsakomybės už neteisingos specialisto išvados ar paaiškinimų davimą tik duodamas paaiškinimus teisme ir apklausiamas pagal liudytojų apklausos taisykles.

Apibendrinant galima teigti, kad BPK įtvirtina dvi specialių žinių panaudojimo teismo procese formas specialisto išvadą ir ekspertizės aktą. Analizuojant TEĮ nustatyta, kad ekspertizės aktui yra suteikiama didesnė reikšmė, nei, pavyzdžiui, specialisto išvadai. BPK reglamentuoti specialisto ir eksperto statusai yra neaiškiai išskirti, jų atliekamos funkcijos yra tapatinamos, teisės ir pareigos suvienodintos, todėl šiuos specialių žinių turinčius subjektus reikia aiškiai atriboti. Pažymėtina, kad teisės akto analizė leido prieiti prie išvados, kad eksperto veiklą galima priskirti, kaip pagalbininko vaidmenį bylą nagrinėjant teisme, o specialisto vaidmuo reikšmingas atliekant ikiteisminio tyrimo veiksmus. Siekiant atriboti specialisto ir eksperto funkcijas O. J. Antonov pateikė pasiūlymą nuroydamas, kad specialisto ir eksperto funkcijų skirtumai nėra aiškiai reglamentuoti Rusijos Federacijos baudžiamojo proceso kodekse, todėl jis pasiūlė atsižvelgiant į tai, kad specialisto išvados ir parodymai yra laikomi įrodymais, taip pat, kaip ir eksperto išvada ir parodymai, tačiau jie autoriaus nuomone turi skirtingą įrodomąją vertę. Specialisto išvada galėtų būti veiksminga, kaip eksperto išvados peržiūra atliekant tokios išvados kokybės kontrolę, ji negalėtų visiškai paneigti eksperto išvados, o būtų tik pagrindas paskirti pakartotinį tyrimą. Šiuo atveju specialisto nuomonė galėtų atitikti funkciją, kaip eksperto nuomonės apžvalga¹³⁷.

¹³⁶ *supra note*, 62.

¹³⁷ Антонов, *supra note*, 83:109.

Trečiasis svarbus poįstatyminis teisės aktas reglamentuojantis specialių žinių panaudojimą ir vertinimą yra „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“¹³⁸.

Šio analizuojamo įstatymo I skyriaus 2 str. numatyta, kad „<...> siekiant surasti nusikalstamos veikos pėdsakus ir kitus objektus, turinčius reikšmės tyrimui, nustatyti įvykio situaciją ir kitas reikšmingas bylai aplinkybes atliekamas įvykio vietos, žmogaus kūno, lavono, vietovės, patalpų, dokumentų ir kitokių objektų tyrimas. Objektų tyrimą atlieka specialistai“¹³⁹. Šio įstatymo I skyriaus 3 str. įtvirtinta, kad „<...> ekspertizė skiriama tais atvejais, kai ikiteisminio tyrimo teisėjas ar teismas nusprendžia, jog nusikalstamos veikos aplinkybėms nustatyti būtina atlikti specialų tyrimą, kuriam reikalingos mokslo, technikos, meno ar kitos specialios žinios. Ekspertizė skiriama ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi, kai teisėjas, įvertinęs prokuroro pareiškimą dėl ekspertizės, nusprendžia, jog ekspertizę skirti būtina“¹⁴⁰. Svarbu pažymėti, kad BPK 209 str. yra įtvirtinta ekspertizės skyrimo tvarka, kurioje yra numatyta, kad „1. Prokuroras, pripažinęs būtinumą skirti ekspertizę, raštu apie tai praneša įtariamajam, jo gynėjui ir kitiems ekspertizės rezultatais suinteresuotiems proceso dalyviams ir nurodo terminą, per kurį šie asmenys gali pateikti prašymus dėl klausimų ekspertui, dėl konkretaus eksperto skyrimo ir pateikti papildomą medžiagą ekspertizei“¹⁴¹.

Tačiau šių analizuojamų Rekomendacijų I skyriaus 11 str. įtvirtinta klausimų objektų tyrimui formulavimo tvarka, kuriame numatyta, kad „11. Skiriant tyrimą būtina, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnas užduotyje formuluojamus klausimus suderintų su ikiteisminio tyrimo įstaigos ar padalinio vadovu, <...> ir su prokuroru, kuris įvertintų ir patikrintų, ar specialistui pavesti ištirti visi jo kompetencijai priskirti klausimai, ar nėra perteklinių klausimų, ar pateikti klausimai yra aiškūs, reikšmingi, konkretūs, ar jie atitinka ikiteisminio tyrimo byloje tiriamas aplinkybes ir nusikalstamos veikos padarymo laikotarpį“. Taigi, gali daryti išvadą, kad prokuroras nutaręs ikiteisminio tyrimo metu skirti ekspertizę apie tai informuoja proceso dalyvius skirdamas jiems laiko suformuluoti klausimus ekspertui, tačiau ikiteisminio tyrimo pareigūnas nutaręs pavesti užduotį specialistui klausimus formuluoja pats suderindamas su ikiteisminiam tyrimui vadovaujančiu prokuroru. Taigi šiuo atveju galima daryti išvadą, kad nesuteikiant galimybės proceso dalyviams formuluoti klausimus specialistui yra pažeidžiama teisė į gynybą.

Šio analizuojamo įstatymo II skyriaus 32 str. įtvirtinta, kad „Tais atvejais, kai specialisto išvadą galima gauti atliekant tyrimo veiksmą, pvz., daikto apžiūrą, tyrimo veiksmu turi dalyvauti

¹³⁸ „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2011-01-20, Nr. 8-379, TAR, žiūrėta 2021 m. vasario 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A9B352D1618D/asr>

¹³⁹ *Ibid.*

¹⁴⁰ *Ibid.*

¹⁴¹ *supra note*, 62.

specialistas. Specialisto išvada įrašoma į tyrimo veiksmo protokolą ir atskira užduotis neskiriama. Proceso veiksmai dalyvaujant specialistams ir ekspertams gali būti atliekami ir ekspertinėse įstaigose¹⁴². Ši norma nurodo specialisto statusą, kaip padėjėjo pasitelkus specialiąsias žinias padėti ikiteisminio tyrimo pareigūnui atlikti procesinius veiksmus.

Taigi, išanalizavus „Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymą dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“ gautos išvados, kad nors ekspertų teisės ir pareigos ankščiau analizuotuose teisės aktuose yra sutapatinamos, tačiau kyla problema, kai nagrinėjant bylą ikiteisminio tyrimo metu skiriant ekspertizę proceso dalyviai turi teisę užduoti ekspertui klausimus, tačiau skiriant objektų tyrimą, tokios reglamentuotos teisės proceso dalyviai neturi ir yra pažeidžiama teisė į gynybą. Taip pat, kaip ir prieš tai analizuotame BPK prieinama išvada, kad specialisto statusas yra apibrėžiamas, kaip padėjėjo ikiteisminio tyrimo metu ir procesiniams veiksams atlikti teisme.

Analizuojant specialių žinių teisinį reglamentavimą baudžiamajame procese taip pat yra svarbi „Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“¹⁴³. Kaip jau buvo analizuota ankščiau specialių žinių samprata yra įtvirtinta tik TEĮ. Šioje apžvalgoje taip pat yra suformuluota specialių žinių sąvoka, kad „Specialiosios žinios – tai dėl išsilavinimo ir per specialų pasirengimą ar profesinę veiklą įgytos išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios, būtinos reikšmingoms bylos aplinkybėms nustatyti. Šios žinios byloje naudojamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso nustatyta tvarka. Bylų tyrimo ir nagrinėjimo procese teisinės žinios nelaikytinos specialiosiomis žiniomis“¹⁴⁴. Ši specialių žinių apibrėžimas rodo, kad būtent ši samprata yra orientuota specialių žinių naudojimui nagrinėjant baudžiamąsias bylas.

Apžvalgoje taip pat yra pateikiama konsultacinės išvados samprata, kuri nėra įtvirtinta BPK, tačiau siaurąją prasme ji yra įtvirtinta TEĮ. Apžvalgoje laikomasi nuomonės, kad „Pagal kaltinamojo (jo gynėjo) ar kito proceso dalyvio prašymą privataus eksperto ar kito asmens, turinčio specialiųjų žinių, atliktas daiktų ar dokumentų, turinčių reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti, tyrimas nėra objektų tyrimas BPK 205 straipsnio prasme. Šių asmenų surašytas dokumentas nelaikomas ekspertizės aktu <...> ar specialisto išvada <...> – jis yra tiriamas ir vertinamas kaip dokumentas – konsultacinė išvada, surašyta specialiųjų žinių turinčio asmens. Konsultacinė išvada gali būti pripažinta įrodymu baudžiamajame byloje, jei atitinka bendruosius ir specialiuosius tokio pobūdžio įrodymams keliamus reikalavimus“¹⁴⁵.

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *supra note*, 64.

¹⁴⁴ *supra note*, 59:55.

¹⁴⁵ *Ibid.*

Taigi, galima daryti išvadą, kad šioje apžvalgoje įtvirtinta specialių žinių samprata akcentuoja, kad specialios žinios negali būti laikomos teisinėmis žiniomis, o tam tikros srities žinios yra reikalingos reikšmingoms aplinkybėms baudžiamosiose bylose nustatyti. Taip pat ši apžvalga apibrėžė trečiąją specialių žinių panaudojimo teismo procese formą – konsultacinę išvadą.

Atlikus empirinį tyrimą ir apklausus teisėjus apie tai, kad baudžiamajame procese specialių žinių panaudojimo, taikymo ir vertinimo praktikos apžvalga yra ar specialių žinių teisinės praktikos apžvalgos civiliniame ir administraciniame procese yra reikalingos. Apklausti respondentai vieningos nuomonės neturėjo ar specialių žinių teismų praktikos apžvalgos padėtų išspręsti klausimus susijusius su specialių žinių panaudojimu, taikymu, vertinimu atskirose teisenose nurodė: „<...> vertinu palankiai, tenka ne vieną kartą atsiversti ir paieškoti analogiškų situacijų sprendimo būdų nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Patogu ieškoti teismų praktikos, kai ji yra susisteminta. Tokia apžvalga, manau, būtų naudinga ir administracinių nusižengimų bei civilinėse bylose <...>“. Korespondentas Nr. 4 nurodė: „<...> Manau, kad 2019 m. apžvalga yra labai gera, aš ja vadovaujuosi ji yra vertinga ir naudinga. Prieš tai buvusi 2007 m. apžvalga dėl įrodymų vertinimo, joje buvo siaurai aptartas įrodinėjimo procesas, ši apžvalga buvo senesnė ir joje buvo aptarta eksperto ir specialisto pateiktų išvadų vertinimo problematika, bet manau, kad formuojama vieninga teismams nukreipta apžvalga, kuria teismai turėtų vadovautis yra išsami, naudinga ir manau, kad ja galima naudotis ir administracinių nusižengimų bylose. Ją galima vienareikšmiškai taikyti, nes administracinių nusižengimų teiseną yra panaši ir tas panaudojimas specialių žinių yra panašus. Atskirai administracinių nusižengimų bylose specialių žinių panaudojimo ir taikymo apžvalgos nereikia, nebent LAT išvelgtų poreikį, kad tokia apžvalga yra reikalinga administracinių nusižengimų bylose <...>. Teisėjai pateikė ir tokią nuomonę, kad administracinių nusižengimų teisenoje aktuali specialių žinių vertinimo praktika nėra reikalinga, nes specialių žinių panaudojimą, vertinimą ir taikymą apibrėžia 2019 m. specialių žinių apžvalga baudžiamosiose bylose. Taip pat Respondentas Nr. 8 nurodė: „Nemanau, kad tokia apžvalga yra reikalinga civiliniame procese. Civilinio proceso kodeksas aiškiai reglamentuoja specialių žinių panaudojimą civiliniame procese“. Respondentas Nr. 9 parodė, kad „<...> administracinių ir civilinių teismų praktikas - jos yra tapačios baudžiamajai. Skirtumu gali atsirasti tik lyginant civilinio proceso nuostatas dėl eksperto parinkimo (civiliniame procese šiuo atveju šalys turi gana plačias iniciatyvos teises). Aišku, kad tokia apžvalga būtų sveikintina, nes galima būtų geriau palyginti panašumus ir skirtumus, suvienodinti praktikas ir tarp skirtingu proceso šakų“. Taigi, šios apžvalgos padėtų teisėjams taikyti specialiąsias žinias praktikoje, jas vertinti, palyginti ir suvienodinti specialių žinių praktiką skirtingose proceso šakose.

Iš atliktos teisės aktų analizės matyti, kad specialisto ir eksperto statusai, jų veikla ikiteisminio tyrimo metu ir bylą nagrinėjant teisme yra neaiškūs, jų funkcijos, teisės ir pareigos yra tapačios ir sunkiai atribojamos. Šios dviejų specialių žinių panaudojimo teismo procese formos yra tapatinamos, jų teisinis reguliavimas nėra nuoseklus ir aiškus, kurį galima naudoti praktikoje. Dar viena specialių žinių panaudojimo teismo procese forma – konsultacinė išvada įneša didesnio neaiškumo, visų pirma neatribojus specialisto statuso nuo eksperto.

Tačiau M. Gušauskienė atsižvelgusi į LAT formuluojamą specialių žinių panaudojimo, vertinimo ir taikymo praktiką teigė, kad „specialisto ar eksperto atlikto tyrimo metu gauta informacija, nepriklausomai nuo jos moksliskumo, išsamumo ir pagrįstumo, neįgyja tokio procesinio statuso (specialisto išvados arba ekspertizės akto), kokį automatiškai įgyja bet kokio lygio ir turinio dokumentas vien tik dėl to, kad jį surašė specialistas arba ekspertas tyrėjo, prokuroro ar teismo pavedimu. Dėl to nepagrįstai sumenkinamas specialiųjų žinių taikymo rezultatas (gautos žinios) ir nukrypstama nuo laisvo įrodymų vertinimo principo nuostatų“¹⁴⁶. Taip pat mokslininkė teigė, kad „iš anksto yra nustatyta didžiausia įrodomoji galia, kurią gali „pasiekti“ privataus specialisto ar eksperto surašyta vadinamoji konsultacinė išvada, – paskyrimas pakartotinės ekspertizės, dažniausiai tai pačiai valstybinei ekspertų įstaigai, kurios specialisto ar eksperto išvados ir buvo ginčijamos. <...> vien LAT vartojamas terminas „konsultacinė išvada“ suponuoja, kad tai yra menkesnės vertės ir mažesnės įrodomosios galios dokumentas, negu BPK tiesiogiai įvardyti taikant specialiąsias žinias surašomi dokumentai – specialisto išvada ir ekspertizės aktas“¹⁴⁷.

Tačiau atlikus empirinį tyrimą ir uždavus klausimą teisėjams: ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą baudžiamajame, taip pat civiliniame ir administraciniuose procesuose apklausti 9 respondentai analogiškai nurodė, kad jų nuomone specialių žinių panaudojimo rezultatas, jo vertinimas ir tokio rezultato teisinis reguliavimas yra pakankamas ir padedantis priimti galutinį procesinį sprendimą. Respondentas Nr. 9 nurodė, kad „<...> *Klaidos gali pasitaikyti tik praktiniame procese taikant normas*“. Apklaustų teisėjų nuomone specialių žinių panaudojimo teismo procese formų teisinis reguliavimas yra pakankamas, o klaidos gali pasitaikyti specialių žinių reguliavimo normas taikant praktikoje.

Taigi, esant nedetaliui, painiam ir neaiškiam specialių žinių taikymo ir vertinimo teisiniui reglamentavimui jį vertinti praktikoje taip pat yra sudėtinga. Todėl yra svarbu išanalizuoti kokios praktinės problemos kyla teisėjams vertinant specialiąsias žinias, kaip įrodymų šaltinį baudžiamosiose bylose.

¹⁴⁶ *supra note*, 79:335.

¹⁴⁷ *Ibid.*, 336.

2.1.2. Praktinės problemos kylančios teisėjams vertinant specialiąsias žinias baudžiamajame procese

Analizuojant specialių žinių panaudojimo teismo procese formų ekspertizės akto, specialisto išvados ir konsultacinės išvados gautų duomenų įvertinimą baudžiamosiose bylose, kaip įrodymų šaltinį, aktualios yra praktinės problemos kylančios teismams vertinant specialiąsias žinias baudžiamajame procese, kurias yra svarbu išanalizuoti:

1. Tarp specialių žinių panaudojimo teismo procese formų esantys prieštaravimai baudžiamojame byloje nebuvo pašalinti. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 29 d. nutartyje baudžiamojame byloje Nr. 2K-87-719/2019 konstatuota, kad „Teismas, matydamas, kad specialisto išvada yra neišsami ar prieštaraujanti bylos duomenims, šiuos prieštaravimus ar neaiškumus galėjo šalinti ne vien apklausdamas išvadas pateikusių specialistą, bet ir skirdamas naujus ekspertinius tyrimus, tačiau to nepadarė. Be to, konstatuodamas, kad UAB „K.“ konsultacinė išvada yra priešinga VMI išvadai, nesiėmė visų priemonių prieštaravimams pašalinti. Teismų praktikoje pažymima, kad kai konsultacinė išvada prieštarauja baudžiamojame byloje esančiai specialisto išvadai (ar ekspertizės aktui), prieštaravimams pašalinti į teismo posėdį paprastai kviečiami specialisto išvadą (ekspertizės aktą) ir konsultacinę išvadą pateikę asmenys. Jei specialiųjų žinių turinčių asmenų apklausos teisme metu nepašalinamos kilusios abejonės ar yra pagrindas abejoti pateikto ekspertizės akto (specialisto išvados) išsamumu ar pagrįstumu, BPK 286 straipsnio nustatyta tvarka skiriama ekspertizė“¹⁴⁸.

Tačiau atlikus empirinį tyrimą ir apklausus teisėjus kokios praktinės problemos praktikoje kyla teismams vertinant specialiąsias žinias baudžiamajame procese teisėjai nurodė, kad praktinė problema kyla tuomet, kai tarp ekspertizės akto ir specialisto išvados esantys prieštaravimai, kurie nulemia klausimų sprendimą dėl papildomos ekspertizės skyrimo trūkumams pašalinti: „<...> byloje gaunamos specialisto išvados ar ekspertizės aktai yra prieštaringi vienas kitam, tada sprendžiamas klausimas dėl kompleksinės ekspertizės skyrimo“. Respondentas Nr. 4 nurodė: „<...> Didžiausia problema baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose, kai yra skirtingi specialistų paaiškinimai, kurie neatitinka teismo eksperto paaiškinimų arba ekspertizės akto. Šiuo atveju teismui kyla klausimas kuo vadovautis, ypač, kai kalba eina apie konsultacines išvadas, jų privalomumą ir atsivėlgimą į konsultacines išvadas, kurias daro privatūs ekspertai. Daugiau problemų yra su privačiais ekspertais. Reikia įvertinti kiek jie objektyviai sugeba pateikti objektyvias išvadas, nes, kaip taisyklė būna privatūs ekspertai, ekspertų išvados, specialistų išvados jos būna naudingos priklausomai kuri šalis pasisamdė <...>“.

¹⁴⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-87-719/2019“, žiūrėta, 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1722667>

Taigi, galima daryti išvadą, kad praktinė problema teismams kilo dėl to, kad vertinant specialisto išvadą ir konsultacinę išvadą kilusių prieštaravimų teismai nepašalino, tačiau kaip interviu metu pažymėjo teisėjai praktikoje pasitaiko atvejų, kai specialisto išvada, ekspertizės aktas ar konsultacinė išvada kelia prieštaravimus, kurie turi būti pašalinti.

2. Konsultacinė išvada nepripažinta įrodymu, nes buvo neišsami, surašyta nesusipažinus su visa baudžiamosios bylos medžiaga ir neobjektyvi. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausias Teismas 2017 m. spalio 3 d. nutartyje baudžiamosioje byloje Nr. 2K-208-976/2017 nurodė „<...> Atkreiptinas dėmesys, kad teismų praktikoje yra išaiškinta, jog proceso dalyvių iniciatyva gauti dokumentai, kurie buvo surašyti panaudojant specialiąsias žinias, laikomi konsultacinėmis išvadomis. <...> Šios išvados yra kitos rūšies įrodymai nei BPK nustatyta tvarka gautos specialisto išvados ar ekspertizės aktai. Konsultacinės išvados turi būti tiriamos teismo posėdyje, tačiau remiantis vien tik tokiomis išvadomis paprastai negali būti paneigta BPK nustatyta tvarka gautų specialisto išvadų ar ekspertizės aktų įrodomoji reikšmė. <...> 9.13. Nagrinėjamoje byloje gynybos iniciatyva gautos P. Petreikio išvados buvo tinkamai patikrintos teismų posėdžiuose. Kaip jau minėta, P. Petreikis buvo apklaustas kaip specialistas ir davė paaiškinimus teisme, kaip ir ekspertas D. Vitkus. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad teismo medicinos specialistas P. Petreikis konsultacinėse išvadose nepakankamai aprašė V. M. ir A. Š. sveikatos duomenis, neturėdamas bylos medžiagos ir su ja nesusipažinęs, todėl šio specialisto išvadomis nėra pagrindo vadovautis“¹⁴⁹.

Taip pat teismams kilo praktinė problema dėl to, kad buvo atmetama konsultacinė išvada nurodant, kad ji buvo surašyta gynybos iniciatyva, todėl ši aplinkybė leidžia abejoti jos objektyvumu. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 29 d. nutartyje baudžiamosioje byloje Nr. 2K-87-719/2019 konstatuota, kad „visiškai nepagrįstas apeliacinės instancijos teismo motyvas, kad UAB „K.“ pateikta konsultacinė išvada dėl L. M. pajamų ir išlaidų negali būti vertinama kaip tinkamas įrodymas baudžiamosioje byloje, nes ši išvada yra atlikta L. M. ar jos gynybos iniciatyva, kas sudaro pagrindą abejoti jos objektyvumu. Kasacinį skundą nagrinėjanti kolegija pažymi, kad viena iš kaltinamojo teisių yra teikti įrodymus (BPK 22 straipsnio 3 dalis). Be to, bylos teisme nagrinėjamos laikantis rungimosi principo, kaltinimo ir gynybos šalys bylų nagrinėjimo teisme metu turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti juos tiriant, pateikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus ir pareikšti savo nuomonę visais klausimais, kylančiais nagrinėjant bylą ir turinčiais reikšmės jai teisingai išspręsti (BPK 7 straipsnis). Todėl tam tikrų duomenų nepripažinimas įrodymais remiantis tokiu motyvu, kurį

¹⁴⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamosioje byloje Nr. 2K-208-976/2017“, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1527890>

nurodė apeliacinės instancijos teismas, prieštarauja esminiams baudžiamojo proceso principams¹⁵⁰.

Tačiau empirinio tyrimo metu apklausti teisėjai dėl specialių žinių vertinimo problematikos nurodė, kad „<...>Konsultacinė išvada atneša ženkliai didesnės painiavos ir įneša kitą vėją, kitą kryptį, bet kurioje baudžiamojoje byloje. Paprastai konsultacines išvadas teikia tik kaltinamieji, mano darbo praktikoje nepasitaikė baudžiamosios bylos, kad konsultacinę išvadą teiktų nukentėjęs ir paprastai tokios konsultacinės išvados patvirtina tik kaltinamojo duomenis, teiktus parodymus arba jo pasirinktą gynybinę versiją. Ir paprastai jie kažkurioje dalyje prieštarauja visai bylos medžiagai. Teismas vertina visumą įrodymų, kai ji nesutampa su visuma, tuo kas yra ištiriama, vertinama, kad konsultacinė išvada buvo pateikta kaltinamojo iniciatyva, nors atliko ir ekspertas įtrauktas oficialiai į ekspertų sąrašą, vis tik kaltinamasis apmokėjo už tas paslaugas, kaltinamasis pats selektyviai uždavė klausimus, nežinia ar ekspertui pateikė visą medžiagą. Ekspertas teigia, kad susipažino su visa medžiaga, bet ekspertizės akte nurodoma tik dalis tam tikros medžiagos kiekis, kuria jis rėmėsi teikdamas konsultacinę išvadą. Tada kyla klausimas kodėl tik dalis medžiagos nurodyta, kodėl ekspertas nesirėmė visa bylos medžiaga. Tokios konsultacinės išvados atsiradimas teisme reiškia, kad bus dar vienas posėdis, bus kviečiamas dar vienas teikęs konsultacinę išvadą ekspertas ir klausomasi jo paaiškinimų kodėl jis davė būtent tokią išvadą, kodėl jis rėmėsi būtent ta baudžiamosios bylos medžiagos dalimi, būtent tokiais įrodymais ar jų dalimi.<...> Konsultacinė išvada aiškumo neįnešė, bylos nagrinėjimui operatyvumo ne pridėjo konsultacinė išvada. Aš į tai žiūriu pakankamai negatyviai. <...>“. Taigi, konsultacinės išvados įneša naujus vėjus, neaiškumą ir neoperatyvų bylų nagrinėjimą, proceso vilkinimą.

Taigi, teismams kilo praktinė problema vertinant specialiąsias žinias, nes konsultacinė išvada buvo atmesta neįvertinant, kad ji yra svarus įrodymas baudžiamojoje argumentuojant, kad ji buvo surašyta neišsamiai, gerai nesusipažinus su baudžiamosios bylos medžiaga; konsultacinė išvada buvo surašyta gynybai pasinaudojant teisę konsultuotis su ekspertu ar specialistu, o teismas argumentavo, kad tokia išvada kelia abejonių jos objektyvumu. Analizuojant teismų praktiką prieita prie išvados, kad konsultacinė išvada negali paneigti surašytos specialisto išvados arba ekspertizės akto, tačiau šis teismo argumentas tik parodo, kad specialisto išvadai ir ekspertizės aktui yra suteikiama didesnė įrodomoji reikšmė, nors šios specialių žinių panaudojimo teismo procese formos turėtų būti vertinamos visų surinktų įrodymų kontekste, o konsultacinę išvadą taip pat surašo privatus ekspertas arba specialistas. Tačiau, E. Dereškevičiaus ir E. Kurapkos atliktoje apklausoje 80,92 % apklaustų teisėjų nurodė, kad galimybė proceso šalims pasikonsultuoti su specialių žinių turinčiu asmeniu atitiktų

¹⁵⁰ supra note, 29.

baudžiamojo proceso paskirtį¹⁵¹. Taigi, konsultacija dėl specialių žinių ir tokios konsultacijos rezultatas – konsultacinė išvada yra reikalinga siekiant, kad „nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas“¹⁵², tačiau tokios išvados pateikimas į bylą įneša naujus vėjus, neaiškumą ir neoperatyvų bylų nagrinėjimą.

3. Pasitelkus specialiąsias žinias buvo netinkamai kvalifikuotos nusikalstamos veikos. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 20 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-303/2017 konstatuota, kad „Sunkaus, nesunkaus ir nežymaus sveikatos sutrikdymų požymius apibūdina <...> Sveikatos sutrikdymo masto nustatymo taisyklės, kurių 2 punkte, be kita ko, nurodyta, kad sveikatos sutrikdymo faktą ir mastą nustato teismo medicinos ekspertai. Pagal Taisyklių 6.12 punktą nepataisomas kūno subjurojimas nustatomas, kai tokią išvadą padaro teisės saugos institucija, atsižvelgdama į teismo medicinos eksperto išvadą dėl kūno sužalojimo pasekmių pašalinimo galimybės. Vadinasi, nepataisomas nukentėjusio asmens kūno subjurojimas pripažįstamas teismui konstatavus dvi aplinkybes: 1) kūnas yra subjurotas ir 2) tas kūno subjurojimas yra nepataisomas. Pastarasis faktas, kaip minėta, nustatomas pasinaudojus atitinkamomis specialiomis medicinos žiniomis, teismui įvertinus teismo medicinos specialistų išvadą. Toks sveikatos sutrikdymo masto nustatymo teisinis reglamentavimas suponuoja išvadą, kad vien plastikos chirurgo pažymos (šiuo atveju jos kopijos), kvalifikuoti veikai pagal BK 135 straipsnio 1 dalį, nepakanka“¹⁵³.

Taip pat Lietuvos Aukščiausias Teismas 2019 m. rugsėjo 30 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-976/2019 nustatė, kad „Svarbu konstatuoti priežastinį ryšį tarp buhalterinės apskaitos pažeidimų ir kilusių padarinių. Smulkūs, nereikšmingi buhalterinės apskaitos pažeidimai gali neturėti įtakos BK 222 straipsnio 1 dalyje nustatytų padarinių kilimui. Todėl teismas turi patikrinti specialisto išvadą dėl kilusių padarinių (negalimumo visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros) pagal baudžiamojoje teisėje nustatytus reikalavimus. <...> 2012 m. gegužės 17 d. specialisto išvadoje Nr. 5-2/83 nurodyta, kad dėl tam tikrų ūkinių operacijų neįforminimo dokumentais ir materialinių vertybių fiksavimo ne tuo ūkinės operacijos turiniu negalima iš dalies nustatyti VŠĮ „S“ turto vertės, įsipareigojimų dydžio bei struktūros ir nuosavo kapitalo dydžio <...> iš minėtos specialisto išvados neaišku, kuo pagrįsta išvada dėl negalėjimo iš dalies nustatyti VŠĮ „S“ turto vertės, įsipareigojimų dydžio bei struktūros ir nuosavo kapitalo dydžio. <...> Nors apeliacinės instancijos teismo nuosprendyje konstatuota, kad dėl minėtos specialisto išvados išsamumo ir atitikties baudžiamojo proceso įstatymų keliamiems reikalavimams abejonių nekyla, nes ji

¹⁵¹ Dereškevičius, *supra note*, 81:208.

¹⁵² *supra note*, 68.

¹⁵³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-163-303/2017“, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1492491>

paremta tyrimui pateiktų dokumentų viseto pagrindu, tačiau, teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas minėtos specialisto išvados dėl kilusių padarinių <...> tinkamai pagal baudžiamojoje teisėje nustatytus reikalavimus nepatikrino ir išvadą apie BK 222 straipsnio 1 dalyje nurodytų padarinių buvimą padarė neįvertinęs visų bylos aplinkybių, iš jų ir nustatytų Buhalterinės apskaitos įstatymo pažeidimų pobūdžio, masto, iš esmės apsiribodamas vien formaliu buhalteriniu vertinimu¹⁵⁴.

Šiuo atveju teismams kilo praktinė problema vertinant ir kvalifikuojant nusikalstamas veikas, LAT pasisakė, kad tinkamai kvalifikuoti nusikalstamą veiką galima įvertinus visus surinktus byloje duomenis kartu įvertinant ir tinkamos formos specialisto išvadą, chirurgo pažymos kopija nėra tinkamas įrodymas, kuris padėtų teisingai kvalifikuoti nusikalstamą veiką. O taip pat buhalterinėse bylose teismai negali apsiriboti tik formaliu buhalteriniu vertinimu ir turi pašalinti kilusias abejones, kurios kilo vertinant specialisto išvadą.

4. Specialisto išvada vertinama, kaip vienas iš pagrindinių, didelę įrodomąją reikšmę turinčių šaltinių baudžiamojoje byloje. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020 konstatuota, kad „Pirmosios instancijos teismas, pripažindamas A. N. kaltu pagal BK 140 straipsnio 1 dalį, padarė išvadą, kad tiek specialisto išvada, tiek specialisto apklausa vienareikšmiškai patvirtina, jog nukentėjusiajai po įvykio nustatytas sužalojimas galėjo būti padarytas nukentėjusiosios nurodytu būdu. <...> Specialisto išvadoje ir konstatuotas nukentėjusiajai padarytas sužalojimas, specialistas kategoriškai nenurodė, kad būtent aptartas sužeidimas yra nukentėjusiajai suduoto smūgio pasekmė. Specialisto padaryta išvada Nr. 4 nurodo, kad sužalojimo priežastis galėjo būti ir atsitrenkimas į kietą buką daiktą, paviršių. Teismai negalėjo daryti vienareikšmiškų ir neabejotinų išvadų, kad specialisto išvada ir paaiškinimas patvirtina A. J. parodymuose nurodytas aplinkybes dėl patirto sužalojimo būdo, t. y. kad šie atsirado būtent dėl A. N. veiksmų suduodant smūgį. <...> Peržiūrėjus teismų sprendimus, atkreipiamas dėmesys, kad juose, be specialisto išvados, specialisto paaiškinimų, nukentėjusiosios parodymų, skambučio BPC metu užfiksuoto pokalbio, nėra remiamasi kitais įrodymais, besąlygiškai leidžiančiais konstatuoti A. N. neteisėtą veikimą prieš A. J.“¹⁵⁵.

Taigi, teismams kilo praktinė problema vertinant specialisto išvadą ir duotus specialisto paaiškinimus, nes šie įrodymai buvo vertinami ne visų surinktų duomenų kontekste, tačiau specialisto išvadai ir specialisto duotiems paaiškinimams suteikiant didesnę įrodomąją reikšmę, nei kitiems byloje surinktiems įrodymams.

¹⁵⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-976/2019“, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1766618>

¹⁵⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020“, žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1875877>

5. Specialisto išvados, kaip įrodymų šaltinio netinkamas vertinimas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausias Teismas 2020 m. balandžio 21 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020 nurodė, kad „<...> kategoriškas išvadas padaręs pirmosios instancijos teismas, <...> pats motyvuose nurodė, jog sužalojimas būdingas ir atsitiktiniam kontaktui su buities daiktais, tačiau to neįvertino sprendžiamas dėl specialisto išvados turinio. Savo ruožtu pirmosios instancijos teismo atliktą įrodymų vertinimą patikrinęs apeliacinės instancijos teismas minėtą specialisto išvadą bei paaiškinimą taip pat traktavo kaip A. N. kaltės įrodymą, tačiau į minėtas abejones, kylančias dėl sužalojimo priežasties aplinkybių, neatkreipė dėmesio. <...> Pirmosios instancijos teismo padarytos išvados, kad specialisto apklausa patvirtina nukentėjusiosios nurodytą patirto sužalojimo būdą, yra nepagrįstos. <...> Apeliacinės instancijos teismas ir šiuo aspektu neištaisė pirmosios instancijos teismo įrodymų vertinimo klaidos, o cituodamas T. Šavyrovo paaiškinimus nurodė, kad esą specialistas pasisakė dėl sužalojimo, nurodyto nukentėjusiosios apibūdintu būdu ir aplinkybėmis, nors specialisto paaiškinimo protokole užfiksuotas T. Šavyrovo atsakymas dėl būtent klausime nurodytų aplinkybių, kurios, skyrėsi nuo esančių aplinkybių byloje. Taip iškreipta ir paties paaiškinimo prasmė¹⁵⁶. Taigi, šiuo atveju teismams kilo praktinė problema vertinant specialisto paaiškinimus, nes teismo užduoti neteisingi klausimai neatitinkantis bylos aplinkybių iškreipė specialisto parodymų esmę ir tai turėjo įtakos vertinant specialisto išvadą ir jo duotus paaiškinimus, kaip įrodymų šaltinį, kas turėjo įtakos priimant teisingą procesinį sprendimą.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-61-689/2020 konstatuota „57. Nuteistojo V. Š. gynėjo kasaciniame skunde teigiama, kad Viešųjų pirkimų tarnybos raštas Nr. 4S-1034 negali būti pripažintas leistinu ir tinkamu V. Š. kaltės įrodymu. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad formaliai šis dokumentas neatitinka BPK 90 straipsnyje nustatytų specialisto išvadai kaip procesiniam dokumentui keliamų reikalavimų, tačiau jo patikimumas nekelia abejonių, todėl šis raštas laikytinas leistinu įrodymu BPK 20 straipsnio prasme. <...> Pagal BPK 89 straipsnio 1 dalį specialistas yra reikiamų specialiųjų žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais. Atlikęs pavestą objektų tyrimą, specialistas pateikia išvadą <...> Teisinės žinios nėra specialiosios žinios BPK 89 straipsnio 1 dalies prasme. <...> Nors minėtas raštas surašytas vykdant ikiteisminio tyrimo pareigūno užduotį pateikti specialisto išvadą, tačiau nei jo forma, nei turinys neatitinka specialisto išvadai keliamų reikalavimų (BPK 90 straipsnis), <...>. Įvertinus tai, kad minėtame dokumente sprendžiami konkrečių veiksmų teisinio vertinimo klausimai, darytina išvada, kad šis dokumentas gali būti traktuojamas kaip konsultacinė išvada, tačiau savarankiškos įrodomosios

¹⁵⁶ *supra note*, 155.

reikšmės jis neturi ir negali būti pripažintas įrodymu, atitinkančiu BPK 20 straipsnyje įtvirtintus reikalavimus. Taigi apeliacinės instancijos teismas, minėtą raštą pripažindamas leistinu įrodymu BPK 20 straipsnio prasme, neatsižvelgė į tai, kad ją surašęs asmuo neatitinka BPK 89 straipsnio 1 dalyje nurodytų kriterijų, todėl jo surašytas dokumentas neatitinka BPK 20 straipsnio 4 dalyje nurodytų reikalavimų¹⁵⁷. Taigi, šiuo atveju teismai netinkamai įvertino specialisto išvadą, nes baudžiamojoje byloje surašyta teisinio vertinimo specialisto išvada neatitiko BPK 90 str. keliamų reikalavimų, todėl neturėdama savarankiškos įrodomosios reikšmės negalėjo būti pripažinta įrodymu, o turėjo būti vertinama, kaip konsultacinė išvada.

Taip pat Lietuvos Aukščiausias Teismas 2018 m. lapkričio 6 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293-788/2018 nustatė, kad „pagal BPK 89 straipsnio 1 dalį specialistas yra reikiamų specialių žinių ir įgūdžių turintis asmuo, kuriam pavedama atlikti objektų tyrimą ir pateikti išvadą arba paaiškinimus jo kompetencijos klausimais. Išvadas dėl to, ar tam tikras komentaras atitinka nusikalstamos veikos požymius, daro teismas, taigi žurnalistikos ar kalbos specialisto atlikto tyrimo paskirtis – esant poreikiui padėti teismui teisingai suvokti komentarą kalbine prasme, atriboti informacijos paskleidimą nuo nuomonės ir pan. Todėl, pavedant Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos ar Lietuvių kalbos instituto specialistams atlikti komentaro tyrimą, negali būti formuluojama užduotis atsakyti į klausimą, ar komentaras atitinka konkretaus nusikaltimo sudėties požymius. Tuo tarpu būtent tokią užduotį jiems šioje byloje suformulavo tyrėja ir abiejų tarnybų specialistai padarė išvadas ne tik dėl vertinamo komentaro turinio, bet ir dėl jo atitikties BK 170(2) straipsnyje numatyto nusikaltimo definicijai. <...> Atkreiptinas dėmesys ir į ganėtinai interpretacinį specialistų išvadų pobūdį. Antai Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos eksperto išvadoje nurodyta, kad ji, be kita ko, padaryta „atsižvelgus į bendrą visuomeninį ir politinį kontekstą“ ir kad komentaro turinio nusikalstamas pobūdis atskleistas ne pagal autoriaus tiesiogiai išsakytą, bet „numanomą“ adresatui teikiamą informaciją. Teisėjų kolegijos vertinimu, taikant BK 170(2) straipsnį, turi būti nustatytas ne numanomas, o konkretus ir nedviprasmiškas pritarimas normoje nurodytiems nusikaltimams. Tik tada įmanoma, vadovaujantis EŽTT praktikoje suformuluotais kriterijais, išspręsti teisinių vertybių konfliktą, nustatyti nusikalstamai veikai būdingą pavojingumą ir pasisakymo autoriaus psichinį santykį su veika“¹⁵⁸.

Taigi vertindami specialisto išvadą teismai susidūrė su tokiomis vertinimo problemomis: uždavus netikslius klausimus specialistui buvo iškreipta jo duodamų paaiškinimų prasmė; baudžiamojoje byloje buvo pateikta teisinio vertinimo konsultacinė išvada, kuri buvo vertinama,

¹⁵⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2020 m. vasario 11 d. nutartis Nr. 2K-61-689/2020“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 4d., <https://www.infolex.lt/tp/1818423>

¹⁵⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293-788/2018“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/1654284>

kaip specialisto išvada; tyrėjai suformulavus teisinio pobūdžio klausimus specialistas pateikė teisinio pobūdžio išvadą dėl BK straipsnio atitikties.

6. Atlikus empirinį tyrimą apklausti teisėjai nurodė šias praktines problemas, kurios jiems kyla vertinant specialiąsias žinias: specialisto ar eksperto turimos kompetencijos, žinių, naudojamos metodikos pripažinimo tinkamomis vertinimas. Respondentas Nr. 3 nurodė: <...> *Į mūsų baudžiamųjų bylų skyrių atėjo kelios baudžiamosios bylos su kaltinamuoju aktu dėl eismo įvykių ir visose trijose bylose buvo tas pats kaltinamasis ir tas pats asmuo teikė konsultacines išvadas ir jos buvo iš esmės visiškai skirtingos. Buvo labai agresyvi gynyba iki tokio lygio, kad mes kreipėmės į Lietuvos teismo ekspertizės centrą dėl to asmens, kuris teikė konsultacinę išvadą klausdami kokia apimtimi galiojo jo kaip eksperto pažymėjimas, kada išduotas, iki tokio lygio tikslinomės detales. Toks konsultacinės išvados atsiradimas ir to eksperto įstojimas į bylą tiek man, tiek kolegai užvilkino baudžiamosios bylos nagrinėjimą dviem, trim posėdžiais <...>*“ Taigi iš šios respondento nuomonės galima daryti išvadą, kad privataus eksperto surašyta konsultacinė išvada įneša į bylą painiavos ir prireikia vertinti jo turimos kvalifikacijos tinkamumą. Respondentas Nr. 9 parodė: „<...> *Pagrindinė problema - teismo eksperto kompetencijos ir kvalifikacijos būtinos uždaviniams spręsti vertinimas bei tyrimo metodų tinkamumo (jų pripažintumo) vertinimas. Kartais pasitaiko problemų vertinant ar ekspertas (specialistas) neperžengė savo specialių žinių ribų*“ . Taip pat teisėjams praktinė problema kilo dėl to, kad specialių žinių duomenimis gautų neatitikimų negalėjimas pašalinti paskyrus kitą ekspertinį tyrimą. Respondentas Nr. 2 nurodė: „*Kyla problemų ir tais atvejais, kai specialistų duomenys nesutampa, tačiau šių neatitikimų nėra galimybės pašalinti skiriant pakartotinį tyrimą*“ . Respondentas Nr. 3 nurodė: „<...> *kai kuriose išvadose, finansiniuose tyrimuose problema yra dėl to, kad tyrėjai nesurenka visos specialisto tinkamai išvadai pateikti reikalingos buhalterinės medžiagos, nes tas tiriamasis, jo įmonė ne visada gali pateikti medžiagą, dalis jos būna išsiųsta į VMI, kitas dalis būna prarasta. Pavyzdžiui, buvo byla, kurioje įmonėje kilo gaisras ir sudegė dalis medžiagos, kitoje byloje kitoje įmonėje buhalterinė apskaita buvo tvarkoma elektroninėje sistemoje ir sugedo kompiuteris, informacinių technologijų specialistai negalėjo atkurti duomenų, tai reiškia, kad dėl kompiuterio gedimo negali atspausdinti tam tikros ataskaitos, jos negalima pateikti tyrėjui, o tyrėjas negali perduoti specialistui. Specialistas surašo išvadą, kad duomenų nėra, todėl įtariamasis yra kaltas <...>*“ .

Apibendrinant galima teigti, kad pirmoji praktinė specialių žinių vertinimo problema nacionaliniams teismams kilo dėl to, kad tarp specialių žinių panaudojimo teismo procese formų kilę prieštaravimai nebuvo pašalinti. Antroji praktinė problema: į bylą pateikus konsultacinę išvadą ji nors ir buvo reikšmingas įrodymas baudžiamojoje byloje teismo nebuvo vertinama nurodant, kad ji yra surašyta neišsamiai, gerai nesusipažinus su baudžiamosios bylos medžiaga;

konsultacinė išvada kėlė abejonių jos objektyvumu, nes gynyba pasinaudojo teise konsultuotis su ekspertu ar specialistu ir į bylą pateikė konsultacinę išvadą. Trečioji praktinė problema teismams kilo kvalifikuojant nusikalstamą veiką, nes tai teismai darė vertindami netinkamos formos specialistų pateiktus duomenis ir apsiribodavo vertindami formalias išvadas, nepašalindami kilusių prieštaravimų. Ketvirtoji praktinė problema kilo dėl to, kad specialisto išvadai buvo suteikta didesnė įrodomoji reikšmė prieš kitus byloje surinktus įrodymus; netikslūs klausimai buvo užduodami specialistui ir iškreipė jo paaiškinimų esmę; teisinio pobūdžio konsultacinė išvada buvo vertinama, kaip specialisto išvada; buvo vertinama pateikta teisinio pobūdžio specialisto išvada.

Apklausti teisėjai nurodė, kad jiems kilo praktinė problema vertinant specialių žinių subjektų kompetencijos, kvalifikacijos, taikomų tyrimo metodų tinkamumą, ar specialių žinių ribos nebuvo peržengtos, taip pat specialių žinių duomenimis gautų neatitikimų negalėjimas pašalinti paskyrus kitą ekspertinį tyrimą.

Toliau nagrinėjant temą apie specialių žinių vertinimo praktiką ir problemas atskirose teisenose yra svarbu išanalizuoti ar pakankamas specialių žinių teisinis reglamentavimas yra administracinėje ginčo ir administracinių nusižengimų teisenoje ir kokios praktinės problemos kyla teismams vertinant specialiąsias žinias.

2.2. Specialių žinių vertinimas administraciniame procese

Pagal ABTĮ administracinių bylų ginčo teisenoje byla nagrinėjant teisme yra naudojamos dvi specialių žinių panaudojimo teismo procese formos ekspertizės aktas ir specialisto paaiškinimai¹⁵⁹, o pagal ANK naudojamos specialių žinių panaudojimo teismo procese formos specialisto išvada ir ekspertizės aktas¹⁶⁰. Todėl yra svarbu išanalizuoti teisės aktus reglamentuojančius specialių žinių panaudojimo teismo procese formų teisinį reguliavimą ir praktines problemas kylančias teisėjams vertinat specialiąsias žinias administraciniame procese. Analizė padės įvertinti ar toks teisinis reglamentavimas yra aiškiai susiformavęs, pakankamas, ar teismams nekyla praktinių problemų vertinant specialiosiomis žiniomis gautus įrodymus šiose teisenose.

2.2.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas ir praktinės problemos kylančios administraciniame ginčo teisenos procese.

Vienas iš svarbiausių teisės aktų administraciniame ginčų teisenos procese reglamentuojantis specialių žinių panaudojimo teismo procese formų - ekspertizės akto ir specialisto paaiškinimų teisinio reguliavimo turinį, turintis įtakos įrodymų visumos vertinimui administracinių ginčų bylose, yra ABTĮ. Šio įstatymo 61 str. reglamentuoja eksperto statusą administraciniame ginčo teisenos procese¹⁶¹. ABTĮ 61 str. 1 d. įtvirtinta, kad „1. Jeigu administracinėje byloje kyla klausimų, reikalaujančių specialiųjų mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas skiria ekspertą arba paveda ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę“¹⁶². Iš šios teisės normos matyti, kad administraciniame ginčo teisenos procese paskirti teismo ekspertizę yra teismo prerogatyva tais atvejais, kai teismui priimant procesinį sprendimą prireikia specialių žinių.

ABTĮ 60 str. yra įtvirtintas specialisto statusas, kuris numato, kad „1. Tam tikros srities specialistas kviečiamas tais atvejais, kai nagrinėjant administracinę bylą teisme reikia specialiųjų žinių dokumentams, daiktams ar veiksams ištirti ir įvertinti. 2. Specialisto paaiškinimai gali būti surašomi atskirame dokumente, kuris turi būti pasirašytas“¹⁶³. Iš analizės matyti, kad specialistas administracinėje ginčo teisenoje yra teismo pagalbininkas teikiantis išvadas, įvertinimus ir paaiškinimus dėl daiktų, dokumentų ar yra kviečiamas kitokiems veiksams ištirti

¹⁵⁹ *supra note*, 66.

¹⁶⁰ *supra note*, 69.

¹⁶¹ *op cit*, 66.

¹⁶² *Ibid.*

¹⁶³ *Ibid.*

ar įvertinti. O ekspertas administracinėje ginčo teisenoje yra subjektas paskirtas ekspertiniams tyrimams atlikti. Pažymėtina, kad specialisto pateiktų paaiškinimų turinys ABTĮ nėra įtvirtintas.

ABTĮ 60 str. 2 d. įtvirtinta, kad „Klausimus, kuriais reikalaujama eksperto išvados, turi teisę pateikti teismui kiekvienas proceso dalyvis, tačiau galutinai juos nustato teismas ar teisėjas“¹⁶⁴. To paties straipsnio 3 d. numatyta, kad „3. Eksperto išvada pateikiama raštu ekspertizės akte“¹⁶⁵. Taigi, teismui paskyrus ekspertui atlikti ekspertizę ekspertas gautas išvadas surašo ekspertizės akte ir jį pateikia teismui. Atkreiptinas dėmesys, kad ir eksperto pateikiamos išvados turinys ABTĮ nėra reglamentuotas.

ABTĮ 61 str. 4 d. įtvirtinta, kad „Eksperto išvada teismui neprivaloma. Tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas“¹⁶⁶. ABTĮ 62 str. yra įtvirtintos specialisto ir eksperto teisės¹⁶⁷. ABTĮ 62 str. numatyta, kad „1. Jeigu tai reikalinga paaiškinimams ar išvadai duoti, specialistas ir ekspertas turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, būti teismui nagrinėjant bylą, užduoti proceso šalims, liudytojams klausimų, prašyti teismą pateikti jam papildomą medžiagą. 2. Specialistas ir ekspertas turi teisę atsisakyti duoti paaiškinimus ar išvadą, jeigu mano, kad pateikta medžiaga yra nepakankama paaiškinimams ar išvadai duoti arba kad jam pateiktas klausimas peržengia jo specialiųjų žinių ribas“¹⁶⁸.

Pažymėtina, kad eksperto ir specialisto pareigos ABTĮ nėra reglamentuotos. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad iš pateiktos analizės matyti, kad nors eksperto ir specialisto statusai ABTĮ yra aiškiai apibrėžti, specialistas teikdamas paaiškinimus, apibrėžiamas, kaip teismo padėjėjęs, o ekspertas yra reikalingas teismui, tuo atveju, kai administracinėje ginčo teisenoje reikia ekspertinių tyrimų atsakyti į tam tikrus klausimus reikalaujančius specialių žinių, tačiau specialisto ir eksperto teisės šiame procese yra visiškai vienodos, nors jų funkcijos yra skirtingos.

Dar vienas svarbus specialių žinių teisinio reguliavimo šaltinis, kurį 2012 m. LVAT priėmė administracinėje ginčo teisenoje „1. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, taikant Administracinių bylų teisenos įstatymo normas, apibendrinimą“¹⁶⁹ jame yra išaiškintos specialių žinių panaudojimo teismo procese formų - ekspertizės akto ir specialisto paaiškinimų vaidmuo, specialių žinių vieta. Šio apibendrinimo 173 dalyje įtvirtinti atvejai, kuriems esant administracinėje ginčų teisenoje yra skiriamos ekspertizės sąrašas. Apžvalgos 173 d. numatyta, kad „ekspertizės buvo skirtos atsakyti į byloje iškilusius svarbius klausimus statybos teisinių santykių sferoje – dėl statinių defektų priežasčių, mokestiniuose ginčiuose – nustatant turto vertę, tarnybiniuose ginčiuose – darbingumo lygiui nustatyti, nelaimingo atsitikimo darbe

¹⁶⁴ *supra note*, 66.

¹⁶⁵ *Ibid.*

¹⁶⁶ *Ibid.*

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ *supra note*, 85:764.

atvejais – apdraustojo būklei nustatyti, energetikos teisiniuose santykiuose – šilumos energijos sąnaudų skaičiavimams, dujų paskirstymo kainų, konkrečių dujų reguliuojamiesiems vartotojams kainų nustatymo tinkamumui ir pagrįstumui įvertinti, žemės teisiniuose santykiuose – istorinių-archyvinių dokumentų vertinimui, ginklų ir šaudmenų kontrolės bylose – dėl ginklo priskyrimo tam tikrai kategorijai ir kt.¹⁷⁰. Taigi, 2012 m. LVAT savo apžvalgoje konkretizavo atvejus, kuriuose teismai taikė specialiąsias žinias paskirdami ekspertizes.

Taip pat šioje apžvalgoje yra išaiškinta kokiais atvejais administracinių bylų ginčo teismoje buvo pasitelkti specialistai. Šios apžvalgos 180-181 dalyje įtvirtinta, kad „specialių žinių poreikis paminėtų kategorijų bylose dažniausiai būna susijęs su specialaus turto – akcijų – vertinimo ypatybėmis arba byloje nesant pakankamai kitų duomenų, kurie teismui sudarytų galimybę tinkamai įvertinti į bylą pateiktas turto vertinimo ataskaitas. <...> dažniausiai specialistai buvo pasitelkti medicininiais dokumentams, projektinei dokumentacijai, žemėtvarkos bei teritorijų planavimo dokumentams iširti bei įvertinti“¹⁷¹. Apžvalgos 182 dalyje yra apibrėžta specialisto samprata, kad „Specialistas – nešališkas teismo pagalbininkas, sprendžiant klausimus, kuriems reikalinga specialių žinių“¹⁷². Atkreiptinas dėmesys, kad LVAT savo praktikoje nurodė specialisto, kaip teismo pagalbininko funkciją. Tačiau specialių žinių panaudojimo teismo procese formų atribojimą padarė teismai ir šis atribojimas yra ryškus analizuotoje apžvalgoje. Administracinėje ginčo teisėje ekspertas yra pasitelkiamas atlikti ekspertizę įvairių kategorijų administracinėse ginčo bylose, o specialistai yra kviečiami byloje esantiems dokumentams iširti ir įvertinti, įvardijami, kaip nešališki teismo pagalbininkai.

Šios apžvalgos 175 dalyje įtvirtinta nuostata, kad eksperto išvada yra savarankiška įrodinėjimo priemonė ir jos negalima maišyti su kitais rašytiniais bylos duomenimis: „Eksperto išvada kaip įrodymas administracinių bylų procese yra tik iškeltoje administracinėje byloje teismo nutartimi paskirtos ekspertizės metu gauta išvada, kurią pateikia ekspertas, pritaikęs specialias žinias. Tais atvejais, kai <...> ekspertinis tyrimas byloje atliekamas ne pagal teismo nutartį, priimtą nagrinėjamoje administracinėje byloje, tai, nepaisant to, kad toks rašytinis aktas yra tiriamojo – mokslinio pobūdžio, jame pateikta išvada negali būti laikoma įrodymu – eksperto išvada <...>, o toks dokumentas gali atitikti rašytinį įrodymą <...>, nes jame gali būti žinių apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai“¹⁷³. Šios apžvalgos 178 dalyje įtvirtinta nuostata, kad ekspertas negali pateikti vertinamojo pobūdžio išvadų, kadangi ši prerogatyva yra teismo: „Vyriausiasis administracinis teismas nepripažino ekspertizės akto įrodinėjimo priemone byloje

¹⁷⁰ *supra note*, 85:761.

¹⁷¹ *Ibid.*, 763-764.

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ *Ibid.*, 761.

konstatavęs, kad ekspertizės akte padaryta teisės išvada, kas priskirtina spręsti tik teismo kompetencijai¹⁷⁴.

Apibendrinant galiam teigti, kad ABTĮ eksperto ir specialisto funkcijų nagrinėjant bylas administracinio ginčo teisenoje neatribuoja. Kaip matyti iš ABTĮ analizės jų teisės yra suvienodintos. Akcentuojama specialisto, kaip teismo pagalbininko funkcija, o ekspertas yra pasitelkiamas, tais atvejais, kai administracinių ginčų teisenoje yra reikalingi ekspertiniai tyrimai. Atkreiptinas dėmesys, kad baudžiamosiose bylose privataus eksperto pateikta išvada vadinama konsultacine išvada, tačiau administracinio ginčo teisenoje tokia pati išvada yra laikoma rašytiniu bylos įrodymu, taigi tokie netikslumai esantys skirtinguose procesuose, tačiau taikant specialiąsias žinias įneša neaiškumą.

LVAT apžvalga buvo atlikta 2012 m., praėjus beveik 10 metų, todėl yra reikalinga nauja specialių žinių taikymo ir vertinimo apžvalga, praktinių problemų kilusių teismams išgryninimas praėjus 10 metų. Tai padėtų teismams taikyti specialiąsias žinias administracinių ginčų teisenoje.

Todėl yra svarbu įvertinti praktines problemas kylančias teismams vertinant ekspertizės aktą ir specialisto paaiškinimus administracinėje ginčo teisenoje:

1. Ekspertinio konsultavimo ataskaita neatitiko jos vertinimui keliamų reikalavimų. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-777-415/2017 konstatuota, kad „52. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas yra nurodęs, jog <...> Agentūra, kai jai kyla įtarimų dėl nepagrįstai didelių perkamų prekių ir paslaugų kainų, atlieka ekspertizę, ir vadovaudamasi jos rezultatais priima galutinį sprendimą dėl tinkamų finansuoti išlaidų, nustatant paramos sumą ir tinkamumą, bei netinkamų finansuoti išlaidų dydžio, taikant sankciją. <...> Tam, kad būtų galima vertinti ekspertinį tyrimą turi būti atsižvelgiama <...> pirma, įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka pagrįsta teisė atlikti ekspertinį tyrimą, <...>. Antra, daromų išvadų pagrįstumas: išvadų pagrindimas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka pagrįstomis metodikomis <...> aiškus ir suprantamas palyginamasis vertinimas su paramos gavėjo prisiimtais įsipareigojimais ir šių vertinimų paaiškinimas (profesinių sprendimų skaidrumo principas). Visa tai tiesiogiai implikuoja ir objektyvumo principo taikymą, kuris yra prielaida suinteresuotų asmenų abejonėms dėl viešojo administravimo subjekto veiksmų bei sprendimų pagrįstumo ir teisėtumo paneigti. <...> Šiuo atveju neįvardijama, kaip kvalifikuojama tiriamoji situacija nurodytų taisyklių taikymo aspektu, jei yra teisinis pagrindas taikyti darbo, medžiagų ir mechanizmų sąnaudų normatyvus bei skaičiuojamąsias išteklių kainas, nenurodyta, kokia atestuota ekspertizės įmonė jas parengė, nepateikiamas aiškus ir suprantamas palyginamasis vertinimas su paramos gavėjo

¹⁷⁴ *supra note*, 85:761-762.

prisiimtais įsipareigojimais ir šių vertinimų paaiškinimas, o tai neatitinka profesinių sprendimų skaidrumo principo“¹⁷⁵.

2. Proceso dalyvių prašymu nebuvo išspręstas klausimas dėl ekspertizės skyrimo. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-777-415/2017 konstatuota, kad „63. Teismas turi teisę kviešti specialistus arba ekspertus (ABTĮ 61, 62 str.). Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad teismas kiekvienu atveju šalių pateiktus prašymus turi apsvarstyti ir motyvuotai išspręsti (Administracinių bylų teisenos įstatymo 57 str. 4 d., 82 str. 5 d.) <...> Pirmosios instancijos teismo teisėjų kolegijos procesinius veiksmus, kai nutarta pareiškėjos prašymo dėl ekspertizės skyrimo byloje nagrinėjimą svarstyti surinkus byloje įrodymus, tačiau tai, kad šis prašymas nebuvo išspręstas iš esmės prieš baigiant bylos nagrinėjimą iš esmės, vertintina, kaip ABTĮ 82 straipsnio 6 dalies pažeidimas“¹⁷⁶.

3. Teismas vertindamas įrodymus kartu atliko ir eksperto funkcijas. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019 nustatyta „37. Teisėjų kolegija <...> atkreipia dėmesį į šioje byloje vertinamųjų aspektų specifiškumą, t. y. į tai, kad byloje yra sprendžiami klausimai, reikalaujantys žinių ir statybos srityje, o tai reiškia, kad byloje turėtų būti teikiami įrodymai, kuriuose būtų pateiktos specialistų išvados. Šiuo aspektu taip pat pažymėtina, kad ABTĮ 61 straipsnio 1 dalyje nustatyta, jog jeigu administracinėje byloje kyla klausimų, reikalaujančių specialiųjų mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas skiria ekspertą arba paveda ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę, t. y. teismas (teisėjai) neatlieka eksperto funkcijų“¹⁷⁷. Pažymėtina, kad teismas akcentuoja, kad šiuo atveju nagrinėjant administracinio ginčo bylą yra reikalingos specialios žinios statybų srityje ir atsakyti į specialiųjų žinių reikalaujančius klausimus turi ekspertas, o ne teismas. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ABTĮ nėra įtvirtintos specialiųjų žinių procesinės formos specialisto išvados, o tik specialisto paaiškinimai, o teismo prerogatyva yra skirti byloje ekspertizę.

Taip pat aktualus pavyzdys yra Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-202-502/2020, kurioje nustatyta, kad „Administracinėje byloje kilus klausimų, reikalaujančių specialiųjų mokslo, meno, technikos ar amato srities žinių, teismas ar teisėjas turi skirti ekspertą arba pavesti ekspertizės įstaigai atlikti ekspertizę (ABTĮ 61 str.). <...> 51. Pareiškėjas, <...> pateikė teismui MB „Traficus“ parengtą ataskaitą <...> ir vidutinio metinio paros eismo intensyvumo (VMPEI) 2025 metams

¹⁷⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-777-415/2017“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1549769>

¹⁷⁶ *supra note*, 108.

¹⁷⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1693637>

prognozavimas“ ir UAB „R.A.C.H.E.L Consulting“ atliktą akustinio triukšmo įvertinimo ataskaitą, kurių duomenys skyrėsi nuo PAV ataskaitoje naudotų duomenų, tačiau pirmosios instancijos teismas, pažeisdamas įrodinėjimo procesą reguliuojančias taisykles, šių įrodymų netyrė ir nevertino, nesprendė klausimo dėl specialiųjų žinių turinčių ekspertų pasitelkimo nustatytiems prieštaravimams šalinti¹⁷⁸.

Taip pat teismai vertindami valstybei gražinamo turto rinkos vertę turėjo pasitelkti specialiąsias žinias. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2208-415/2020 nustatyta „71.6. Pirmosios instancijos teismas, sprenddamas dėl atsakovui L. B. priteistinos kompensacijos dydžio, rėmėsi VĮ Registrų centro duomenimis apie žemės vidutinės rinkos vertes, kurios, viena vertus, ne visada atspindi tikrąją turto rinkos vertę, todėl kiekvienu atveju teismo turi būti vertinamos individualiai, kita vertus, taikytos vertės jų nustatymo laiko požiūriu nesutampa su turto nusavinimo (praradimo) laikotarpiu. <...> O tai, įvertinant situacijos procesinį specifiškumą, kad kompensacijos priteisimo klausimas sprendžiamas teismo ex officio (pagal pareigas), savo ruožtu suponuoja teismo procesinę pareigą aktyviai veikti renkant valstybei gražinamo turto rinkos vertę jo gražinimo metu patvirtinančius duomenis, inter alia (be kita ko, įskaitant) pasitelkti specialistus arba skirti teismo ekspertizę, jei tam yra objektyvi būtinybė ir procesinės sąlygos (ABTĮ 56 str. 4 d., 60 ir 61 str.)“¹⁷⁹.

Taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-1153-968/2020 nustatyta „<...> Atsižvelgdama į tai, kad paminėta institucija ir nurodytas asmuo buvo pašalinti iš trečiųjų suinteresuotų asmenų, apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija atkreipia iš naujo bylą nagrinėsiančio teismo dėmesį į tai, jog pagal ABTĮ tais atvejais, kai nagrinėjant administracinę bylą teisme, reikia specialiųjų žinių dokumentams, daiktams ar veiksams iširti ir įvertinti, gali būti kviečiamas tam tikros srities specialistas (ABTĮ 60 str. 1 d.), o pagal bendrąsias įrodymų vertinimo bei faktinių aplinkybių nustatymo taisykles, šį vertinimą gali atlikti pats teismas arba tai jis gali padaryti panaudojęs atitinkamų specialistų žinias. Todėl iš naujo bylą nagrinėsiantis teismas turėtų įvertinti tikslingumą Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovus ir J. R. kviesti kaip specialistus“¹⁸⁰. Iš šios nutarties matyti, kad administracinėje ginčo teisejoje prirėikus specialiųjų žinių teismai turi svarstyti tikslingumą kviesti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovus ir Jungtinių Tautų Neįgaliųjų teisių komiteto narį, kaip specialistus.

¹⁷⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-202-502/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1883577>

¹⁷⁹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2208-415/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1931245>

¹⁸⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1153-968/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1938603>

Dar vienas aktualus pavyzdys yra Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1401-520/2020, kurioje nustatyta, kad „<...> Teisėjų kolegija, atsižvelgdama į pareiškėjo teikiamus paaiškinimus, apeliaciniame skunde nurodomus įrodymus, kuriuos netinkamai įvertino pirmosios instancijos teismas, atkreipia dėmesį į šioje byloje vertinamųjų aspektų specifiškumą, t. y. į tai, kad byloje yra sprendžiami klausimai, reikalaujantys specialiųjų žinių medicinos srityje, o tai reiškia, kad byloje turėtų būti renkami įrodymai, kuriuose būtų pateiktos specialistų išvados <...>“¹⁸¹.

Taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-974-662/2018 konstatuota „38. Teismams nagrinėjant bylas neretai tenka spręsti klausimus, kurių vertinimui būtinos specialios žinios. Tokiu atveju teismas turi teisę kviešti specialistus arba ekspertus, kurie padėtų įgyvendinti teisingumą. Ekspertizės tikslas – išsiaiškinti bylai svarbius klausimus, kuriems išsiaiškinti reikalingos specialios (mokslo, medicinos, meno, technikos ir kt.) žinios. Esant tokių žinių poreikiui ir teismui (teisėjui) pačiam negalint atsakyti į specialių žinių reikalaujančius bylos aspektus, teismas turi kviešti minėtus asmenis, tačiau negali palikti šio bylos klausimo tinkamai neišnagrinėto, motyvuojant tuo, kad teismas (teisėjai) neturi specialių žinių arba tiesiog pritariant atsakovo pasirinktai pozicijai. <...> Nagrinėjamoje byloje teisėjų kolegija, atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, daro išvadą, kad pareiškėjo reikalavimų pagrįstumo įrodymui ir bylos išnagrinėjimui specialisto paaiškinimai ar eksperto išvada yra būtini, nes sprendžiami byloje klausimai, kuriems išimtinai reikalingos specialios (šiuo atveju techninio pobūdžio) žinios (reikia gerai išmanyti automobilių technines savybes ir jų įtaką saugiam eismui).“¹⁸².

Taigi, galima daryti išvadą, kad viena iš pagrindinių problemų, kuri kilo teismams įrodymų vertinimo procese administracinėje ginčo teisenoje yra specialių žinių nepasitelkimas iškilusiems prieštaravimams pašalinti, kai specialios žinios yra reikalingos vertinant įrodymus.

4. Tik teismo paskirto eksperto surašytas ekspertizės aktas pripažįstamas įrodymu administracinėje ginčo teisenoje. Teismų praktikoje vertinant ekspertizės aktą, kaip didesnę įrodomąją galią turintį šaltinį jam buvo skiriama viršenybė kitų įrodymų kontekste. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 28 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-326-525/2019 nustatyta, kad „Teisėjų kolegija pažymi, kad UAB „Civitta“ ekspertinio konsultavimo ataskaitos, nors ir šiuose dokumentuose naudojamas terminas „ekspertas“, nėra teismo paskirtų, kaip tai yra numatyta ABTĮ 61 straipsnyje, ekspertų išvados, todėl šiems dokumentams nekeliami turinio ir formos reikalavimai, kurie yra nustatyti teismo

¹⁸¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1401-520/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1885638>

¹⁸² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-974-662/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. kovo 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/1648443>

ekspertizės aktui. Tokie dokumentai byloje vertintini kaip rašytiniai įrodymai pagal ABTĮ 56 straipsnyje 6 dalyje įtvirtintus kriterijus. Tuo tarpu teismo paskirtos ekspertizės išvados, vertinant jas patikimumo ir tikslumo aspektais, atsižvelgiant į tai, jog teismo paskirtas ekspertas yra įspėjamas dėl baudžiamosios atsakomybės pagal LR BK 235 straipsnį už melagingos išvados davimą, yra svarbesnis ir didesnę įrodomąją reikšmę turintis dokumentas. Todėl konstatuotina, jog pirmosios instancijos teismas, priimdamas šioje byloje sprendimą, pagrįstai rėmėsi būtent teismo ekspertizės akte pateiktomis išvadomis, tuo pačiu pagrįstai ginčijamais klausimais nesivadovavo UAB „Civitta“ ekspertinio konsultavimo ataskaitose pateiktais duomenimis¹⁸³.

Taigi, kaip matyti šioje nutartyje LVAT pabrėžia, kad ekspertizės aktas yra svarbesnis ir didesnę įrodomąją reikšmę turintis dokumentas. Tai prieštarauja anksčiau analizuotam teisiniam reguliavimui, kad ekspertizės aktas yra vienas iš įrodymų, kuris turi būti vertinamas kartu su kitais byloje surinktais įrodymais ir didesnės įrodomosios galios administracinio ginčo teisenoje neturi. Taigi galima daryti išvadą, kad LVAT formuluojamoje praktikoje neturi vieningos nuomonės. Pavyzdžiui Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1065-520/2018 nustatyta „Pagal Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo formuojamą praktiką, eksperto išvada kaip įrodymas administracinių bylų procese yra tik iškeltoje administracinėje byloje teismo nutartimi paskirtos ekspertizės išvada. Pagal ABTĮ 61 straipsnio 4 dalį eksperto išvada teismui neprivaloma, tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas. Taigi eksperto išvada yra tik vienas iš įrodymų, kuris turi būti vertinamas kartu su kitais įrodymais, nesuteikiant jam jokios viršenybės“¹⁸⁴. Taigi, šioje nutartyje konstatuota, kad eksperto išvadai, kaip įrodymui viršenybė nėra suteikta, tačiau prieš tai analizuotojoje nutartyje teismas akcentavo, kad ekspertizės aktas turi svarbesnę ir didesnę įrodomąją vertę, nei kiti rašytiniai įrodymai byloje.

Taip pat ekspertizės svarbesnę ir didesnę įrodomąją vertę rodo tai, kad eksperto išvada gali būti paneigta panaudojant specialiąsias žinias. Teismų praktikoje nėra akcentuojama, kad užtenka visos surinktos įrodymų visumos, kuri paneigtų ekspertizės aktą. Pavyzdžiui Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1065-520/2018 konstatuota „<...> eksperto išvados, kaip įrodymo specifiškumas ir reikalavimas nesutikimą su eksperto išvada atitinkamai motyvuoti lemia tai, kad eksperto išvada, jos pagrįstumo aspektu, gali būti paneigta taip pat naudojant specialiąsias žinias, kurios patvirtintų, jog buvo naudojami netinkami tyrimo metodai, kad ekspertui buvo pateikti neteisingi išėities duomenys ir pan. Teisėtumo aspektu, eksperto išvada galėtų būti paneigta, jei būtų

¹⁸³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-326-525/2019“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1711628>

¹⁸⁴ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eA-1065-520/2018“, Infolex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1600083>

nustatyta, kad ekspertizė paskirta ir atlikta neteisėtai, jog ekspertas nekompetentingas šioje mokslo srityje ir pan. <...> Taigi atsakovo apeliacinio skundo argumentai, kad pirmosios instancijos teismas nepagrįstai rėmėsi teismo eksperto, o ne UAB „Civitta“ kvalifikuotų ekspertų išvadomis, laikytini nepagrįstais“¹⁸⁵.

Taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 2 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-2977-1062/2018 nustatyta „62. Teisėjų kolegija konstatuoja, kad nagrinėjamoje byloje apeliantai nepaneigė eksperto išvados nei pagrįstumo aspektu, nei teisėtumo aspektu, kadangi į bylą nebuvo pateikta specialiomis žiniomis pagrįstų duomenų, paneigiančių eksperto pasirinktą vertinimo metodą ir nustatytą ginčo žemės sklypų rinkos vertę, nepateikta duomenų, sudarančių pagrindą abejoti ekspertizės paskyrimo teisėtumu ir eksperto kompetencija. Todėl pirmosios instancijos teismas, nustatydamas kompensacijos dydį, pagrįstai rėmėsi Ekspertizės akte nurodyta nekilnojamojo turto vidutine rinkos verte“¹⁸⁶. Analogiška situacija susiklostė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1462-442/2018 vertinant pirmosios instancijos teismo paskirtą teismo ekspertizę ir jos metu surašytą ekspertizės aktą, kaip įrodymų šaltinį¹⁸⁷.

Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-624-525/2020 konstatuota „36. Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad aplinkybių dėl tyrimų pakankamumo, padarytų išvadų dėl vertingųjų savybių nustatymo pagrįstumo vertinimas dažniausiai reikalauja ne tik teisinių, bet ir specialiųjų mokslo ar profesinių žinių, todėl ginčą nagrinėjantis teismas paprastai negali vertinti tokių aplinkybių reikšmingumo ar išvadų pagrįstumo. Proceso šalies argumentai, siekiant teisme paneigti Akte kompetentingų specialistų padarytas išvadas, turi būti grindžiami ne šalies paaiškinimais, bet kitais įrodymais, specialistų arba ekspertų išvadomis (ABTĮ 60–61 str.), nes kvestionuojamų aplinkybių nustatymui bei išvadų pateikimui taip pat yra keliami reikalavimai turėti ne tik teisės aktuose apibrėžtą kompetenciją, bet ir specialių mokslo bei profesinių (techninių ar amato) žinių. Taigi, nagrinėjamu atveju Akte nustatytos išvados negali būti nugincytos ir dėl tos priežasties, kad pareiškėja nepateikė teismui reikiamų įrodymų (ABTĮ 56 str. 4 d.)“¹⁸⁸. Analogiška situacija susiklostė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartyje

¹⁸⁵ *supra note*, 184.

¹⁸⁶ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2977-1062/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1598897>

¹⁸⁷ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1462-442/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1571902>

¹⁸⁸ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-624-525/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1890083>

administracinėje byloje Nr. eA-655-492/2020 teismams vertinant ekspertizės išvadą konstatuojant, kad ją paneigti galima tik specialistų ar ekspertų išvadomis¹⁸⁹.

Taigi, išanalizavus teismų praktiką matyti, kad specialiųjų žinių panaudojimo teismo procese formoms yra suteikiama didesnė įrodomoji reikšmė ir jas paneigti gali tik ekspertų išvadomis ar specialistų paaiškinimais.

5. Teismai netinkamai vertino pateiktą eksperto išvadą, jų vertinimai buvo prieštaringi, o prieštaravimai esantys byloje nebuvo pašalinti. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-2141-442/2020 nustatyta „<...> 67. Nagrinėjamu atveju pirmosios instancijos teismo atliktas minėtos eksperto išvados vertinimas yra prieštaringas. Pirmosios instancijos teismas pripažino atliktą teismo ekspertizę patikima, tačiau nesutiko su eksperto išvada dėl gyvenamojo namo su priklausiniais statybos skaičiuojamosios kainos nustatymo, nes priėjo prie išvados, kad pareiškėjai neįrodė, jog gyvenamasis namas su priklausiniais buvo statomas ūkio būdu, nors, skirdamas teismo ekspertizę, ekspertui uždavė klausimą pateikti išvadą dėl statybos skaičiuojamosios kainos nustatymo, nuroydamas įvertinti, kad statyba vykdyta būtent ūkio būdu“¹⁹⁰.

Taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1049-968/2020 konstatuota „27. Pirmosios instancijos teismas, įvertinęs bylos faktines aplinkybes, atsakovo pasitelkto specialiųjų žinių turinčio UAB „Civitta“ atstovo Ataskaitą, teismo ekspertizės akto išvadas, teismo eksperto dr. D. K. paaiškinimus, atsakovo rašytinius paaiškinimus dėl atliktos ekspertizės, konstatavo, kad ekspertas dr. D. K. ekspertizės metu pažintinių rekreacinių takų dažymui parinkdamas kodą Nr. N15-164-6 nesilaikė tikslumo, tačiau UAB „Civitta“ Ataskaita taip pat yra netiksli. <...> 34. Teisėjų kolegija pažymi, kad specialiųjų žinių reikalaujančių įrodymų byloje vertinimui taikomi tie patys reikalavimai, kaip ir bet kurių kitų byloje surinktų įrodymų vertinimui. Pirmosios instancijos teismas, nepasisakydamas dėl to, kuriais specialiųjų žinių reikalaujančiuose įrodymuose pateiktais duomenimis yra pagrindas remtis, kad teisme nagrinėjamas ginčas būtų išspręstas iš esmės, pažeidė įrodymų vertinimo taisyklės ir ABTĮ 87 straipsnio 4 dalies 2 ir 3 punktuose įtvirtintus reikalavimus, keliamus teismo sprendimo motyvavimui. Tikrinamame teismo sprendime padarytomis išvadomis buvo konstatuoti prieštaravimai tarp įrodymų, tačiau argumentų, kuriais būtų grindžiama teismo išvada, kokios aplinkybės yra vertintinos, kaip įrodytos ir kuriomis remiamasi pripažįstant jas reikšmingomis sprendžiant dėl patirtų išlaidų kompensavimo, teismo sprendime nepateikiama. Šiame kontekste būtina pažymėti, kad siekiant pašalinti prieštaravimus

¹⁸⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283-222/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1664332>

¹⁹⁰ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2141-442/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1961263>

tarp specialiųjų žinių reikalaujančiuose įrodymuose pateikiamų duomenų, teismas turėjo imtis procesinių priemonių ir teisme apklausti UAB „Civitta“ atstovą (-us), teikusį (-ius) ekspertinio konsultavimo ataskaitos išvadas, ir tik tuomet padaryti išvadas, kokios aplinkybės yra įrodytos bei kokios iš jų vertintinos kaip neįrodytos¹⁹¹.

6. Specialisto išvada turėjo būti vertinama kaip rašytinis įrodymas, tačiau teismas nepagrįstai nesivadovavo tokiais paaiškinimais. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-1970-442/2019 nustatyta „45. ABTĮ 56 straipsnio <...> 2 dalyje numatyta, kad nurodyti faktiniai duomenys nustatomi tokiomis priemonėmis: <...> specialistų paaiškinimais ir ekspertų išvadomis, <...>. 46. Specialisto išvada yra viena iš procesiniame įstatyme numatytų leistinių įrodinėjimo priemonių. ABTĮ 60 straipsnis nustato, kad tam tikros srities specialistas kviečiamas tais atvejais, kai nagrinėjant administracinę bylą teisme reikia specialiųjų žinių dokumentams, daiktams ar veiksams ištirti ir įvertinti (1 d.). Specialisto paaiškinimai gali būti surašomi atskirame dokumente, kuris turi būti pasirašytas (2 d.). 47. Taigi pareiškėjo pateikta minėta išvada negali būti vertinama ir kaip specialisto išvada ABTĮ 60 straipsnio prasme, nes nėra parengta pagal procesinėmis teisės normomis nustatytą tvarką. <...> 48. Administracinių bylų teisenoje gali būti vertinami kaip įrodymai ir proceso šalių iniciatyva ne bylos nagrinėjimo procese parengti rašytiniai aktai, kurie yra surašyti pritaikant specialiąsias žinias. Tačiau tokie dokumentai turi būti vertinami ne kaip specialisto išvada, o kaip rašytiniai įrodymai, nes juose gali būti žinių apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai. Nagrinėjamu atveju, pirmosios instancijos teismas K. I. surašytą išvadą privalėjo įvertinti, kaip rašytinį dokumentą pagal ABTĮ 56 straipsnio 6 dalyje nustatytas įrodymų vertinimo taisykles, o to nepadaręs, pažeidė procesinės teisės normas“¹⁹².

Pažymėtina, kad šiuo atveju administracinėje ginčo teisenoje tokios specialiųjų žinių panaudojimo teismo procese formos, kaip specialisto išvada nėra, yra tik specialisto paaiškinimai, todėl šios sąvokos yra nurodomos netiksliai, yra painiojamos.

7. Teismų praktikoje pasitaiko atveju, kai yra painiojamos specialiųjų žinių panaudojimo teismo administracinio ginčo procese formų eksperto išvados ir specialisto paaiškinimų sąvokos, su specialisto išvada, nors tokios specialiųjų žinių panaudojimo teismo procese formos teisinio reglamentavimo administracinėje ginčo teisenoje nėra. Pavyzdžiui, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-5463-438/2019 nustatyta „29. <...> faktiniai duomenys, kurių pagrindu nustatomos reikšmingos bylai aplinkybės, nustatomi <...> specialistų paaiškinimais ir ekspertų išvadomis, <...>. Pagal ABTĮ 60

¹⁹¹ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1049-968/2020“ Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1934159>

¹⁹² „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1970-442/2019“, Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1802278>

ir 61 straipsnių nuostatas faktiniai duomenys, kuriems nustatyti reikia specialių žinių mokslo, meno, technikos ar amato srityje, yra nustatomi atitinkamo mokslo, meno, technikos ar amato srities specialisto ar eksperto pagalba. 30. Minėta, kad ginčijamos reikšmingos bylai aplinkybės buvo nustatytos remiantis eksperto P. C. išvadomis ir Viešųjų pirkimų tarnybos išvada, t. y., pasitelkus subjektus turinčius žinių atitinkamo mokslo ir technikos srityje. Nagrinėjamu atveju pažymėtina, kad byloje pateiktos eksperto P. C. išvados ABTĮ 60 ir 61 straipsnių taikymo aspektu atitinka specialisto išvados statusą <...> ¹⁹³. Šiuo atveju nutartyje teismas nurodė sąvoką specialisto išvada, nors ABTĮ tokios specialių žinių panaudojimo teismo procese formos reglamentuota nėra. Taigi atsiranda prieštaravimai tarp teisinio reglamentavimo ir teismų praktikos.

Taip pat Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. gegužės 15 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. eA-447-502/2019 nustatyta „<...> nors pirmosios instancijos teismas klydo, A. P. įvardydamas ekspertu, o ne specialistu, vis dėlto, tai nesudaro pagrindo nesivadovauti A. P. duotais paaiškinimais, kadangi pagal ABTĮ 56 straipsnio 2 dalį, viena iš priemonių, kuriomis nustatomi faktiniai duomenys byloje, pripažįstami specialistų paaiškinimai“¹⁹⁴. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartyje administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019 nustatyta „37. Teisėjų kolegija <...> atkreipia dėmesį į šioje byloje vertinamųjų aspektų specifiškumą, t. y. į tai, kad byloje yra sprendžiami klausimai, reikalaujantys žinių ir statybos srityje, o tai reiškia, kad byloje turėtų būti teikiami įrodymai, kuriuose būtų pateiktos specialistų išvados.“¹⁹⁵. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad ABTĮ nėra įtvirtintos specialių žinių procesinės formos specialisto išvados, o tik specialisto paaiškinimai, o teismo prerogatyva yra skirti byloje ekspertizę.

8. Konsultacinės išvados administracinėje ginčo teisenoje įvertinimas, kaip išvados turinčios speciali žinių, kurios apima teisinių žinių sritį. LVAT pirmą kartą¹⁹⁶ kreipėsi į EŽTT su prašymu pateikti konsultacinę išvadą dėl Lietuvoje galiojančių apkaltos įstatymų. Klausimai dėl šių įstatymų yra nagrinėjami administracinėje byloje ir šiuo metu yra sustabdytas administracinio ginčo nagrinėjimas¹⁹⁷. EŽTT nurodė, kad priima prašymą pateikti konsultacinę išvadą. Toks EŽTT sprendimas reiškia, kad prašyme yra „keliami principiniai klausimai, susiję su Konvencijoje ar jos protokoluose apibrėžtų teisių ir laisvių aiškinimu ar taikymu“¹⁹⁸. Taigi, EŽTT teikiama konsultacinė išvada yra teisinio vertinamojo pobūdžio išvada atsakanti į teisinių

¹⁹³ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-5463-438/2019“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1778993>

¹⁹⁴ *supra note*, 141.

¹⁹⁵ „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1693637>

¹⁹⁶ *supra note*, 50.

¹⁹⁷ *supra note*, 51.

¹⁹⁸ *supra note*, 52.

žinių reikalaujančius klausimus, kurių Lietuvos vyriausias administracinis teismas neturi, todėl yra reikalingos specialios žinios, kurių turi EŽTT.

Apibendrinant specialių žinių vertinimo praktiką administracinių ginčų teisenoje pagrindinės praktinės problemos teismams taikant ir vertinant ekspertizės aktą ir specialisto paaiškinimus yra šios: teismai nagrinėdami administracinio ginčo teisenos bylas vertino įrodymus atlikdami eksperto funkciją, tačiau nepaskyrė specialiomis žiniomis paremtų ekspertinių tyrimų nagrinėjamosiose bylose, tačiau tai daryti buvo tikslinga; ekspertizės aktui ir specialisto paaiškinimams suteikiama didesnė įrodomoji reikšmė ir jas paneigti gali tik kiti specialiomis žiniomis paremti duomenys; teismų praktikoje pasitaikė atvejų, kai byloje kilusių prieštaravimų teismai nepašalino skirdami ekspertinius tyrimus; specialisto išvados, kaip specialių žinių panaudojimo administracinio ginčo teisenoje formos nėra, tad tokia specialių žinių procesinė forma turėtų būtų vertinama, kaip rašytinis įrodymas administracinėje byloje, tačiau teismai tokios išvados nevertino visai. Iš šios teisinės vertinimo problemos kyla kita praktinė problema vertinant specialiąsias žinias, nes neturėdami vieningo specialių žinių teisinio reguliavimo baudžiamosiose, administracinėse ir civilinėse bylose teismai painioja specialisto išvadą ir specialisto paaiškinimus, todėl šios sąvokos yra nurodomos netiksliai, yra painiojamos galutiniuose procesiniuose sprendimuose. Aktualu yra tai, kad EŽTT LVAT pateiks konsultacinę išvadą teisiniais klausimais, kai tokių specialių teisinių žinių LVAT neturi, o specialias teisines žinias turi EŽTT ir tokia galimybe Lietuva pasinaudoja pirmą kartą siekiant nustatyti reikšmingas aplinkybes administracinio ginčo byloje.

Išanalizavus specialių žinių teisinį reguliavimą ir praktines problemas administracinio ginčo teisenoje yra svarbu įvertinti administracinių nusižengimų teisinį reglamentavimą ir praktines problemas naudojant ir vertinant specialiąsias žinias.

2.2.2. Specialių žinių teisinis reglamentavimas ir praktinės problemos administracinių nusižengimų teisenos procese.

Svarbiausias teisės aktas reglamentuojantis specialių žinių panaudojimo teismo procese formų ekspertizės akto ir specialisto išvados teisinį reglamentavimą administracinių nusižengimų teisenos procese yra Administracinių nusižengimų kodeksas (toliau - ANK)¹⁹⁹.

ANK 587 str. reglamentuoja eksperto ir specialisto statusą, jų veiklą nagrinėjant administracinių nusižengimų bylas. ANK 587 str. įtvirtinta, kad „1. Ekspertą skiria ir specialistą šaukia administracinio nusižengimo tyrimą atliekantis pareigūnas, teismas ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos pareigūnas tuo atveju, kai reikalingos specialios žinios arba kai reikia paaiškinti prie protokolo pateiktą ekspertizės aktą ar

¹⁹⁹ *supra note*, 69.

specialisto išvadą²⁰⁰. Išimtinė įrodymų rinkimo teisė pasitelkiant specialistus ar ekspertus yra suteikta administracinio nusižengimo tyrimą atliekančiam pareigūnui, teismui arba ne teismine tvarka tyrimą atliekančiam pareigūnui. Kaip matyti iš šios teisės normos specialių žinių samprata joje nėra atskleidžiama, tačiau specialistas ar ekspertas nagrinėjant administracinio nusižengimo bylą yra pasitelkiamas tuo atveju, jei yra reikalingos specialios žinios nustatyti bylai reikšmingas aplinkybes arba pateikti paaiškinimus susijusius su ekspertizės aktu ar specialisto išvada.

ANK 587 str. 3 d. yra įtvirtintos eksperto ir specialisto pareigos. „Ekspertas ir specialistas privalo atvykti pagal šaukimą ir duoti objektyvią išvadą ar paaiškinimus pateiktais klausimais“²⁰¹.

ANK 587 str. 4 d. yra įtvirtintos eksperto ir specialisto teisės. Ši straipsnio dalis numato, kad „4. Ekspertas ir specialistas turi teisę: 1) susipažinti su bylos medžiaga, susijusia su ekspertizės išvados ar specialisto paaiškinimo dalyku; 2) pareikšti prašymus, kad būtų pateikta papildoma medžiaga, reikalinga išvadai ar paaiškinimui duoti; 3) administracinio nusižengimo tyrimą atliekančio pareigūno, teismo ar administracinio nusižengimo bylą ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos pareigūno leidimu duoti administracinėn atsakomybėn traukiamam asmeniui, nukentėjusiajam, liudytojams klausimus, susijusius su ekspertizės išvados ar specialisto paaiškinimo dalyku; 4) dalyvauti nagrinėjant bylą žodinio proceso tvarka“²⁰².

Taigi, šioje normoje yra įtvirtintos identiškos eksperto ir specialisto teisės, tačiau toks sutapatintas teisinis reguliavimas neleidžia aiškiai suprasti kokią savo procesinių veiksmų vietą administracinių nusižengimų bylose turi specialių žinių subjektai. Toks siauras specialių žinių subjektų veiklos teisinis reglamentavimas administracinių nusižengimų bylose neatrigoja specialių žinių subjektų, jų kvalifikacijos, pareigų, atliekamų procesinių veiksmų, nėra aiškios jų funkcijos administracinių nusižengimų teisenoje.

Taip pat ANK 593 str. 1 d. 9 p. įtvirtinta, kad „1. Administracinius nusižengimus tiriantys pareigūnai turi teisę atlikti šiuos veiksmus: <...> 9) gauti specialisto paaiškinimus“²⁰³. Taigi, galima daryti išvadą, kad specialių žinių panaudojimo teismo procese formos administracinių nusižengimų bylose yra ekspertizės aktas, specialisto išvada ir specialisto paaiškinimai, kurių surašymo turinys nėra plačiau reglamentuotas. Specialių žinių teisini reguliavimas turėtų būti aiškus, konkretus ir suprantamas proceso dalyviams, kurie turi teisę specialiomis žiniomis pasinaudoti.

²⁰⁰ *supra note*, 69.

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Ibid.*

Išanalizavus administracinių nusižengimų teisenoje specialių žinių teisinį reguliavimą yra svarbu įvertinti kokios praktinės problemos kyla teismams vertinant ekspertizės aktą, specialisto išvadą ir paaiškinimus administracinių nusižengimų ginčo teisenoje.

ANK įsigaliojo tik nuo 2017 m. sausio 1 d.²⁰⁴, todėl praėjus keletui metų LAT praktika susijusi su specialiomis žiniomis administracinių nusižengimų teisenoje yra siaura ir jos yra nedaug. Tačiau tokios praktikos analizė yra svarbi siekiant įvertinti ar priėmus ANK per keletą metų teismams kilo praktinių problemų taikant specialiąsias žinias:

1. Ekspertizė neskiriama, tais atvejais, kai byloje yra pakankamai įrodymų padaryti pagrįstai išvadai. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartyje administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-214-383/2019 nustatyta, kad „<...> teismų praktikoje nuosekliai laikomasi pozicijos, kad tais atvejais, kai administracinių nusižengimų bylose pareigūnų metrologiškai patikrintu alkotesteriu atlikto asmens blaivumo testo rezultatai ir teismo medicinos specialisto išvada dėl kraujo tyrimo yra skirtingi, prieštaravimams šalinti neretai skiriamos teismo psichiatrijos ekspertizės nustatant, ar per tam tikrą laikotarpį iš asmens organizmo galėjo pasišalinti atitinkamas alkoholio kiekis. Nagrinėjamoje byloje pirmosios instancijos teismas tokių priemonių šiems prieštaravimams pašalinti nesiėmė ir ekspertizės neskyrė pagrįstai, kadangi, minėta, jog tai nėra imperatyvas ir teismui abejonių nekilo. Tuo remiantis, nėra pagrindo sutikti su apelianto keliamomis abejonėmis dėl nustatyto jo girtumo laipsnio“²⁰⁵.

Taip pat Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartyje administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-203-870/2019 nustatyta, kad „18. Apeliantas akcentuoja, kad ant jo automobilio apgadinimo žymių nėra likę, vertina, kad siekiant išsiaiškinti, ar tarp transporto priemonių buvo kontaktas, reikalinga skirti ekspertizę. Su tokia Š. S. nuomone apeliacinės instancijos teismas nesutinka. Vadovaujantis ANK 587 straipsnio 1 dalimi, ekspertą skiria ir specialistą šaukia administracinio nusižengimo tyrimą atliekantis pareigūnas, teismas ar administracinio nusižengimo byla ne teismo tvarka nagrinėjančios institucijos pareigūnas tuo atveju, kai reikalingos specialios žinios arba kai reikia paaiškinti prie protokolo pateiktą ekspertizės aktą ar specialisto išvadą. Nagrinėjamu atveju, duomenų, kad Apeliantas automobiliu kliudė T. K. dviratį, pakanka. Šias aplinkybes patvirtina nuoseklūs nukentėjusiojo parodymai, kad jis pajautė smūgį, po kurio nukrito, liudytojo G. Š. parodymai, kad jis išgirdo smūgio garso, atsisukęs matė besikeliantį ar tai dviratį keliantį dviratininką ir nuvažiuojantį automobilį, taip pat

²⁰⁴ *supra note*, 91.

²⁰⁵ „Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-214-383/2019“, *Infoplex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <https://www.infolex.lt/portal/start.asp>

užfiksuoti dviračio apgadinimai. Įvertinus šias aplinkybes, pagrįstai proceso metu spręsta, kad specialios žinios, nagrinėjant šią administracinio nusižengimo bylą, nėra reikalingos²⁰⁶.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 5 d. nutartyje administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-54-489/2018 konstatuota kad „<...> sprendžiant klausimą dėl asmens atsakomybės pagal ANK 422 straipsnį, asmens neblaivumo laipsnis svarbus tik toks, koks jis buvo vairavimo metu. Byloje nustatytas konkretus ir abejonių nekeliantis D. K., vairavusio transporto priemonę, neblaivumo laipsnis, kaip to reikalaujama pagal ANK 422 straipsnio 5 dalį, nurodant straipsnio dispozicijoje būtinus nustatyti objektyvius administracinio nusižengimo sudėties požymius; institucijai ir teismui pakako byloje esančių įrodymų padaryti pagrįstai ir neabejotinai išvadai dėl D. K. neblaivumo laipsnio. Vadinasi, ekspertizės skyrimas, kaip nurodoma D. K. prašyme, šiuo konkrečiu atveju nebuvo tikslingas, be to, toks imperatyvas įstatyme nesuformuluotas (ANK 569, 587, 640 straipsniai)²⁰⁷.

Be to, Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 17 d. nutartyje administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-155-417/2019 nustatyta, kad „duomenų pripažinimas įrodymais ir įrodymų vertinimas yra teismo prerogatyva. Vadinasi, kiti proceso dalyviai, tarp jų ir administracinė atsakomybėn patrauktas asmuo, gali teismui tik teikti pasiūlymus dėl <...> reikalingų ekspertizių skyrimo. Administracinė atsakomybėn patrauktam asmeniui nepriimtinos teismo išvados dėl įrodymų vertinimo ar bylos faktinių aplinkybių nustatymo, ekspertizės neskyrimo savaime negali būti laikomos prieštaraujančiomis įstatymui, kadangi teismas įrodymus vertina vadovaudamasis visapusišku, išsamiu ir objektyviu bylos aplinkybių viseto išnagrinėjimu, savo vidiniu įsitikinimu ir teisine sąmone²⁰⁸.

Taigi, iš išanalizuotos teismų praktikos galima daryti išvadą, kad teismo ekspertizės administracinių nusižengimų bylose nebuvo skirtos, nes pakako byloje surinktų kitų įrodymų, kurių visuma padėjo priimti teisingą galutinį procesinį sprendimą.

2. Eksperto šališkumo ir jo paaiškinimų nepagrįstumą nepagrindė aplinkybė, kad skundą padavęs atstovas raštu kreipėsi į ekspertą su prašymą pateikti išvadą ir tokia išvada eksperto buvo pateikta. Pavyzdžiui, Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 8 d. nutartyje administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-64-317/2021 nustatyta, kad „Kaip matyti iš skundo turinio, tokios abejonės grindžiamos išimtinai tuo, kad S. L. atstovas advokatas Romualdas Vitkus dar prieš ekspertą apklausiant teisme asmeniškai raštu kreipėsi į jį, prašydamas pateikti savo išvadą dėl to, ar per 1 val. 10 min. normaliomis sąlygomis iš S. L. kraujo galėjo pasišalinti

²⁰⁶ „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-203-870/2019“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1717567>

²⁰⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-54-489/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1653849>

²⁰⁸ „Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 17 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-155-417/2019“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1726359>

0,62 promilių etilo alkoholio, o ekspertas į tokį prašymą raštu atsakė. Vien ši aplinkybė savaime negali patvirtinti ir nepatvirtina to, kad ekspertas J. M. P. teisme pateikė mokslškai nepagrįstus paaiškinimus, tuo siekdamas suklaidinti teismą dėl esminės šioje byloje nustatinėjamos aplinkybės. Duomenų, kad J. M. P. būtų kokiais nors ryšiais susijęs su S. L. ar jo atstovu, ar dėl kokių nors kitų priežasčių ir motyvų (pavyzdžiui, buvo papirktas) galėjo sąmoningai duoti tikrovės neatitinkančius paaiškinimus, byloje nėra, jų su apeliaciniu skundu nepateikė ir institucijos atstovas. Be to, šio eksperto paaiškinimai, kaip jau minėta, neprieštarauja mokslškai pagrįstai ir teismų praktikoje tokio pobūdžio bylose dažnai naudojamai Vidmarko formulei. Taip pat pažymėtina, jog ekspertas yra įtrauktas į ekspertų sąrašą. Taigi jis yra prisiekęs ir įspėtas dėl baudžiamosios atsakomybės už melagingos išvados ir paaiškinimų davimą. Įvertinęs šias aplinkybes bei tai, kad eksperto suinteresuotumas šioje byloje nėra pagrįstas jokiais realiais faktais, o yra tik institucijos viršininko daroma prielaida, apygardos teismas daro išvadą, jog netikėti šio eksperto paaiškinimais nėra pagrindo²⁰⁹.

Taigi, iš pateiktos administracinių nusižengimų bylų analizės matyti, kad skundus pareiškėjai teikė argumentuodami, kad teismai išvadoms priimti nepasinaudojo specialiosiomis žiniomis reikšmingiems klausimams atsakyti, tačiau kaip analizė parodė, teismo ekspertizės nebuvo tikslinga skirti dėl surinktų ir įvertintų įrodymų viseto. Taip pat buvo akcentuojamas eksperto šališkumas tuo atveju, jei skundą padavęs atstovas kreipiasi į ekspertą raštu prašydamas, kad jis pateiktų išvadą raštu. Tačiau tokios išvados pateikimą teismas nevertino, kaip eksperto šališkumą. Taigi, galima teigti, kad praktinių problemų vertinant specialiąsias žinias administracinių nusižengimų teisenoje teismams nekyla.

Todėl analizuojant specialių žinių problematiką atskirose teisenose yra svarbu išanalizuoti specialių žinių teisinį reguliavimą ir praktines problemas, kurios kyla teismams vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese.

²⁰⁹ „Kauno apygardos teismo 2021 m. vasario 8 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-64-317/2021“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1966949>

2.3. Specialių žinių vertinimas civiliniame procese

Iš ankščiau atliktos analizės galima daryti išvadą, kad ekspertų išvados įrodymais yra pripažįstamos tik tais atvejais, kai atitinka tris pagrindinius teismo vertinimo kriterijus: teismo vidinį įsitikinimą, visų byloje esančių įrodymų viseto ištyrimą vadovavimąsi įstatymais²¹⁰. Todėl yra svarbu išanalizuoti specialių žinių teisinį reglamentavimą civiliniame procese, jų panaudojimo teismo procese formą - eksperto išvada ir įvertinti kokios praktinės problemos kyla teismams vertinant specialių žinių panaudojimą civiliniame procese.

2.3.1. Specialių žinių teisinis reglamentavimas civiliniame procese.

Svarbiausias teisės aktas reglamentuojantis specialių žinių teisinį reguliavimą yra „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“²¹¹. Šio įstatymo 212 str. įtvirtina eksperto statusą. CPK 212 str. 1 d. numatyta, kad „1. Išsiaiškinti nagrinėjant bylą kylančius klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, teismas gali skirti ekspertizę ir, atsižvelgdamas į dalyvaujančių byloje asmenų nuomonę, paskirti ekspertą arba pavesti atlikti ekspertizę kompetentingai ekspertizės įstaigai“²¹². Taigi, nagrinėjant civilines bylas ir vertinant įrodymus, siekiant išsiaiškinti iškilusius klausimus, kurie reikalauja specialių žinių teismas turi teisę skirti ekspertizę. CPK 212 str. 2 d. įtvirtinta, kad „2. Ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamą kvalifikaciją išvadai duoti. Teismo ekspertizes atlieka teismo ekspertai, nurodyti Teismo ekspertizės įstatyme. Kai nėra reikiamos specialybės teismo ekspertų arba jie negali būti skiriami teismo ekspertais konkrečioje byloje <...>, ekspertu gali būti skiriamas asmuo, turintis reikiamą kvalifikaciją išvadai duoti“²¹³. Pažymėtina, kad CPK 212 str. įtvirtintas eksperto statusas, tačiau specialisto statusas nagrinėjant civilines bylas nėra reglamentuotas CPK.

CPK 213 str. reglamentuoja proceso dalyvių teisę pateikti klausimus ekspertams²¹⁴. CPK 214 str. įtvirtintos ekspertų teisės ir pareigos, ši norma konstatuoja „1. Paskirtas ekspertu asmuo teismo šaukiamas privalo atvykti ir duoti objektyvią išvadą jam pateiktais klausimais. 2. Ekspertas turi teisę susipažinti su bylos medžiaga, dalyvauti, kai teismas nagrinėja bylą, pateikti šalims, tretiesiems asmenims ar liudytojams klausimų, prašyti teismą pateikti jam papildomą medžiagą, jeigu tai reikalinga išvadai duoti. 3. Ekspertas turi teisę atsisakyti duoti išvadą, jeigu jis mano, kad pateikta jam medžiaga yra nepakankama išvadai duoti arba kad jam pateiktas

²¹⁰ *supra note*, 73.

²¹¹ *Ibid.*

²¹² *Ibid.*

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.*

klausimas viršija jo kvalifikaciją ar kompetenciją²¹⁵. Ši norma įtvirtina aiškios apimties eksperto teises ir pareigas. Įtvirtina eksperto teisę atsisakyti duoti išvadą arba atsakyti į klausimus, kurie viršija jo kompetencijos ribas.

CPK 216 str. reglamentuoja eksperto išvadą. Šiame straipsnyje įtvirtinta, kad „1. Eksperto išvada pateikiama ir išdėstoma raštu ekspertizės akte. Ekspertizės akte turi būti smulkiai aprašomi atlikti tyrimai, jų pagrindu padarytos išvados ir pagrįsti atsakymai į teismo iškeltus klausimus. 2. Jeigu atlikdamas ekspertizę ekspertas nustato turinčių reikšmės bylai aplinkybių, dėl kurių jam klausimų pateikta nebuvo, jis turi teisę duoti savo išvadą ir dėl šių aplinkybių. <...> Ekspertai, kurie nesutinka su kitais ekspertais, parašo savo išvadą atskirai“²¹⁶. Pažymėtina, kad ekspertizės akto turinys CPK 216 str. yra įtvirtintas siaurai nurodant, kad ekspertizės akte turi būti naudoti tyrimai ir suformuluotos išvados į ekspertui pateiktus klausimus. Ekspertizės akto turinys, jo įžanginė tiriamoji dalis ir išvados turėtų būti reglamentuotos plačiau nurodant kokius duomenis turi pateikti ekspertas surašydamas ekspertizės aktą.

CPK 218 įtvirtinta, kad „Eksperto išvada teismui neprivaloma ir įvertinama pagal vidinį teisėjo įsitikinimą, pagrįstą visapusišku, išsamiu ir objektyviu byloje esančių įrodymų ištyrimu. Tačiau teismo nesutikimas su eksperto išvada turi būti motyvuojamas bylos sprendime arba nutartyje“²¹⁷. Šis straipsnis nurodo, kad eksperto išvada neturi didesnės įrodomosios galios prieš kitus byloje surinktus įrodymus, o yra vertinama pagal teisėjo vidinį įsitikinimą, kuris yra pagrįstas visų surinktų įrodymų ištyrimu ir vadovaudamasis įstatymu.

CPK 219 str. įtvirtinta, kad „1. Jeigu eksperto išvada yra nepakankamai aiški ar neišsami, teismas gali paskirti papildomą ekspertizę. 2. Jeigu teismui kyla abejonių dėl eksperto išvados pagrįstumo, taip pat jeigu yra prieštaravimų tarp kelių ekspertų išvadų, teismas gali paskirti pakartotinę ekspertizę ir pavesti ją daryti kitam ekspertui ar ekspertams“²¹⁸.

Apibendrinant galima teigti, kad eksperto statusas civilinio proceso kodekse yra įtvirtintas plačiai ir aiškiai apibrėžiant atvejus, kada yra reikalingo eksperto specialios žinios. CPK reglamentuoja eksperto sampratą, ji formuluojama savarankiškai, neperfrazuojant iš TEĮ. Taip pat yra įtvirtintos eksperto teisės ir pareigos, atsakomybės klausimas, nubrėžiant eksperto atliekamų funkcijų ribas civiliniame procese nurodant, kad ekspertas turi teisę neatsakyti į klausimus ir nepateikti išvados, kuri peržengia jo kompetencijų ribas. Todėl galima daryti išvadą, kad ekspertai neteikia teisinių ekspertizės išvadų. CPK reglamentuoja eksperto išvados sampratą, tačiau pats ekspertizės akto turinys nėra reglamentuotas plačiau, CPK apibrėžia ekspertizės aktą siaurai neišplečiant ekspertizės akto turiniui keliamų reikalavimų. Pažymėtina, kad specialisto

²¹⁵ *supra note*, 73.

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Ibid.*

statusas CPK nėra reglamentuotas. Apklausus teisėjus, kurie teisinėje praktikoje taiko ir vertina specialiąsias žinias, uždavus klausimą kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą iš apklaustų respondentų didžioji dalis nurodė, kad pasiūlymų specialių žinių teisiniam reglamentavimui neturi, arba tokį reglamentavimą tobulinti nėra tikslinga. Tačiau respondentas Nr. 5 nurodė, kad „<...> reikėtų tobulinti ne patį specialisto žinių panaudojimo reglamentavimą, kadangi, mano nuomone jis yra pakankamas, tačiau reglamentuoti galimybes, kaip gauti specialiąsias žinias“. Kitas apklaustas respondentas Nr. 7 nurodė, kad „<...> mokestinėje byloje yra vertinama ar teisingai paskaičiuota ar neteisingai ir pateikiama išvada. Tai yra pakankamai svarbus argumentas vertinant įrodymus. Tokias skaičiavimo išvadas daro specialistas, asmuo turintis specialių žinių. Civilinėse bylose, kai yra sprendžiami klausimai dėl vaikų teisių, vaikų teisių specialistai pateikia išvadą, nes toks specialistas dirba su tomis šeimomis, tikrina tas šeimas, žiūri ir sprendžia tam tikrus klausimus dėl vaikų gerovės. Jų išvados labai padeda. <...> Todėl manau, kad civiliniame procese specialistas, kaip specialių žinių subjektas dalyvauja, todėl jo statusas, teisės, pareigos, atsakomybė ir funkcijos turėtų būti įtvirtintos civiliniame procese“. Taigi, atsakydami į šį klausimą respondentai nurodė dvi specialių žinių reguliavimo sritis būtent civiliniame procese, kurias jų manymų yra tikslinga tobulinti. Pirmoji sritis, tai specialių žinių gavimo proceso reglamentavimas ir užtikrinimas, o antroji sritis specialisto, kaip specialių žinių subjekto statuso įtvirtinimas civiliniame procese. Todėl manytina, kad civiliniame procese turėtų būti įtvirtintas ne tik eksperto statusas, tačiau ir specialisto.

Išanalizavus specialių žinių teisinį reglamentavimą civiliniame procese yra svarbu įvertinti praktines problemas kylančias teisėjams vertinant specialiąsias žinias šiame procese.

2.3.2. Praktinės problemos kylančios teisėjams vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese

1. Teismai negalėjo vadovautis ekspertizės išvada, nes ji buvo teisinio vertinamojo pobūdžio. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. balandžio 9 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-78-248/2020 nustatyta „78. Ekspertizė yra skiriama, kai nagrinėjant bylą būtina išsiaiškinti klausimus, reikalaujančius specialių mokslo, medicinos, meno, technikos ar amato žinių, ir negali būti skiriama siekiant išsiaiškinti teisės klausimus. Faktų teisinis įvertinimas yra teismo prerogatyva ir jo nesaisto kitų asmenų pateiktas teisinis vertinimas ir kvalifikavimas. <...> Taigi nustatęs, kad ekspertas pateikė teisinio pobūdžio išvadas, teismas turi pagrindą šiomis išvadomis nesivadovauti. <...> teismas, paskirdamas teismo ekspertizę dėl pasiūlymo atitikties, privalėjo imtis papildomų veiksmų, kad būtų išvengta dviprasmiškų

Pirkimo nuostatų aiškinimo ar taikymo: priimti sprendimą dėl ieškinio pagrindo arba ekspertui suformuluoti klausimus pagal alternatyvias Pirkimo sąlygų aiškinimo versijas (ar pasiūlymas atitinka Pirkimų sąlygų X punktą, jei šis būtų aiškinamas taip, kad: a) <...>; b) <...>?). <...> Neginčytina, kad tiekėjo pasiūlymo atitikties vertinimas tam tikra dalimi neišvengiamai yra teisinio pobūdžio, nes tokia ekspertinė analizė yra iš esmės pagrindas spręsti dėl perkančiosios organizacijos veiksmų teisėtumo. Vis dėlto tai nereiškia, kad tokia teismo ekspertizė dėl pasiūlymo atitikties apskritai negalima, ypač kai reikia spręsti ne dėl pačių duomenų egzistavimo fakto, o šių vertinimo. <...> Pažymėtina, kad šalys, inter alia, šiuo aspektu laikėsi skirtingos Pirkimo sąlygų aiškinimo pozicijos. <...> apeliacinės instancijos teismas, nepašalinęs abejonų dėl Pirkimo sąlygų turinio (nenustatęs konkrečios jų reikšmės), negalėjo skirti teismo ekspertizės ir vėliau vadovautis jos išvadomis²¹⁹. Iš šios nutarties analizės matyti, kad netinkamai suformuluoti klausimai ekspertizei nulėmė eksperto teisinio pobūdžio vertinimą dėl kurio tokiu ekspertizės aktu teismas negalėjo vadovautis.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. birželio 2 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-690/2017 buvo nustatyta, kad „53.Nagrinėjamoje byloje ekspertas pateikė ir teisinio pobūdžio išvadas, pvz., kad techniniame projekte aiškių nuorodų, kokias kitais nei sąnaudų žiniaraščiai dokumentais yra apskaičiuojamas šių darbų kiekis, nenustatyta; kad užsakovė pirkimo sąlygų paaiškinimą suformulavo neaiškiai, todėl apeliacinės instancijos teismas, tai pažymėjęs, sprenddamas, ar ginčo darbai laikytini papildomais darbais, pagrįstai šiomis išvadomis nesivadovavo“²²⁰. Šiuo atveju, ekspertui pateikus teisinio vertinimo išvadą apeliacinės instancijos teismas tokia išvada nesivadovavo.

2. Pažeistas šalių lygiateisiškumo principas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 20 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-87-969/2017 konstatuota „50. Teisėjų kolegija, remdamasi šioje nutartyje išdėstytais argumentais ir vadovaudamasi CPK 361 straipsnio 4 dalies 2 punktu, formuluoja tokią teisės aiškinimo taisyklę: tais atvejais, kai sprendžiant eksperto skyrimo klausimą civilinėje byloje ginčo šalys nesusitaria dėl eksperto kandidatūros ir (ar) siūlo savo ekspertų kandidatūras, nepritarčios priešingos šalies siūlomo (-ų) eksperto (-ų) kandidatūrai (-oms), teismas, esant galimybei <...> turi ieškoti būdų užtikrinti šalių lygiateisiškumą: ekspertizę atlikti pavesti ne vienos iš šalių pasiūlytam (-iems), o teismo iniciatyva parinktam (-iems) ekspertui (-ams), arba ekspertizę atlikti pavesti abiejų šalių pasiūlytiems ekspertams bendrai, <...> Pirma, priešingai nei nurodė pirmosios instancijos teismas, tam nebuvo būtina ekspertų skaičių didinti iki keturių – J. Urbonas galėjo užimti vieno

²¹⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-78-248/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1872212>

²²⁰ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. birželio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-261-690/2017“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1484224>

iš trijų ieškovės siūlytų ekspertų vietą. Tai paneigia teismo argumentą, kad ekspertizės išlaidos būtų išaugusios. Teismas nenurodė kitų argumentų, dėl kurių neegzistavo galimybė į ekspertų grupę įtraukti kasatorės siūlytą ekspertą vietoj vieno iš ieškovės pasiūlytų ekspertų. <...>. Trečia, J. Urbonas, kaip ir ieškovės siūlyti ekspertai, taip pat yra įrašytas į Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašą. <...> Penkta, teismas nenurodė motyvų, kodėl nebuvo galimybės teismo ekspertizę pavesti atlikti ne vienos iš šalių siūlomiems ekspertams, o paties teismo iniciatyva parinktam (-iems) ekspertui (-ams). Išdėstytos aplinkybės sudaro pagrindą konstatuoti, kad pirmosios instancijos teismas, pavesdamas ekspertizę atlikti trims išimtinai ieškovės pasiūlytiems ekspertams, pažeidė šalių lygiateisiškumo principą (CPK 17 straipsnis)²²¹.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad taikant specialiąsias žinias šiuo atveju buvo pažeista ekspertų parinkimo tvarka ir šalių lygiateisiškumo principas, kadangi teismo ekspertizė buvo paskirta trims pasiūlytiems ieškovės ekspertams, tačiau atsisakyta įtraukti atsakovės siūlomą ekspertą. Manytiną, kad toks lygiateisiškumo principas, teismų praktikoje civilinėse bylose formuluojama teisės aiškinimo taisyklė dėl specialių žinių panaudojimo paskiriant teismo ekspertizę turėtų būti įtvirtinta baudžiamajame, bei administraciniame procese užtikrinant rungimosi principo veikimą, bei siekiant nešališkos išvados gavimo procese.

3. Teismų praktikoje teisėjams vertinant ekspertizės aktą jam priskiriama didesnė įrodomoji reikšmė, nei kitiems byloje surinktiems įrodymams. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. lapkričio 11 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-588-421/2015 nustatyta „<...> Įvertinę ekspertizės aktą ir visus byloje pateiktus įrodymus teismai priėjo prie skirtingų išvadų – pirmosios instancijos teismas konstatavo, kad nenustatyta, jog testatorius negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės, jų valdyti, o apeliacinės instancijos teismas sprendė, kad testatorius testamentą sudarymo dieną buvo tokios būsenos, jog negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės. <...> nagrinėjamoje byloje remtis iš esmės vien ekspertizės akto išvadomis, kaip buvo atlikta apeliacinės instancijos teismo, nėra pakankamo pagrindo <...> Ekspertizės akte pateiktos išvados – kad testamentą sudarymo metu D. K. negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti – nepagrindžia faktiniai tyrimo duomenys, taip pat ji neatitinka kitų byloje esančių įrodymų. <...> Pirmosios instancijos teismo išvada dėl testatoriaus būsenos testamentą sudarymo metu yra pagrįsta visų byloje surinktų įrodymų – šalių, trečiųjų asmenų paaiškinimų, liudytojų parodymų, taip pat testatorių gydžiusio gydytojo parodymų, rašytinių įrodymų, o ne padaryta remiantis tik ekspertizės akto išvada“²²².

²²¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-87-969/2017“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1413060>

²²² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. lapkričio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-588-421/2015“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1157142>

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. spalio 24 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-382-219/2018 nustatyta „42. Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas, sprenddamas dėl pelkės buvimo fakto, rėmėsi eksperto išvada ir pagal įrodymų visumą pripažino labiau tikėtiną aplinkybę, jog ginčo žemės sklype nebuvo natūralios pelkės, tačiau teisėjų kolegija nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas neįvertino aplinkybės, jog eksperto išvada buvo daryta tiriant ginčo žemės sklypą 2017 metais, o ginčas keliamas dėl pelkės 2014 metais buvimo fakto, kol dar nebuvo atlikti ginčo žemės sklypo valymo ir kasimo darbai. Ekspertizė atlikta po pelkės išvalymo, todėl ekspertas rado vandens telkinį, o ne pelkę ar pelkėjančią žemę. Priešingai nei nurodė apeliacinės instancijos teismas, labiau tikėtiną pelkės buvimo 2014 metais ginčo žemės sklype faktą byloje įrodė ta aplinkybė, kad žemės sklypo savininkė specialiujų žemės sklypo naudojimo sąlygų panaikinimo ir išbraukimo procesą pradėjo po ginčo žemės sklypo valymo. Į šiuos įrodymus apeliacinės instancijos teismas neatsižvelgė. Be to, pačiame ekspertizės akte pateikta prieštaravimų, kad žemės sklype buvo pelkutė, kuri 1951 metais buvo nusausta, ir pan., t. y. vien tik iš ekspertizės akto negalima buvo vienareikšmiškai spręsti apie pelkės buvimo ar nebuvimo faktą. Dėl to būtina vertinti ne tik ekspertizės aktą, bet ir kitus įrodymus“²²³.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-701/2019 konstatuota, kad „70. Teisėjų kolegija pripažįsta pagrįstu kasacinio skundo argumentą, kad apeliacinės instancijos teismas ekspertizės aktą nepagrįstai vertino kaip prima facie įrodymą“²²⁴. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. lapkričio 21 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-352-421/2019 nustatyta, kad „35. CPK 185 straipsnis nustato, kad jokie įrodymai nėra teismui privalomi, neturi iš anksto nustatytos galios (išskyrus įstatyme nustatytą išimtį – oficialiuosius įrodymus, CPK 197 straipsnio 2 dalis) <...> 36. Nagrinėjamu atveju byla nagrinėję teismai pagrįstai ekspertizės aktą laikė netiesioginiu įrodymu, tiriamu kartu su kitais byloje esančiais įrodymais, tačiau ekspertizės akte nustatytus duomenis vertindami kartu su kitais byloje esančiais įrodymais, pavyzdžiui, šios nutarties 28 punkte nurodytu raštu, nepagrįstai laikė mažiau patikimais“²²⁵.

Taigi, apibendrinant išanalizuotas LAT nutartis matyti, kad teismams vertinant specialiąsias žinias kyla ekspertizės išvados vertinimo problema jai suteikiant didesnę įrodomąją reikšmę prieš kitus byloje surinktus įrodymus.

²²³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-382-219/2018“, *Infolex praktika, žiūrėta* 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1652394>

²²⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-701/2019“, *Infolex praktika, žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1782345>

²²⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-352-421/2019“, *Infolex praktika, žiūrėta* 2021 m. vasario 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1780695>

4. Netinkama klausimų formuluotė ekspertui. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. birželio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-325-701/2016 konstatuota, kad „Dėl netinkamai suformuluotų klausimų buvo netinkamai pasirinktos ekspertinio tyrimo ribos, toks ekspertų tyrimas iš esmės buvo betikslis. Ekspertams užduotu trečiuoju klausimu – koks junginys būtų gautas tiksliai atkartojus JAV patento pavyzdį – taip pat nebuvo galima įrodyti šiai bylai reikšmingų aplinkybių, nes šiuo atveju buvo svarbu įvertinti, ar atitinkamos srities specialistui būtų aišku iš JAV patente pateiktos informacijos, kad vykstant nurodytai reakcijai susidaro tarpinis junginys ZK 90965, t. y. ar jame netiesiogiai atskleista, jog susidaro būtent šis junginys. Dėl to apeliacinės instancijos teismo paskirtos ekspertizės išvada, kurioje iš esmės buvo analizuojamas tiesioginio tarpinio junginio atskleidimas, konkrečios medžiagos, junginio sudarymas reakcijos metu ar ją baigus, nepadeda atsakyti į esminį ginčo klausimą – netiesioginį tarpinio junginio atskleidimą ankstesniame patente, t. y. ar tarpinio junginio susidarymas jau buvo žinomas technikos lygiu, todėl jis negalėtų būti laikomas nauju“²²⁶.

5. Netinkamai surašytas ekspertizės aktas netenka savo įrodomosios reikšmės byloje. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-469/2020 konstatuota „37. Spręsdami dėl teismo ekspertizės akto įrodomosios reikšmės teismai turi įvertinti ir jo atitiktį įstatyme įtvirtintiems turinio reikalavimams. Ekspertizės akte turi būti smulkiai aprašomi atlikti tyrimai, jų pagrindu padarytos išvados ir pateikti pagrįsti atsakymai į teismo iškeltus klausimus (CPK 216 straipsnio 1 dalis). Pagrindas atmesti kaip įrodymą eksperto išvadą ar jos dalį gali būti tai, kad ekspertizės akto turinys prieštaringas, kad išvados neišplaukia iš tyrimo eigos, kad išvada pateikta dėl to, dėl ko tyrimas nedarytas arba atliktas neišsamiai, ir kitais panašiais atvejais, kai kyla pagrįstų abejonių dėl ekspertinio tyrimo eigos ir rezultatų. <...> 42. Atskirai atkreiptinas dėmesys į tai, kad Teismo medicinos ekspertizės aktas EDG 54/20108 (01) neatitinka ekspertizės akto turiniui keliamų reikalavimų (šios nutarties 37 punktą): akto tiriamojoje dalyje yra pakartojami kitų byloje esančių rašytinių įrodymų duomenys, tačiau nėra pateikiamas ekspertų atliktas šių duomenų vertinimas ir argumentai, kurių pagrindu daromos išvados. Šie trūkumai lemia, kad teismai neturi galimybės tinkamai įvertinti ekspertizės akto patikimumo ir įrodomosios reikšmės“²²⁷.

6. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai iškilusias abejones yra nepašalinamos nepaskiriant teismo ekspertizės. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-312-313/2017 nustatyta, kad „pirmosios instancijos teismas skyrė ekspertizę, ją atliko ekspertė L. R. <...> apskaičiuodama nuostolius, ekspertė naudojo

²²⁶ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-325-701/2016“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1292885>

²²⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-469/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/1937373>

netinkamą metodą, nes ištiesiosios rankos principas taikomas apskaičiuojant ūkio subjekto mokestinius rezultatus, jis negali būti taikomas finansinėje apskaitoje, bet nespėdė, kad šia išvada visiškai nesivadovautina. <...> 66. Ieškovė, <...> pateikė rašytinius įrodymus – UAB „BDO auditas ir apskaita“ išvadą. <...> teisėjų kolegija pažymi, kad byloje pateiktos specialistų išvados radikaliai skiriasi, o teismas šių abejonų nepašalina. Dėl to sprendžina, kad šioje byloje teismai nepagrįstai rėmėsi specialisto išvadomis, ypač kai jose nustatytas ieškovei priteistinos žalos skirtumas, lyginant su teismo paskirtos ekspertizės išvadomis, yra toks žymus²²⁸.

7. Painiojamos ekspertizės akto ir specialisto išvados sąvokos, nors tokios specialių žinių panaudojimo teismo procese formos, kaip specialisto išvada CPK nėra reglamentuota. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. liepos 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-312-313/2017 nurodyta, kad „Teisėjų kolegija pažymi, kad byloje pateiktos specialistų išvados radikaliai skiriasi“²²⁹. Nors byloje buvo pateikta - „teismas skyrė ekspertizę, ją atliko ekspertė L. R. Ekspertizės išvadoje nustatyta <...> 66. Ieškovė, <...> pateikė rašytinius įrodymus – UAB „BDO auditas ir apskaita“ išvadą²³⁰“. Pažymėtina, kad civiliniame procese specialisto statusas nėra įtvirtintas. Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-482-1075/2017 nurodyta, kad „Atsižvelgiant į šias nuostatas, sutiktina su ieškovų argumentu, kad teismai nepagrįstai vienų specialistų išvadas vertino kaip oficialius įrodymus, apibrėžtus CPK 197 straipsnio 2 dalyje, o kitų apskritai nevertino kaip įrodymų“²³¹. Taigi, kaip matyti iš analizuojamų LAT nutarčių specialisto išvados sąvoka teismų praktikoje yra naudojama, todėl manytina, kad specialisto statusas ir jo atliekamos funkcijos CPK turėtų būti reglamentuotos, kaip padėjėjo proceso dalyviams gauti reikšmingus įrodymus, kurie atsižvelgiant į įrodymų lygybės principą būtų pripažinti lygiaverčiais kitiems byloje surinktiems įrodymams pateikiant specialisto išvadą ir pripažįstant ją, kaip rašytinį įrodymą, o teismo ekspertizės skyrimą palikti teismo prerogatyvai.

Pažymėtina, kad apklausus teisėjus interviu metodu dėl specialių žinių problematikos civiliniame procese teisėjai nurodė specialisto statuso reglamentavimą ir jo atliekamas funkcijas, kaip pagalba teisėjams vertinant įrodymus. Respondentas Nr. 7 nurodė, kad „<...> sprendžiant klausimus susijusius su vaikų teisėmis yra aiškiai pasakyta, kad tokio pobūdžio bylose yra teikiamos vaikų teisių specialisto išvados. Kitose bylose nėra konkretizuota, jei reikia specialių žinių, kyla ginčas, pavyzdžiui, dėl turto vertės, tokiu atveju reikia specialių žinių turinčio asmens, specialisto, kuris atliktų turto vertinimą. <...> Jeigu civilinėje byloje kyla klausimas dėl skolos

²²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. liepos 5 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-312-313/2017, Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. balandžio 24 d., <https://www.infolex.lt/tp/1499432>

²²⁹ *Ibid.*

²³⁰ *Ibid.*

²³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-482-1075/2017“, Infoplex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/1561753>

už komunalines paslaugas, čia yra sprendžiamas klausimas dėl paskaičiavimų, šalys dažnai su paskaičiavimais nesutinka, nesutinka su delpinigiais, bet jei iš šalies pateiktų specialisto išvadą, kad apskaičiavimo metodika buvo taikoma tinkamai, tai būtų palengvinimas teisėjui skaičiuoti ir žiūrėti pačiam. Suteikiant teismui galimybę paskirti tokius paskaičiavimus atlikti specialistui <...>.

8. Proceso šalių pateiktos specialistų surašytos išvados nėra vertinamos visų surinktų įrodymų kontekste. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-482-1075/2017 nurodyta, kad „apeliacinės instancijos teismas netinkamai motyvavo savo nutartį, vien tik nurodydamas, kad tokių įrodymų byloje nepateikta, tačiau nepateikdamas ieškovų pateiktos specialisto išvados vertinimo. Kaip galima spręsti iš apeliacinės instancijos teismo nutarties, apeliacinės instancijos teismas, pritardamas pirmosios instancijos teismui, ieškovų pateikto specialisto S. Z. išvados nevertino vien tuo pagrindu, kad šio specialisto išvados buvo įformintos kaip ekspertizės išvados. Sutiktina su apeliacinės instancijos teismo nuomone, kad šio specialisto išvada negali būti vertinama kaip eksperto išvada ir gauta išvada negali būti laikoma įrodymu – eksperto išvada – CPK 212 straipsnio prasme. <...> eksperto išvada kaip įrodymas civiliniame procese yra tik dėl civilinėje byloje teismo ar teisėjo nutartimi paskirto tyrimo gauta išvada, kurią pateikia teismo paskirtas ekspertu asmuo, pritaikęs specialias žinias, o kai ekspertizė atliekama asmenų, kurie teismo nepaskirti byloje ekspertais, jų surašyta išvada nelaikoma įrodinėjimo priemone – eksperto išvada. Tačiau kartu kasacinis teismas yra nurodęs, kad toks dokumentas, jame esant žinių apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai, priskirtinas kitai įrodinėjimo priemonių rūšiai, nurodytai procesinio įstatymo, t. y. rašytiniam įrodymui <...> Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliacinės instancijos teismas be pagrindo atmetė ir nevertino specialisto S. Z. išvados, taip pažeisdamas CPK 331 straipsnio 4 dalies reikalavimus ir įrodymų vertinimo taisyklės, nes ieškovų pateiktos specialisto S. Z. išvados vertinimas gali turėti reikšmės teisingam klausimo dėl durų įrengimo atitikties gaisrinės saugos reikalavimams išsprendimui“²³². Remiantis analizuota LAT nutartimi, pažymėtina, kad specialisto statuso ir jo išvados įtvirtinimas CPK proceso šalims keltų mažesnę painiavą įrodymų lygybės principo kontekste leidžiant netapatinti eksperto ir specialisto funkcijų civiliniame procese.

Taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 28 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-482-1075/2017 nurodyta, kad „45.<...> „Nekilnojamojo kultūros paveldo statinio tvarkomųjų statybos darbų projekto ar tvarkomųjų paveldosaugos darbų projekto paveldosaugos (specialiosios) ekspertizės atlikimo taisyklės“ <...> Tokią ekspertizę pagal nurodyto reglamento 5 punktą atlieka projekto ekspertizės užsakovo parinktas (savo nuožiūra

²³² *supra note*, 176.

arba konkurso būdu) ir užsakovo lėšomis apmokamas ekspertizės specialistas, <...> Pagal minėto reglamento 16 punktą už ekspertizės akto privalomų pastabų ir išvadų teisėtumą bei pagrįstumą ir jų pasekmes atsako paveldosaugos (specialiąją) ekspertizę atlikę ekspertizės specialistai. Atsižvelgiant į šias nuostatas, sutiktina su ieškovų argumentu, kad teismai nepagrįstai vienu specialistų išvadas vertino kaip oficialius įrodymus, apibrėžtus CPK 197 straipsnio 2 dalyje, o kitų apskritai nevertino kaip įrodymų. <...> 46. Kaip nurodyta anksčiau, kai ekspertizė atliekama asmenų, kurie teismo nepaskirti byloje ekspertais, jų surašyta išvada nors ir nelaikoma įrodinėjimo priemone – eksperto išvada, tačiau toks dokumentas, jame esant žinių apie aplinkybes, turinčias reikšmės bylai, priskirtinas kitai įrodinėjimo priemonių rūšiai, nurodytai proceso įstatyme, t. y. rašytiniam įrodymui. Tokio rašytinio įrodymo statusą turi tiek paveldosaugos (specialioji) ekspertizė, atlikta pagal Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2005 m. balandžio 20 d. įsakymu Nr. ĮV-158 patvirtintą paveldo tvarkybos reglamentą PTR 3.03.01:2005, tiek ir šalių iniciatyva pateiktos specialistų išvados²³³.

Atkreiptinas dėmesys, kad apklausus teisėjus interviu metodu jie išskyrė tokią specialių žinių vertinimo problemą: privačių teismo ekspertų dalyvavimas procese ir jų surašytų duomenų pateikimas, kaip pagrindas skirti teismo ekspertizę. Respondentas Nr. 6 nurodė, kad „<...> *Pasitaiko atveju, kai praktikoje viena arba abi šalys į bylą pateikia privačiai užsisakę paslaugas ir pateikia išvadą asmens, kuris yra ekspertų sąrašė, tokiu atveju galimas variantas, kad bus reikalinga skirti teismo ekspertizę, nes klausimus tendencingai suformulavo, taip kaip jiems naudinga ir tyrimo apimtis nusistato taip, kaip jiems yra naudinga. Galimai dėl to išdidėja bylinėjimosi išlaidos. Yra buvę tokių atvejų, kai bent viena šalis yra pateikusi į bylą specialisto išvadą, nes ekspertizės aktu jis negali vadintis, kol jo nepaskiria teismas. Atsirado poreikis skirti ekspertizę, nes reikėjo atsakyti į kitus iškilusius klausimus, kita šalis kvestionuoja, kad kas užsako, tai tos pusės naudai ir pritempinės ekspertas, teigia, kad nepasitiki, galimai šališkas ekspertas, neobjektyviai atliko ekspertinį tyrimą. Pagal CPK skiriant ekspertizę teismui turi kilti klausimų, į kuriuos atsakyti reikia pasitelkti specialiąsias žinias, ne šalims, ne byloje dalyvaujantiems asmenims, o teismui. Vien ta abejonė, kad šališkas nebūtų pagrindas skirti ekspertizę, bet paprastai tie klausimai iš teismo pozicijų matomi ar plačiau ar kitokio pobūdžio ir tokiu atveju yra skiriama teismo ekspertizė. <...>“ Taigi, galima daryti išvadą, kad privataus eksperto pateikti duomenys savo tyrimo apimtimi yra nukreipti tai šaliai naudinga linkme, todėl teisėjui nustačius kitokią tyrimo apimtį yra pagrindas skirti teismo ekspertizę.*

9. Teismas atlikdamas įrodymų vertinimą kartu atliko ir eksperto funkcijas. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. sausio 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-184-248/2021 nustatyta, kad „82. Kai abejojama tam tikrų faktų buvimu ir šioms aplinkyboms

²³³ *supra note*, 176.

nustatyti reikalingos specialios žinios, tikslinga skirti ekspertizę. <...> Tačiau kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, kad ekspertizės akte esantys duomenys pagal jų objektyvumą dėl tiriamojo pobūdžio prigimties ir gavimo aplinkybių paprastai yra patikimesni už kituose įrodymų šaltiniuose esančius duomenis. Vidinis teismo įsitikinimas dėl eksperto išvados turi susiformuoti visapusiškai, išsamiai ir objektyviai ištyrus visus byloje esančius įrodymus. Tai reiškia, kad įvertintini įrodymai, kurie patvirtina ar paneigia ekspertizės akte ir eksperto išvadoje esančias aplinkybes, o atliekant šį vertinimą atsižvelgiama į visų įrodymų tikslumą, detalumą, išsamumą, patikimumą, prigimtį ir kitas svarbias aplinkybes, sudarančias pagrindą eksperto išvadą vertinti kaip patikimą įrodymą arba priešingu atveju motyvuotai spręsti, kad eksperto išvados yra nepagrįstos ir teismas jomis kaip įrodymais nesivadovaus. 83. Remdamasi išdėstytais argumentais, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas, konstatuodamas ginčijamų Techninės specifikacijos reikalavimų teisėtumą, nepagrįstai rėmėsi tik atsakovės ir trečiojo asmens argumentais, paaiškinimais, pažeidė proceso teisės normas, reglamentuojančias įrodymų tyrimą ir vertinimą, neįvertino ekspertizės skyrimo reikalingumo <...>“²³⁴.

10. Atlikus teisėju interviu ir uždavus klausimą su kokia specialių žinių vertinimo ir taikymo problematika susiduria patys teisėjai, korespondentai nurodė problemą susijusią su specialių žinių subjektų duomenų gavimo reguliavimu. Respondentas Nr. 5 nurodė, kad „<...> *Specialistui tam tikrais atvejais atlikti ekspertizę yra sudėtinga ir šioje vietoje tikrai trūksta teisinio reglamentavimo. Pavyzdžiui, siekiant atlikti asmens psichiatrinę ekspertizę galimybės užtikrinti jo dalyvavimą psichiatrinėje ekspertizėje yra labai ribotos. Praktikoje pasitaiko atvejų kada asmuo neatvyksta keletą kartų į paskirtą psichiatrijos ekspertizę, tokiu atveju teismas turi teisę skirti atvedinimą policijos pagalba. Tačiau policija jo neranda gyvenamojoje vietoje, nurodo, kad rado pėdsakus sniege, kad asmuo ryte prieš atvažiuojant policijos pareigūnams paliko savo gyvenamąją vietą. Tokiu būdu yra vilkinamas procesas, teismo galimybės šioje vietoje baigiasi. Teismas neturi griežtesnių galimybių taikyti priemones užtikrinančias teismo ekspertizės atlikimą. Bandoma taikyti baudas, civilinio proceso kodeksas tai numato, bet dažnai tai būna nepakankama drausminamoji priemonė tam, kad užtikrinti asmens dalyvavimą, pavyzdžiui, teismo psichiatrijos ekspertizėje“.*

Apibendrinant galima teigti, kad pirmoji praktinė problema teismams kilo, nes teismai negalėjo vertinti eksperto išvados, todėl, kad ji buvo teisinio vertinamojo pobūdžio. Antroji praktinė problema teismams kilo dėl to, kad skiriant ekspertus atlikti ekspertinį tyrimą buvo pažeistas lygiateisiškumo principas, kadangi tyrimui atlikti buvo paskirti trys ieškovės siūlomi ekspertai, tačiau atsakovės siūlomą ekspertą buvo atsisakyta skirti. Manytiną, kad tokį

²³⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-184-248/2021“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., <https://www.infolex.lt/tp/1960768>

lygiateisiškumo principą dėl specialių žinių panaudojimo teismo procese formos teismo ekspertizės skyrimo turėtų būti įtvirtinta baudžiamajame, bei administraciniame procese. Tai padėtų užtikrinant rungimosi principo veikimą, bei siekiant nešališkos išvados gavimo procese. Trečioji praktinė problema taikant teisės normas kilo dėl to, kad teismai vertindami ekspertizės aktą, kaip įrodymų šaltinį jam priskyrė didesnę įrodomąją reikšmę nei kitiems byloje surinktiems įrodymams. Ketvirtoji praktinė problema teismams vertinant specialiąsias žinias kilo dėl to, kad suformulavus netinkamus klausimus ekspertui gautas ekspertizės aktas iškreipė faktus ir bylos esmę, todėl tokiais duomenimis, kaip įrodymais teismas priimti galutinį procesinį sprendimą remtis negalėjo. Penktoji praktinė problema teismams kilo dėl to, kad teismai nevertino į bylą pateiktos eksperto išvados, kuri yra svarbus įrodymas, taip pat nepašalina prieštaravimų skirdamas teismo ekspertizę, o taip pat svarbu tai, kad neteisingai surašyta eksperto išvada netenka savo įrodomosios reikšmės. Šeštoji praktinė problema taikant teisės normas teismams kilo dėl to, kad nors CPK specialių žinių panaudojimo teismo procese formos, kaip specialisto išvados nėra, tačiau teismai priimdami procesinį sprendimą šia specialių žinių formą painioja su eksperto išvada. Todėl galima daryti išvadą, kad toks nevienodas specialių žinių teisinis reguliavimas ir teismų praktika nėra aiški ir suprantama, galima teigti, kad yra klaidinanti proceso dalyvius. Todėl manytina, kad specialisto statusas ir jo atliekamos funkcijos CPK turėtų būti reglamentuotos, kaip padėjėjo proceso dalyviams gauti reikšmingus įrodymus, kurie atsižvelgiant į įrodymų lygybės principą būtų pripažinti lygiaverčiais kitiems byloje surinktiems įrodymams, o teismo ekspertizės skyrimą palikti teismo prerogatyvai. Septintoji praktinė problema teismams vertinant specialiąsias žinias kilo dėl to, kad teisėjai nagrinėdami civilinę bylą atlieką eksperto funkciją ir vertina įrodymus nepasitelkdami specialių žinių atsakyti į jiems rūpimus klausimus.

IŠVADOS

1. Specialios žinios yra žmogiškosios veiklos srities žinios įgyjamos lavinant įgūdžius ir gebėjimus, studijuojant arba profesinės veiklos metu, tokios žinios yra panaudojamos turint teisinį panaudojimo tikslą ir įstatyminį pagrindą sudėtingiems, savitiems reiškiniams tirti ir nagrinėti, o gautus duomenis, įvertinus jų teisėtumą ir leistinumą, panaudoti įrodinėjimo procese. Nevienodas specialių žinių suvokimas atskiruose teisiniuose procesuose, specialių žinių subjektų procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, specialisto statuso skirtingas vertinimas atskirose teisenose turi įtakos panaudojant ir vertinant specialiąsias žinias atskiruose teisiniuose procesuose, todėl specialių žinių reglamentavimas yra tobulintinas.

2. Išanalizavus specialių žinių teisinį reglamentavimą ir problematiką pasitvirtino ginamasis teiginys, kad specialisto statuso skirtingas interpretavimas atskirose teisenose, specialisto ir eksperto procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, tapatinimas, nevienodas teisės aktų taikymas specialioms žinioms suteikiant didesnę įrodomąją vertę, nei kitiems byloje surinktiems įrodymams lemia netinkamą įrodymų vertinimą ir procesinių sprendimų panaikinimą. Atlikus analizę nustatyta, kad esant nedetaliai, neaiškiai, skirtingam specialių žinių taikymo teisiniam reglamentavimui atskirose teisenose specialiąsias žinias vertinti teismams praktikoje yra sudėtinga, todėl toks teisinis reguliavimas yra tobulintinas.

3. Išanalizavus LAT praktiką vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose bylose prieita prie nuomonės, kad teismams kilo praktinių problemų visų pirma dėl to, kad tarp specialių žinių panaudojimo teismo procese formų iškilę prieštaravimai nebuvo pašalinti. Visų antra, į baudžiamąją bylą pateikta konsultacinė išvada nebuvo įvertinta argumentuojant, kad ji yra surašyta neišsamiai, gerai nesusipažinus su baudžiamosios bylos medžiaga, kelia abejonių jos objektyvumas, nes gynyba pasinaudojo teise konsultuotis su ekspertu ar specialistu. Visų trečia, vertinant specialisto išvadą jai buvo suteikta didesnė įrodomoji reikšmė prieš kitus byloje surinktus įrodymus. Be to, teismų praktikoje teisinio pobūdžio specialisto išvada buvo vertinama kartu su kitais baudžiamojo byloje surinktais įrodymais.

4. Išanalizavus LAT praktiką vertinant specialiąsias žinias administracinio ginčo teisenoje prieita prie nuomonės, kad teismams kilo praktinių problemų visų pirma, dėl to, kad jie vertino byloje surinktus įrodymus atlikdami eksperto funkcijas, tačiau nepaskyrė specialiomis žiniomis paremtų ekspertinių tyrimų, kai nagrinėjant bylą, tai daryti buvo tikslinga. Visų antra, specialisto paaiškinimams ir ekspertizės aktui teismai suteikė didesnę įrodomąją reikšmę ir jas paneigti buvo galima tik kitais specialiomis žiniomis pagrįstais duomenimis. Visų trečia, specialisto išvados, kaip specialių žinių panaudojimo teismo procese formos administracinio ginčo teisenoje nėra, tačiau tokie duomenys byloje turėtų būti vertinami, kaip rašytiniai įrodymai, tačiau teismai

specialisto išvados visai nevertina. Be to, vertinant specialiąsias žinias, neturėdami vieningo specialių žinių teisinio reguliavimo atskirose teisenose teismai painioja specialisto išvadą ir specialisto paaiškinimus, todėl šios sąvokos yra nurodomos netiksliai, yra painiojamos galutiniuose procesiniuose sprendimuose. Šiuo metu vyrauja diskusija ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi. Aktualu yra tai, kad Lietuva (LVAT) pirmą kartą savo praktikoje pateikė prašymą EŽTT pateikti konsultacinę išvadą svarbiais teisiniais klausimais administracinėje ginčo byloje susijusiais su apkaltos įstatymu. EŽTT teikiama konsultacinė išvada yra teisinio vertinamojo pobūdžio išvada atsakanti į teisinių žinių reikalaujančius klausimus, kurių LVAT neturi.

5. Išanalizavus LAT praktiką vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese prieita prie nuomonės, kad teismams kilo praktinių problemų vertinant eksperto išvadą, kuri buvo teisinio pobūdžio, teismai negalėjo tokios eksperto išvados pripažinti įrodymu ir ją vertinti kitų įrodymų visumoje. Visų antra, ekspertizės aktą vertindami, kaip įrodymų šaltinį teismai jam priskyrė didesnę įrodomąją reikšmę nei kitiems byloje surinktiems įrodymams. Visų trečia, CPK specialių žinių panaudojimo teismo procese formos, kaip specialisto išvados nėra, tačiau teismai priimdami galutinį procesinį sprendimą šią specialių žinių panaudojimo teismo procese formą naudoja netiksliai ir painioja. Visų ketvirta, teisėjai nagrinėdami civilines bylas kartu atlieką ir eksperto funkciją vertinant įrodymus nėra pasitelkiamos specialios žinios atsakyti į byloje iškilusius svarbius klausimus.

6. Atlikus empirinį tyrimą, interviu metodu apklausti teisėjai sudarė galimybę išgryninti praktines problemas, kurios jiems kyla vertinant specialiąsias žinias. Apklausti teisėjai nurodė dvi specialių žinių reguliavimo sritis, kurias yra reikalinga tobulinti: specialių žinių gavimo ir specialisto statuso, atliekamų funkcijų įtvirtinimas civiliniame procese. Teisėjų nuomone baudžiamajame ir administracinių nusižengimų procese specialių žinių reguliavimo tobulinti nereikia. Teisėjai nurodė, kad baudžiamajame ir administracinių nusižengimų procese praktinės problemos vertinant specialiąsias žinias kyla dėl to, kad tarp specialių žinių panaudojimo teismo procese formų kylantys prieštaravimai nulemia naujos ekspertizės skyrimą. Taip pat teisėjai akcentavo, kad konsultacinė išvada byloje įneša neaiškumą, naujas aplinkybes ir bylos nagrinėjimas yra vilkinamas. Be to, vyrauja specialių žinių subjektų kompetencijos, kvalifikacijos, taikomų tyrimo metodų tinkamumo, specialių žinių ribų peržengimo vertinimo problematika. Teisėjai nurodė, kad dažna vyraujanti problema yra ta, kad specialių žinių duomenimis gautų neatitikimų negalima pašalinti paskyrus kitą ekspertinį tyrimą. Apklausti teisėjai apie specialių žinių vertinimo problemas civiliniame procese nurodė, kaip specialių žinių subjektų duomenų gavimo, privataus eksperto teikiamų duomenų, kaip pagrindo ekspertiniam tyrimui problemos, specialisto statuso ir funkcijų neįtvirtinimas civiliniame procese problema.

Apklaustų teisėjų nuomonės ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi vieningos nuomonės neturėjo, vieni neigia šią prielaidą, kiti teigia, kad teisinės žinios yra specialių žinių dalimi ir nurodė, kad teisinės žinias galima laikyti specialisto išvada arba nuomone tais atvejais, kai ją pateikia EŽTT, ETT, Generaliniai advokatai.

PASIŪLYMAI DĖL SPECIALIŲ ŽINIŲ TAIKYMO TOBULINIMO

1. Lygiateisiškumo principas yra įtvirtintas civiliniame procese ir numato, kad „sprendžiant eksperto skyrimą klausimą civilinėje byloje ginčo šalys nesusitaria dėl eksperto kandidatūros ir (ar) siūlo savo ekspertų kandidatūras, nepritardamos priešingos šalies siūlomo (-ų) eksperto (-ų) kandidatūrai (-oms), teismas, esant galimybei turi ieškoti būdų užtikrinti šalių lygiateisiškumą: ekspertizę atlikti pavesti ne vienos iš šalių pasiūlytam (-iems), o teismo iniciatyva parinktam (-iems) ekspertui (-ams), arba ekspertizę atlikti pavesti abiejų šalių pasiūlytiems ekspertams bendrai, arba ekspertizę atlikti pavesti grupei ekspertų, įtraukiant į tokią grupę po vieną abiejų šalių pasiūlytą ekspertą, o vienu iš grupės narių paskirti teismo iniciatyva parinktą ekspertą ir pan. Kai ekspertizę atlikti pavedama tik vienos iš šalių pasiūlytam (-iems) ekspertui (-ams), teismas privalo nurodyti argumentus, kodėl nebuvo galimybės teismo ekspertizę pavesti atlikti teismo iniciatyva parinktam (-iems) ekspertui (-ams), kodėl į ekspertizės atlikimą nebuvo įtrauktas kitos šalies siūlomas ekspertas (-ai), taip pat nurodyti, kokiais kriterijais remiantis ekspertizė buvo pavesta atlikti konkrečiam (-iems) ekspertui (-ams), bei pagal šiuos kriterijus pagrįsti savo pasirinkimą“²³⁵. Siūlau šį lygiateisiškumo principą, kurio pagrindas yra skiriant teismo ekspertizę atsižvelgti į visų proceso dalyvių nuomonę, įtvirtinti ir juo vadovautis baudžiamajame, administraciniuose nusižengimų ir administraciniuose ginčų teisenose. Vadovavimasis šiuo principu, ekspertų parinkimas iš abiejų šalių pusių padėtų užtikrinti nešališko ekspertizės akto, eksperto išvados pateikimą byloje.

2. Specialisto statusas yra įtvirtintas tik baudžiamosiose ir administraciniuose nusižengimų byloje, todėl siūlau specialiųjų žinių panaudojimo teismo procese formą – specialisto išvadą, specialisto statusą, jo funkcijas, teises ir pareigas, atsakomybę įtvirtinti administraciniuose ginčų teisenose ir civiliniame procese. Specialisto statusas ir jo atliekamos funkcijos turėtų būti reglamentuotos, kaip padėjėjo proceso dalyviams gauti reikšmingus įrodymus, kurie atsižvelgiant į įrodymų lygybės principą būtų pripažinti lygiaverčiais kitiems byloje surinktiems įrodymams, o teismo ekspertizės skyrimą palikti teismo prerogatyvai. Specialisto statuso įtvirtinimas atskiruose teisiniuose procesuose taikant šios formos specialiąsias žinias suteiktų aiškumo jas taikantiems procese dalyviams, taip pat ir teisėjams, nes iš teismų praktikos analizės matyti, kad sąvoka specialisto išvada yra vartojama netiksliai ir painiojama.

3. Siūlau tobulinti Teismo ekspertizės įstatymą šalia aiškaus ir detalaus eksperto statuso reglamentavimo įtvirtinti ir specialisto statusą, taip pat konsultacinės išvados sampratą apibrėžti, taip, kad ši specialiųjų žinių panaudojimo forma vienodai būtų taikoma atskirose teisenose – tokią išvadą pripažįstant rašytiniu įrodymo byloje arba atskirose teisenose traktuojant, kaip konsultacinę išvadą. Toks teisinis reguliavimas į procesą įneštų aiškumo proceso dalyviams ir specialiomis žiniomis galima bus lengviau ir suprantamiau pasinaudoti.

²³⁵ *supra note*, 219.

4. Siūlau išanalizavus nuo 5 iki 10 metų specialių žinių panaudojimo ir vertinimo praktiką pateikti apžvalgas administracinių nusižengimų, administracinių ginčų teisenoje, taip pat civiliniame procese. Tokia specialių žinių panaudojimo, vertinimo ir taikymo apžvalga yra priimta baudžiamajame procese. Atlikus empirinį tyrimą teisėjai nurodė, kad tokios apžvalgos yra tikslingos ir palengvinančios teismų darbą. Taip pat šios apžvalgos leistų suvienodinti praktiką, palyginti skirtumus ir panašumus tarp skirtingų proceso šakų. Specialių žinių panaudojimas taptų sklandesnis ir aiškiau suprantamas proceso dalyviams, aiškiau būtų suprantamos jų galimybės jais pasinaudoti.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Nacionaliniai teisės aktai:

1. „Forensic Examination Act, Passed 30.05.2001. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/530122020006/consolide>
2. „Code of Civil Procedure“, Passed 20.04.2005. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/522062020001/consolide>
3. „Code de procédure civile“. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., <https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGITEXT000006070716/>
4. „Codice di procedura civile“. Žiūrėta 2021 m. kovo 20 d., <https://www.brocardi.it/codice-di-procedura-civile/libro-primο/titolo-i/>
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos aidas, 1992-11-10, Nr. 220-0, TAR. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA/asr>
6. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas“, Lietuvos aidas, 1993-02-06, Nr. 24-0, LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.6034/asr>
7. „Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas“, Valstybės žinios, 1999-02-03, Nr. 13-308, LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.72290/asr>
8. „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, Valstybės žinios, 2002-04-06, Nr. 36-1340, Infolex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., <https://www.infolex.lt/ta/77554>
9. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Baudžiamojo proceso kodeksas“, Valstybės žinios, 2002-04-09, Nr. 37-1341, LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr>
10. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertizės įstatymas“, Valstybės žinios, 2002-11-22, Nr. 112-4969, LRS. Žiūrėta 2021 m. vasario 4 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.193737/asr>
11. 2011 m. sausio 18 d., „Lietuvos Respublikos generalini prokuroro įsakymas dėl Rekomendacijų dėl užduočių specialistams ir ekspertams skyrimo patvirtinimo“, Valstybės žinios, 2011-01-20, Nr. 8-379, TAR. Žiūrėta 2021 m. vasario 8 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.A9B352D1618D/asr>

22. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-208-976/2017“. *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1527890>
23. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gruodžio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-777-415/2017“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1549769>
24. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-482-1075/2017“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 17 d., <https://www.infolex.lt/tp/1561753>
25. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1462-442/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1571902>
26. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2977-1062/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1598897>
27. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. gegužės 10 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eA-1065-520/2018“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. balandžio 27 d. <https://www.infolex.lt/tp/1600083>
28. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. spalio 11 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-974-662/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. kovo 7 d., <https://www.infolex.lt/tp/1648443>
29. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2018 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-382-219/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1652394>
30. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 5 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. 2AT-54-489/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1653849>
31. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-293-788/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 4 d., <https://www.infolex.lt/tp/1654284>
32. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. lapkričio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-283-222/2018“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1664332>

33. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1693637>
34. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. sausio 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-225-520/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1693637>
35. 2019 m. kovo 28 d. *Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiujų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga*, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisės tyrimų grupė, AB-50-1.
36. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-326-525/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d. <https://www.infolex.lt/tp/1711628>
37. „Vilniaus apygardos teismo 2019 m. balandžio 24 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-203-870/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1717567>
38. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-719/2019“. Žiūrėta, 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1722667>
39. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. gegužės 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118-489/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. kovo 19 d., <https://www.infolex.lt/tp/1726046>
40. „Klaipėdos apygardos teismo 2019 m. gegužės 17 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-155-417/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <http://www.infolex.lt/tp/1726359>
41. „Kauno apygardos teismo 2019 m. gegužės 21 d. nutartis administracinio nusižengimo byloje Nr. AN2-214-383/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 14 d., <https://www.infolex.lt/portal/start.asp>
42. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. rugsėjo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-224-976/2019“. Žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1766618>
43. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-5463-438/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1778993>

44. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-352-421/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1780695>
45. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-359-701/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1782345>
46. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. sausio 22 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1970-442/2019“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1802278>
47. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo atrankos kolegijos 2020 m. vasario 11 d. nutartis Nr. 2K-61-689/2020“, *Infolex praktika*, žiūrėta 2021 m. vasario 4d., <https://www.infolex.lt/tp/1818423>
48. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. balandžio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-78-248/2020“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 16 d., <https://www.infolex.lt/tp/1872212>
49. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-93-458/2020“. Žiūrėta 2021 m. balandžio 21 d., <https://www.infolex.lt/tp/1875877>
50. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-202-502/2020“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1883577>
51. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. gegužės 13 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1401-520/2020“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.infolex.lt/tp/1885638>
52. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. birželio 3 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-624-525/2020“, *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1890083>
53. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. rugsėjo 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. R-33-602/2020.
54. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2208-415/2020“, *Infolex pratika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1931245>
55. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1049-968/2020“ *Infolex praktika*. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.infolex.lt/tp/1934159>

56. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2020 m. spalio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-469/2020“, Inforex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., <https://www.inforex.lt/tp/1937373>
57. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. spalio 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1153-968/2020“, Inforex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 13 d., <https://www.inforex.lt/tp/1938603>
58. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. sausio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2141-442/2020“, Inforex praktika. Žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.inforex.lt/tp/1961263>
59. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2021 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-184-248/2021“, Inforex praktika, žiūrėta 2021 m. vasario 20 d., <https://www.inforex.lt/tp/1960768>

Specialioji literatūra:

60. Антонов, О. Ю., „Проблемы использования специальных знаний в уголовном судопроизводстве и пути их решения“, Российский журнал правовых исследований. 2018, No 3 (16)
61. Юрьевич, Заур, Захохов, „Понятие и сущность специальных знаний в уголовном судопроизводстве“, Пробелы в российском законодательстве. Юридический журнал, 2011.
62. Burda, Ryšardas, Juškevičiūtė, Janina, „Specialių žinių naudojimo formų Lietuvos Baudžiamajame procese optimizavimas“, Jurisprudencija, 2006, 11(89)
63. Dereškevičius, Edgaras, „Kriminalistikos metodų taikymas gynėjo procesinėje veikloje: nuo teorijos iki metodikos“, daktaro disertacija, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
64. Dereškevičius, Edgaras, Kurapka, Karolis, „Kriminalistikos metodų gynėjo procesinėje veikloje galimybės: požiūriai ir tendencijos Lietuvos praktikoje“, iš Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika II dalis, Vilnius, Charkovas, Edgaras Dereškevičius, 2013.
65. Friis, Eva, Åström, Karsten, „The Use of Court- and Party-Appointed Experts in Legal Proceedings in Sweden: Judges' Experiences and Attitudes“, Oslo Law Review, Volume 4, No. 2-2017.
66. Gušauskienė, Marina, Belevičius, Linas, „Ar visada specialių žinių panaudojimo baudžiamojoje byloje rezultatai laikytini patikimu įrodymų šaltiniu?“, Teisės apžvalga, No. 2 (14), 328. Žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.,

https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/32447/1/ISSN2029-4239_2016_N_2_14.PG_327-342.pdf

67. Integruotų lietuvių kalbos ir raštijos išteklių informacinė sistema, Vilniaus universitetas, 2015-2019. Žiūrėta 2021 m. kovo 16 d.,
<https://www.raštija.lt/?act=search&word=http%253A%252F%252Fwww.lexinfo.net%252F1mf%2523Psichologijos-%25C5%25BEodynas%252F%25C4%25AFg%25C5%25ABdis-hg9608a798e7d658d9d16fa4a-lexicalentry>
68. Jakobs, Livia, Sprangers, J.J.M., Wim, „A European view on forensic expertise and counter-expertise“, Kluwer Academic Publishers, Criminal Law Forum 11:375–392, 2000.
69. Juodkaitė-Granskienė, Gabrielė, „Teismo ekspertizės išvadų formulavimas ir vertinimas“, daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003.
70. Juodkaitė-Granskienė, Gabrielė, „Teismo ekspertizės išvadų vertinimas“, Kriminalistika ir teismo ekspertizė: mokslas, studijos, praktika, Lietuvos teismo ekspertizės centras, 2001. Žiūrėta 2021 m. balandžio 17 d., <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367187373688/J.04~2001~1367187373688.pdf>
71. Juodkaitė-Granskienė, Gabrielė, „Lietuvos Respublikos teisės ir praktikos atitikimas teismo eksperto veiklos tarptautinį reglamentavimą“, iš XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, (Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas, Vilnius 2015.
72. Jurka, Raimundas, Kurapka, Karolis, „Specialių žinių panaudojimo teisiniuose procesuose unifikavimas: realijos ir iššūkiai“, iš 12 Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos praktika, Gintaras Švedas (Lietuvos teismo ekspertizės centras, Varšuvos universitetas, Vilnius, 2016).
73. Jurka, Raimundas, Žibaitė-Neliubšienė, Rasa, „Specialios žinios, kaip priemonė nustatant įrodymų patikimumą“, iš „Kriminalistika ir teismo ekspertizė, mokslas, studijos, praktika IX: mokslinių straipsnių rinkinys II dalis“, Hendryk Malevski, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Vilnius, Charkovas, 2013.
74. Jurka, Raimundas, Kurapka, Karolis, „Specialiosios žinios naujajame administracinių nusižengimų kodekse: naujos reglamentavimo trajektorijos“, iš XIII Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, Jonas Prapiestis, Jurgita Paužaitė-Kulvinskienė, Lietuvos ekspertizės centras, 2017.
75. Juškevičiūtė, Janina, „Specialių žinių panaudojimas tiriant nusikaltimus: būklė ir perspektyvos“, daktaro disertacija, Lietuvos teisės akademija, 1998.

76. Juozapavičius, Andrius, „Duomenų (įrodymų) gautų pažeidžiant teisę, naudojimo neleistinumas, Lietuvos baudžiamajame procese“, (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas 2012). Žiūrėta 2021 m. vasario 10 d <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2022306/datastreams/MAIN/content>
77. Krikščiūnas, Rolandas, „Ekspertizė ir specialisto dalyvavimas nagrinėjant civilines bylas“, Jurisprudencija, 2002, t.33(25).
78. Krikščiūnas, Rolandas, Matulienė, Snieguolė, „Peculiarities of averment stages in cases of administrative offences“, Jurisprudence, Mykolo Romerio universitetas, 2011. Žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/11402/612-1091-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
79. Kurapka, Egidijus, Vidmantas, Bilevičiūtė, Eglė, Matulienė, Snieguolė, Juškevičiūtė, Janina, Dereškevičius, Edgaras, Kurapka, Karolis, Specialių žinių taikymo tiriant nusikaltimus mokslinė koncepcija ir jos įgyvendinimo mechanizmas, Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.
80. Kurapka, Karolis, „Specialių žinių panaudojimas administraciniame procese“, daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019.
81. Kurapka, Karolis, „Specialisto statuso reglamentavimas Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekse“, iš XI Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika, Gabrielė Juodkaitė-Granskienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas, Vilnius 2015.
82. Legal Information Institute Open Access to Law since 1992 m., Federal Rules of Evidence. Žiūrėta 2021 m. kovo 14 d., https://www.law.cornell.edu/rules/fre/rule_702
83. LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021. Žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Specialus>
84. LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Zinios>
85. Lietuvių kalbos žodynas, LIETUVIUZODYNAS.LT, 2009-2021. Žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Kvalifikacija>
86. Malevski, Hendryk, „Specialistas kriminalistas įvykio vietos apžiūroje“, Jurisprudencija, 1998, t. (9)1.
87. Malevski, Hendryk, „Kriminalistikos ir teismo ekspertizės žinių poreikio ir jų taikymo praktikos Lietuvoje vertinimas“, Jurisprudencija. MRU mokslo darbai, 12 (102) t. – Vilnius: MRU, 2007.
88. Malevski, Hendryk, „Dėl specialių žinių termino apibrėžimo“, LPA mokslo darbai “Kriminalinė justicija”. T.6. – V., 1997.

89. Malevski, Hendryk, „Įvykio vietos apžiūra ir įvykio vietos tyrimas: naujos kriminalistinės koncepcijos modelis: daktaro disertacija“: socialiniai mokslai, teisė (6F), Vilnius, 1997.
90. Maslauskaitė, Giedrė, Khatsernova, Sofia, „Teismo ekspertizės ir objektų tyrimo reglamentavimo baudžiamajame procese Lietuvoje pakankamumas, atsižvelgiant į Europos Sąjungos standartus“, Lietuvos teisės institutas, 2017.
91. Matulienė, Snieguolė, „Peculiarities of averment stages in cases of administrative offences“, Jurisprudence, Mykolo Romerio universitetas, 2011
92. Palskys, Eugenijus, „Procesinė specialisto padėtis parenginiame tardyme“// Socialistinė teisė, 1968.
93. Pošiūnas, Pijus, „Kriminalistinės ekspertizės“, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius, 1997.
94. Pošiūnas, Pijus, „Kriminalistikos ir teismo ekspertizės problemos: mokslo darbų rinkinys“. Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius, 1996.
95. Radzevičius, Egidijus, „Specialių žinių taikymo problemos tiriant nusikalstamų darbų saugos pažeidimų įvykius Lietuvoje“, Jurisprudencija, 2005, t. 66(58).
96. Rinkevičius, Jurgis, „Specialių žinių samprata ir teismo ekspertų kompetencija“, Teisė, 2000, 98. Žiūrėta 2021 m. kovo 21 d., <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2000~1367185462105/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
97. Stungys, Kęstutis, „Specialių žinių samprata ir panaudojimo ypatumai“, Jurisprudencija, 2004, t. 52 (44),
98. Šimbelytė, Sigita, „Specialių žinių panaudojimo įrodinėjimo procese formų ypatumai Lietuvoje ir Rusijos teisėje: kai kurie probleminiai aspektai“. Taikomieji tyrimai studijose ir praktikoje, 2016. Žiūrėta balandžio 9 d., <https://ojs.panko.lt/index.php/ARSP/article/view/22/9>
99. Šimbelytė, Sigita, „Peculiarities and Problems of the Use of Special Date in Lithuania’s Criminal Proceedings: Doctoral Thesis.“ Riga, 2016.
100. Urbonas, Darius, „Įrodinėjimo administracinių teisės pažeidimų bylose problemos“, Jurisprudencija, 2003, t. 41(33).
101. „A request by the Supreme Administrative Court of Lithuania for an advisory opinion under Protocol No. 16 has been accepted“, European Court of human rights, ECHR 033 (2021).
102. 2010 June 30, Comparative Study on Expert Witnesses in Court Proceedings, Report no. 62832-TR, Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/2991/628320ESW0Box30ative0Study00final0.txt?sequence=2&isAllowed=y>

103. „Strasbūro teismas priėmė Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymą pateikti konsultacinę išvadą“, Vyriausybės atstovas Europos Žmogaus teisių teisme. Žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://lrv-atstovas-eztt.lt/naujienos/strasburo-teismas-prieme-lietuvos-vyriausiojo-administracinio-teismo-prasyma-pateikti-konsultacine-ismada>
104. 2021 m. sausio 4 d. „Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas“. Žiūrėta 2021 m. vasario 7 d.,
<https://tm.lrv.lt/uploads/tm/documents/files/2021%2001%2004%20TEISMO%20EKSPE RTU%20SARASAS.pdf>
105. 2020 m. gruodžio 10 d. įsakymo Nr. 140-V-126 redakcija, „Lietuvos policijos objektų tyrimo specialistų sąrašas“. Žiūrėta 2021 m. vasario 7 d.,
https://ktc.policija.lrv.lt/uploads/ktc.policija/documents/files/specialistu_sarasas2020-12-10.pdf

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Lekavičiūtė, D. Specialių žinių vertinimo praktika ir kylančios problemos atskirose teisenose/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2021. – 122.

Išanalizavus specialių žinių teisinį reglamentavimą ir teisinę problematiką pasitvirtino ginamasis teiginys, kad specialisto statuso skirtingas interpretavimas atskirose teisenose, specialisto ir eksperto procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, tapatinimas, nevienodas teisės aktų taikymas specialioms žinioms suteikiant didesnę įrodomąją vertę, nei kitiems byloje surinktiems įrodymams lemia netinkamą įrodymų vertinimą ir procesinių sprendimų panaikinimą baudžiamosios, civilinės ir administracinės bylose. Nevienodas specialių žinių suvokimas atskiruose teisiniuose procesuose, specialių žinių subjektų procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, diskusijos dėl to ar teisinės žinios yra laikomos specialių žinių dalimi turi įtakos panaudojant ir vertinant specialiąsias žinias atskiruose teisiniuose procesuose. Todėl magistro baigiamajame darbe yra nagrinėjamas specialių žinių teisinis reguliavimas ir praktinės problemos kylančios teisėjams vertinant specialiąsias žinias atskirose teisenose, bei atliktas teisėjų interviu.

Raktiniai žodžiai: specialios žinios, teisinės žinios, specialių žinių vertinimas atskiruose teisiniuose procesuose, specialisto, kaip teismo pagalbininko funkcija, ekspertizės skyrimas teismo prerogatyva.

AN ANNOTATION IN LITHUANIAN AND ENGLISH LANGUAGES

Lekavičiūtė, D. Practice of Special Knowledge Assessment and Emerging Problems in Separate Cases and Their Proceedings/ Master's Thesis of Criminal Law and Criminology. Head prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. - Vilnius: Mykolas Romeris University, School of Law, 2021. - 122.

After analyzing the legal regulation of special knowledge and legal issues, the defensive statement was confirmed, that the specialist's (by status) different interpretations in separate case proceedings as well as the specialist and expert clear uncertainty of procedural functions, identification and unequal application of legal acts, while giving Special Knowledge the higher probative value when comparing to other evidence that was provided for the case, leads to improper evidence assessment and the annulment of procedural decisions in criminal, civil and administrative cases. Inequal understanding of special knowledge in different legal procedures, clear uncertainty about the procedural functions of special knowledge subjects, discussions regarding whether legal knowledge is considered part of special knowledge, has influence over

the usage and evaluation of special knowledge overall in separate legal proceedings. Therefore, this Master's thesis examines the legal regulations of special knowledge and the practical problems that arise for judges when evaluating special knowledge in separate case proceedings, to gather the needed information for the examination, interviews with judges were conducted as well.

Key words: Special knowledge, legal knowledge, evaluation of legal knowledge in separate legal proceedings, the function of specialist as a judicial assistant, appointment of expertise, prerogative of the court

Lekavičiūtė, D. Specialių žinių vertinimo praktika ir kylančios problemos atskirose teisenose/ Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro baigiamasis darbas. Vadovas Prof. dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2021. – 122.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Specialios žinios yra vienas iš įrodymų šaltinių padedantis teisėjams priimti procesinius sprendimus. Nevienodas specialių žinių suvokimas atskiruose teisiniuose procesuose, specialių žinių subjektų procesinių funkcijų aiškus neapibrėžtumas, nevienodas teisės aktų taikymas specialioms žinioms suteikiant didesnę įrodomąją vertę gali turėti įtakos procesinių sprendimų panaikinimui. Todėl yra svarbu išanalizuoti kokios praktinės problemos kyla teismams vertinant specialiąsias žinias atskirose teisenose, ar specialių žinių teisinis reguliavimas yra pakankamas ir kaip galima būtų jį tobulinti. Darbo tikslas - išanalizuoti specialių žinių teisinį reglamentavimą civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose, įvertinti praktines problemas, kurios kyla teismams vertinant specialiąsias žinias atskiruose procesuose, bei pateikti tyrimu paremtus pasiūlymus. Darbo uždaviniai: vadovaujantis teisine doktrina, Lietuvos Respublikos įstatymais, teismų praktika atskleisti ir įvertinti specialių žinių sampratą, reikšmę ir vietą įrodinėjimo procese; išanalizuoti Lietuvos Respublikos teisės aktus reglamentuojančius specialiąsias žinias, kaip vieną iš priemonių galutiniam procesiniam sprendimui priimti; atlikti mokslinį tyrimą ir pateikti mokslinę analizę remiantis teisėjų nuomone kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą, įvertinti praktines problemas, kurios kyla teisėjams naudojant specialiąsias žinias kaip įrodymų šaltinį ir jas vertinant atskirose teisenose. Darbą sudaro du skyriai: 1) specialios žinios įrodinėjimo procese (šioje dalyje aptariama specialių žinių ir teisinių žinių samprata, specialių žinių reikšmė ir vieta įrodinėjimo procese); 2) specialių žinių vertinimo atskirose teisenose analizė (šioje dalyje analizuojamas specialių žinių teisinis reguliavimas baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese, o taip pat teisėjų specialių žinių vertinimo problematika atskirose teisenose). Išanalizavus specialių žinių teisinį reguliavimą ir praktines problemas kylančias teisėjams vertinant specialiąsias žinias atskirose teisenose daroma išvada, kad esant nedetaliam, neaiškiam, skirtingam specialių žinių taikymo teisiniam reglamentavimui atskirose teisenose specialiąsias žinias vertinti teismams praktikoje yra sudėtinga, todėl toks teisinis reguliavimas yra tobulintinas. Lietuva (LVAT) pirmą kartą savo praktikoje pateikė prašymą EŽTT pateikti konsultacinę išvadą svarbiais teisiniais klausimais administracinėje ginčo byloje susijusiais su apkaltos įstatymu. EŽTT teikiama konsultacinė išvada yra teisinio vertinamojo pobūdžio išvada atsakanti į teisinių žinių reikalaujančius klausimus, kurių LVAT neturi.

Lekavičiūtė, D. Practice of Special Knowledge Assessment and Emerging Problems in Separate Cases and Their Proceedings/ Master's Thesis of Criminal Law and Criminology. Head prof. Dr. Vidmantas Egidijus Kurapka. - Vilnius: Mykolas Romeris University, School of Law, 2021. - 123.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Special knowledge is one of several evidence sources, which help judges make decisions regarding case proceedings. A different understanding of special knowledge in separate legal proceedings, clear uncertainty about the procedural functions of special knowledge subjects, inequal application of legal acts give special knowledge a higher probative value, which could have influence in the annulment of procedural decisions. That is why it is important to examine what type of practical problems develop for courts when evaluating special knowledge in separate case proceedings, it is important to examine if the special knowledge legal regulation is enough and how it can be developed further. The goal of the thesis – to examine and analyze the legal regulation of special knowledge in civil, administrative and criminal cases, to evaluate the practical problems, which occur in courts when applying special knowledge in various proceedings and suggest recommendations to solve these problems by analyzing the information that was gathered when conducting research. Tasks for the thesis – in accordance with the legal doctrine, laws of Republic of Lithuania and case law, to disclose and evaluate the concept, meaning and position in the evidentiary process of special knowledge; analyze the legislation of the Republic of Lithuania, which regulate special knowledge as a means of reaching a final procedural decision; conduct research and provide a scientific and logical analysis based on the opinion of judges as to how special knowledge legislation could be developed further, to evaluate the practical problems that occur for judges when using special knowledge as a source of evidence and evaluating them in separate case proceedings. The thesis is made up of two parts: 1) special knowledge in the evidentiary process (this part discusses about the concept, meaning and position in the evidentiary process of special knowledge); 2) an analysis on the evaluation of special knowledge in separate case proceedings (this part is an analysis of the legal regulation of special knowledge in civil, administrative and criminal proceedings as well as the problems that occur for judges when assessing special knowledge in separate case proceedings). After analyzing the legal regulation of special knowledge and the practical problems that arise to judges when evaluating special knowledge in separate case proceedings, a conclusion was made that in case of non-detailed, unclear, different legal regulation of application of special knowledge in separate cases, it is difficult for courts to assess special knowledge in practice, therefore such legal regulation needs to be improved. Lithuania (Supreme Administrative Court of Lithuania) has made a request, for the first time in practice, to the European Court of Human

Rights to provide an advisory opinion in regard to important legal issues in an administrative dispute case related to the impeachment law. The European Court of Human Rights provided advisory opinion is a legal assessment opinion in response to questions that require legal knowledge, which the Supreme Administrative Court of Lithuania does not have.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

TIRIAMOJO INVIDUALAUS INTERVIU KLAUSIMAI

Gerbiamas, Respondente

Esu Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistro studijų programos studentė Deimantė Lekavičiūtė. Atlieku interviu tyrimą, kurio metu noriu sužinoti Jūsų nuomonę apie specialių žinių vertinimo problematiką atskirose teisenose – baudžiamajame, civiliniame, administracinių nusižengimų teisenos procese. Jūsų atsakymai bus naudojami studijų tikslais magistro baigiamajame darbe.

Klausimai:

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?
2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?
3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose, civilinėse ir administracinių nusižengimų bylose?
4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamąjį proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?
5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?
6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?
7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

**Šis interviu yra anoniminis, todėl respondentų vardas, pavardė ir institucija, kurioje jie dirba nėra minimi jų prašymu.*

INTERVIU NR. 1 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 17 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Iš esmės nagrinėjant baudžiamąsias ir administracinių nusižengimų bylas nekyla problemų suprasti kas yra specialios žinios ir kokiais atvejais jos bylose reikalingos, todėl nematau, kad yra poreikis kažką papildomai reglamentuoti. Kitas klausimas, sprendžiant kokios konkrečiai rūšies specialisto tyrimas ar ekspertizė reikalinga, tačiau čia pasitarnauja metodinės rekomendacijos arba LTEC, ar LPKTC konsultacija, kvalifikacijos kėlimo mokymai. Specialių žinių panaudojimo rezultatas dažnu atveju reikalingas vertinti priimant teisingą procesinį sprendimą.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Teorinis reglamentavimas yra pakankamas baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose?

Praktikoje problemos kyla tuomet, kai byloje gaunamos specialisto išvados ar ekspertizės aktai yra priešaringi vienas kitam, tada sprendžiamas klausimas dėl kompleksinės ekspertizės skyrimo, arba teismo baigiamajame akte nurodomi išsamūs motyvai kodėl remiamasi viena, o ne kita specialisto išvada, arba atitinkamai dar kokiais nors kitais duomenimis.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

Tokios apžvalgos padeda labiau įsigilinti į konkretų dalyką ir iš esmės yra naudingos, tokia apibendrinimų praktika galėtų būti teikiama ir administracinių nusižengimų, ir civilinėse bylose.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Jokiu būdu ne, visų pirma civilinio ir kriminalinio (tiek baudžiamojo, tiek administracinių nusižengimų) procesų prigimtis ir pagrindinės taisyklės yra skirtingos, todėl ir vertinimas, reikalingas suformuoti teisėjo vidinį įsitikinimą yra kitoks, be to galutiniam sprendimui būtinas įrodymų kiekis skiriasi (baudžiamajame procese turi nelikti jokių abejonių, civiliniame procese

taikoma taisyklė – „labiau tikėtina, kad...“). Procesiniai principai galėtų būti panašūs, bet specialios procedūros negali būti vienodos.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Tam tikra prasme teisinės žinios yra specialios žinios, tačiau jokių būdu nėra eksperto akto, ar specialisto išvados objektas, o tik jų vertinimo prielaida komplekse su kitais byloje surinktais įrodymais.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Savo praktikoje konkrečių įstatymo spragų nepastebėjau.

INTERVIU NR. 2 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 18 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Nagrinėjant baudžiamąsias ir administracinio nusižengimo bylas teismas vadovaujasi Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 84–90; 205–211; 284–286 straipsnių nuostatomis, reglamentuojančiomis specialių žinių taikymą baudžiamajame procese, kurių pakanka priimti teisingą procesinį sprendimą.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Pasiūlymų neturiu.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose?

Byloje esant valstybės įgaliotos institucijos specialisto (eksperto) išvadai ir pačių proceso dalyvių pasirinkto specialisto konsultacinei išvadai, kyla problemų vertinant pagal kokią metodiką buvo atliekamas tyrimas, ypačingai tais atvejais, kai specialistai tyrimo metu naudojo skirtingą metodiką arba neakredituotą tyrimo metodą. Taip pat jei naudojo skirtingas technines priemones tyrimui atlikti. Kyla problemų ir tais atvejais, kai specialistų duomenys nesutampa, tačiau šių neatitikimų nėra galimybės pašalinti skiriant pakartotinį tyrimą.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą vertinu palankiai, tenka ne vieną kartą atsiversti ir paieškoti analogiškų situacijų sprendimo būdų nagrinėjant baudžiamąsias bylas. Patogu ieškoti teismų praktikos, kai ji yra susisteminta. Tokia apžvalga, manau, būtų naudinga ir administracinių nusižengimų bei civilinėse bylose.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Kadangi specializuojusi tik baudžiamajame procese, negaliu atsakyti dėl kitų procesų.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios? Manau, kad teisinės žinios neturėtų būti suprantamos kaip specialios

žinios. Pagal konstitucinę sąrangą teisiniai ginčai yra sprendžiami teismuose, o teisėto ir teisingo sprendimo priėmimą užtikrina instancinė teismų sistema.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Nemanau.

INTERVIU NR. 3 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 19 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Mums teisėjams, padeda, yra pakankamas reglamentavimas, kiek aš esu susidūrusi savo darbo praktikoje specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas priimti teisingam procesiniam sprendimui.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Manau, kad reikėtų tobulinti Teismo ekspertizės įstatymą, tačiau taip, kad jis nebūtų identiškas BPK.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose?

2019 m. buvo labai svarbūs pakeitimai padaryti dėl specialisto statuso, išplėstas specialisto statusas įtraukiant jį į baudžiamąjį procesą pagal BPK 89 str. Tai kas anksčiau buvo nutylima tarp eilučių 2019 m. buvo įdėta į įstatymo normą. Tai yra labai gerai. Aš buvau ikiteisminio tyrimo pareigūnas, rašydavau užduotis specialistams ir mes patys diskutuodavome kuo skiriasi ekspertas ir specialistas, jei tas pats asmuo ikiteisminio tyrimo metu duoda specialisto išvadą, o teisme, jei mes skiriama papildomą tyrimą, skiriame ekspertizę, tas pas asmuo, kartu su kitais ekspertais atlieka ekspertinį tyrimą, ekspertizę ir dirba, kaip ekspertas. Tai yra savęs apgaudinėjimas tam tikra prasme. Man jis nebuvo niekada tinkamas, tinkamai suformuluotas ir kodėl išskirtas dėl kokių priežasčių tuo metu nebuvo aiškų, bet nuo 2019 m. atsirado daugiau paaiškinimų.

Konsultacinė išvada atneša ženkliai didesnės painiavos ir įneša kitą vėją, kitą kryptį, bet kurioje baudžiamojoje byloje. Paprastai konsultacinės išvadas teikia tik kaltinamieji, mano darbo praktikoje nepasitaikė baudžiamosios bylos, kad konsultacinę išvadą teiktų nukentėjęs ir paprastai tokios konsultacinės išvados patvirtina tik kaltinamojo duomenis, teiktus parodymus arba jo pasirinktą gynybinę versiją. Ir paprastai jie kažkurioje dalyje prieštarauja visai bylos medžiagai. Teismas vertina visumą įrodymų, kad ji nesutampa su visuma, tuo kas yra ištiriama, vertinama, kad konsultacinė išvada buvo pateikta kaltinamojo iniciatyva, nors atliko ir ekspertas įtrauktas oficialiai į ekspertų sąrašą, vis tik kaltinamasis apmokėjo už tas paslaugas, kaltinamasis pats selektyviai uždavė klausimus, nežinia ar ekspertui pateikė visą medžiagą. Ekspertas teigia, kad susipažino su visa medžiaga, bet ekspertizės akte nurodoma tik dalis tam tikros medžiagos kiekis, kuria jis rėmėsi teikdamas konsultacinę išvadą. Tada kyla klausimas kodėl tik dalis

medžiagos nurodyta, kodėl ekspertas nesirėmė visa bylos medžiaga. Tokios konsultacinės išvados atsiradimas teisme reiškia, kad bus dar vienas posėdis, bus kviečiamas dar vienas teikęs konsultacinę išvadą ekspertas ir klausomasi jo paaiškinimų kodėl jis davė būtent tokią išvadą, kodėl jis rėmėsi būtent ta baudžiamosios bylos medžiagos dalimi, būtent tokiais įrodymais ar jų dalimi. Į mūsų baudžiamųjų bylų skyrių atėjo kelios baudžiamosios bylos su kaltinamuoju aktu dėl eismo įvykių ir visose trijose bylose buvo tas pats kaltinamasis ir tas pats asmuo teikė konsultacines išvadas ir jos buvo iš esmės visiškai skirtingos. Buvo labai agresyvi gynyba iki tokio lygio, kad mes kreipėmės į Lietuvos teismo ekspertizės centrą dėl to asmens, kuris teikė konsultacinę išvadą klausdami kokia apimtimi galiojo jo kaip eksperto pažymėjimas, kada išduotas, iki tokio lygio tikslinomės detales. Toks konsultacinės išvados atsiradimas ir to eksperto įstojimas į bylą tiek man, tiek kolegai užvilkinio baudžiamosios bylos nagrinėjimą dviem, trim posėdžiais, prailgino jos nagrinėjimą. Konsultacinė išvada aiškumo neįnešė, bylos nagrinėjimui operatyvumo nepridėjo konsultacinė išvada. Aš į tai žiūriu pakankamai negatyviai, neturiu pozityvios ir geros patirties su konsultacine išvada.

Dėl specialių žinių taikymo buhalterinėse bylose, dėl apgaulingos apskaitos tvarkymo paprastai visada yra teikiama specialisto išvada. Kaune visuose ikiteisminiuose tyrimuose nesvarbu kas tyrimą atliko ar Kauno AVPK, ar Kauno r. PK, FNTT, jie visi atlieka objektų tyrimus. Kauno yra specialistai, kurie atlieka tokius tyrimus buhalterinėse bylose ir jos kartais nesutampa su ekspertų išvadomis. Tai vienintelė sritis per mano darbo patirtį šios finansinės specialistų teikiamos išvados finansinių nusikaltimų bylose. Kauno skyriaus specialistų teikiamos išvados dažnai dalyje nesutampa su Viliaus ekspertizės centro išvadomis. Jei skiri papildomai arba kompleksinę išvadą, tada jos prieštarauja vienos kitam. Labai dažnai iškyla mintys, kad, kai kuriose išvadose, finansiniuose tyrimuose problema yra tyrėjai nesurenka visos specialisto tinkamai išvadai pateikti reikalingos buhalterinės medžiagos, nes tas tiriamasis, jo įmonė ne visada gali pateikti medžiagą, dalis jos būna išsiųsta į VMI, kitas dalis būna prarasta, pavyzdžiui, buvo byla, kurioje įmonėje buvo kilęs gaisras ir buvo sudegusi dalis medžiagos, kitoje byloje kitoje įmonėje buhalterinė apskaita buvo tvarkoma elektroninėje sistemoje ir sugedo kompiuteris, informacinių technologijų specialistai negalėjo atkurti duomenų, tai reiškia, kad dėl kompiuterio gedimo negali atspausdinti tam tikros ataskaitos, jos negalima pateikti tyrėjui, o tyrėjas negali perduoti specialistui. Specialistas surašo, kad duomenų nėra, todėl įtariamasis yra kaltas. Finansiniuose nusikaltimuose specialistų išvados kelia daug abejonių ir jos būna pagrindiniu įrodymu tokio pobūdžio bylose. LAT ne kartą pasisakė, kad specialisto išvada tokiose finansinėse bylose negali būti vieninteliu ir lemtingu įrodymu, turi būti surinkta įrodymų visuma ir teismas turi vertinti įrodymų visumą, o ne vien tik specialisto išvadą.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialiųjų žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

Džiaugiuosi apžvalga, jos pritaikiusi nesu, kadangi per pernai metus nebuvo stipraus ginčo dėl specialiųjų žinių pritaikymo. Apibendrinimas yra labai gerai, nes koncentruotai viskas yra vienoje vietoje. Administracinių nusižengimų bylose tai ko šis procesas neapima, taikome baudžiamąjį procesą, taikome analogijas iš baudžiamojo proceso perkeliame į administracinį procesą. Jeigu būtų susisteminta smulkesnė praktika administracinių nusižengimų bylose būtų puiku, tačiau tai yra didelis darbas, daug sisteminimo, analizės, daug žmogiškųjų išteklių, todėl tai ko nėra ANK, reglamentuoja BPK.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialiųjų žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Manau, kad nelabai, nes iš esmės, tai yra skirtingi procesai. Reikėtų suvienodinti, kad būtų parastam piliečiui bendras suvokimas ir vienodas taikymas.

6. Ar teismas turi specialiųjų žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Kiekviename nuosprendyje aiškiname teisę ir taip yra sukuriamos reikšmingos teisinės pasekmės. BPK 89 str. 5 d. įtvirtinta, kad teismo psichologai yra specialistai, 6 d. sako, kad probuotojai yra specialistai, teismui įstatymas numato teisę aiškinti, suteikia aiškinimo teisę. Teisėjai yra teisės srities specialistai. Ne kiekvienas žmogus turi teisinių žinių, tik tas, kuris turi teisinį išsilavinimą. Teisinių žinių tam tikro bagažo turėjimas, įgijimas per aukštąjį universitetinį išsilavinimą turėtų būti pripažįstamas specialiosiomis žiniomis.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Specialios žinios yra reglamentuotos teismo ekspertizės įstatyme, todėl manau, kad reikia išplėsti teismo ekspertizės įstatymą, išskiriant, patikslinant eksperto ir specialisto funkcijas, nurodant, kokiais atvejais yra skiriamos ekspertizės, o kada yra pasitelkiami specialistai, taip pat apibrėžiant specialiąsias žinias. Dėl specialiųjų žinių reglamentavimo, dėl jų išplėtimo vyksta didžiuliai ginčai, tarp kriminalistų, ekspertu, tai didžiulės diskusijos per visą Europą, tai rodo, kad klausimas iškeltas aukštame lygmenyje ir jis yra aktualus ne tik Lietuvos ekspertams, bet ir Europos Sąjungos ekspertams, ekspertams už Atlanto. Jei yra tokio lygio diskusija, tai reiškia, kad reglamentavimas nėra pakankamas. Jei viskas yra gerai, diskusijų nekyla. Reiškęs nėra reglamentavimas pakankamas, geras ir jis turėtų būti taisytinas. Reikia keisti Teismo ekspertizės

įstatymą, tačiau atsižvelgti į tai, kad vienas įstatymas nedubliuotų kito, neprieštarautų vienas kitam.

INTERVIU NR. 4 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 22 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Vertinant specialisto išvadą ar ekspertizės aktą šių specialių žinių panaudojimo teismo procese formų teisinis reglamentavimas yra pakankamas tiek kiek man reikėjo, darbo praktikoje su šia problema nesusidūriau. Atsakyti visaapimančiai negaliu, nes iš savo praktinės patirties, kur reikėjo išsikviesti specialistą ar ekspertą nebuvo kilusios problemos su teisiniu reglamentavimu. Problemos kilo su darbo saugos bylomis, kaip vertinti, kai įvyksta nelaimingas atsitikimas darbe, kaip vertinti darbo saugos aktus, kai yra atliekami tyrimai, kaip juos vertinti, kaip tuos asmenis apklausti, kaip ekspertą ar, kaip specialistą. Praktikoje su specialių žinių reglamentavimo trūkumu aš nesusidūriau.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Kadangi nesusidūriau su tokia problema, pasiūlymų specialių žinių teisiniam reglamentavimui neturiu.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose?

Didžiausia problema baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose, kai yra skirtingi specialistų paaiškinimai, neatitinka teismo eksperto paaiškinimų arba ekspertizės akto. Šiuo atveju teismui kyla klausimas kuo vadovautis, ypač, kai kalba eina apie konsultacines išvadas, jų privalomumą ir atsižvelgimą į konsultacines išvadas, kurias daro privatūs ekspertai. Daugiau problemų yra su privačiais ekspertais. Reikia įvertinti kiek jie objektyviai sugeba pateikti objektyvias išvadas, nes, kaip taisyklė būna privatūs ekspertai, ekspertų išvados, specialistų išvados jos būna naudingos priklausomai kuri šalis pasisamdė. Čia yra problema. Todėl labai dažnai dėl to kyla ginčas ir teismas turi vertinti ar specialisto išvadoje ar ekspertizės akte esanti informacija turi didesnę patikimumo vertę. Ir šiuo atveju susiduriama su tuo, kad teismas dar trečią kartą turi skirti ekspertizę, kuri patvirtintų arba vieną kitą paneigtų. Todėl manau, kad pagrindinė problema yra ta, kai specialių žinių panaudojimas arba specialisto paaiškinimai neatitinka kitų objektyvių duomenų, pavyzdžiui dėl to paties klausimo eksperto paaiškinimai. Čia manau yra problema.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą?

Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

Vienareikšmiškai aš vertinu teigiamai, kadangi dažnai praktikoje kyla problemos, kai yra gaunamos skirtingos specialisto išvados ir ekspertizės aktai ir reikia spręsti kuo vadovautis teismui ir apžvalga padeda teisėjui kiek įmanoma laikytis nuoseklios teismų praktikos, būtent vertinti šias specialiąsias žinias, kaip įrodymų šaltinį. Manau, kad 2019 m. apžvalga yra labai gera, aš ja vadovaujuosi ji yra vertinga ir naudinga. Prieš tai buvusi 2007 m. apžvalga dėl įrodymų vertinimo, joje buvo siaurai aptartas įrodinėjimo procesas, ši apžvalga buvo senesnė ir joje buvo aptarta eksperto ir specialisto pateiktų išvadų vertinimo problematika, bet manau, kad formuojama vieninga teismams nukreipta apžvalga, kuria teismai turėtų vadovautis yra išsami, naudinga ir manau, kad ją galima naudotis ir administracinių nusižengimų bylose ją galima vienareikšmiškai taikyti, nes administracinių nusižengimų teiseną yra panaši ir tas panaudojimas specialių žinių yra panašus. Atskirai administracinių nusižengimų bylose specialių žinių panaudojimo ir taikymo apžvalgos nereikia, nebent LAT išvelgtų poreikį, kad tokia apžvalga yra reikalinga administracinių nusižengimų bylose. Svarbu, kad šie procesai yra panašūs ir, kad nenukryptų vienas vienaip, o kitas kitaip vertinant specialiąsias žinias. Įrodymų vertinimo taisyklės šiuose procesuose yra panašios, tai galėtų prasiplėsti kažkiek kiek tai yra svarbu aptarti specialių žinių vertinimą administracinių nusižengimų procese, bet nemanau, kad reikia specialaus ir ypatingo vertinimo.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Vienareikšmiškai teismų praktikos vienodinimas, teisinio reguliavimo vienodinimas visada yra teigiamas, bet noriu atkreipti dėmesį, kad yra individualių situacijų, kurioms kartais vienodos teismų praktikos negalima pritaikyti. Įrodymų vertinimas visuose trijuose procesuose iš esmės yra panašus, todėl pagrindinis principas yra aptikimas leistinumais, tai yra pakankamai reglamentuota. Praktinių problemų gali kilti dėl to ar įrodymai yra patikimi, ar objektyviai ir ar yra surinkta atitinkant BPK ir ANK taisykles.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Teismas neturi specialių žinių, teismas turi teisinės žinias. Nereikia maišyti teisinių žinių ir specialių žinių. Teisinis vertinimas, tai nėra specialios žinios. Specialios žinios yra išmanymas tam tikro dalyko, tam tikroje siauroje srityje. Teismas neturi specialių žinių ir negali jų taikyti. Teismai kvalifikuoja nusikalstamas veikas, taiko įstatymus. Teismas yra teisingumą vykdanči institucija, teisėjai nėra specialių žinių turintys subjektai, teisėjai vykdo teisingumą, taiko ir

aiškina teisę. Teisinės žinios neturėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios. Specialios žinios yra kasdienės žinios, išsamios mokslo, technikos, meno ar kitos srities žinios reikalingos objektams tirti ir ekspertizėms atlikti. Teisinėmis žiniomis nei tyrinėji, nei atlieki ekspertizę, todėl vienareikšmis atsakymas ne. Manau, kad teisinės žinios nepatenka į specialių žinių kategoriją.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Nenustačiau tiek, kiek susidūriau praktikoje, kad jį reikėtų keisti.

INTERVIU NR. 5 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 23 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Manau, kad specialisto žinių panaudojimo teisinis reglamentavimas, jo galimybės civiliniame procese yra reglamentuotos pakankamai. Tai padeda priimti teisingus procesinius sprendimus, tiek eksperto išvados, tiek specialisto nuomonės panaudojimas leidžia priimti teisingus procesinius sprendimus, kurie yra pagrįsti specialių žinių panaudojimu.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą civiliniame procese?

Šiuo atveju reikėtų tobulinti ne patį reglamentavimą specialisto žinių panaudojimo, kadangi, mano nuomone jis yra pakankamas, tačiau galimybės gauti šitas žinias teisiniu reglamentavimu. Mes galime detaliau reglamentuoti civilinį procesą, bet civilinis procesas iš esmės remiasi ir įgyvendina materialiąsias teisės normas, o civilinė teisė iš esmės remiasi laisvos valios principu. Didesnis, gilesnis reglamentavimas padaro daugiau žalos ir vertinimui ir nustatymui tam tikrų aplinkybių, nei liberalesnis reglamentavimas. Jis pakankamas. Geria, kad skiriasi nuo kitų procesų, tuo ir yra civilinio proceso išskirtinumas. Civilinis procesas įgyvendina civilinės teisės nuostatas. Tai nėra viešoji, tai yra privatinė teisė, nepamiršti, kad ji kyla iš privataus asmens intereso, jis nėra vertinamas viešosios teisės požiūriu todėl nėra reikalingas toks detalus reglamentavimas, kaip viešojoje teisėje, kuri remiasi imperatyvu, o ne dispozityvu. Civilinis procesas šiuo metu yra pakankamas, gerai sutvarkytas. Žmogų neatvykus taikyti sankcijas, nes baudas, policija turėtų galimybę tą žmogų atvedinti arba taikyti kažkokias griežtesnes sulaikymo galimybes. Procesas nenumato veiksmų. Yra pakankamai. Reglamentavimas valstybei vystantis jis gilėta ir detalėja, bet tai nėra geras veiksmas, tai nėra visada vertintina teigiamai, nes tai dažnai įspraudžia į rėmus, kurie kelia tam tikrų abejonių dėl pačių teisingumo sprendimų. Po karo vyrauja liberalus reglamentavimas, tada jis platėja ir gilėja, normų daugėja, vis daugiau sričių yra reglamentuojama, norisi dar giliau, kad dar aiškiau būtų, bet tai dažnai priveda negerų pasekmių, vidinis įsitikinimas yra svarbus, vidinis teisingumo jausmas yra svarbus, kurį turi kiekvienas žmogus, jei su šiais dviem aspektais kertasi tai kas yra įstatymuose, kartais taip gali atsitikti detaliai sureglamentavus. Gilinimas teisinio reglamentavimo darys neigiamą įtaką pačiai visuomenei.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese?

Vertinant specialiąsias žinias nekyla problemų, tai yra subjektyvus kiekvieno teisėjo veiksmas, todėl kažkokių praktinių problemų neturėtų kilti, tačiau gauti tas žinias kyla problemų. Specialistui tam tikrais atvejais atlikti ekspertizę yra sudėtinga ir šioje vietoje tikrai trūksta teisinio reglamentavimo. Pavyzdžiui, siekiant atlikti asmens psichiatrinę ekspertizę galimybės užtikrinti jo dalyvavimą psichiatrinėje ekspertizėje yra labai ribotos. Praktikoje pasitaiko atvejų kada asmuo neatvyksta keletą kartų į paskirtą psichiatrijos ekspertizę, tokiu atveju teismas turi teisę skirti atvesdinimą policijos pagalba. Tačiau policija jo neranda gyvenamojoje vietoje, nurodo, kad rado pėdsakus sniege, kad asmuo ryte prieš atvažiuojant policijos pareigūnams paliko savo gyvenamąją vietą. Tokiu būdu vilkina procesą, teismo galimybės šioje vietoje baigiasi. Teismas neturi griežtesnių galimybių taikyti priemones užtikrinančias teismo ekspertizės atlikimą. Bandoma taikyti baudas, civilinio proceso kodeksas tai numato, bet dažnai tai būna nepakankama drausminamoji priemonė tam, kad užtikrinti asmens dalyvavimą, pavyzdžiui, teismo psichiatrijos ekspertizėje. Tenka dažnai susidurti ir su giminaičiu nepasitenkinimu, kurie nurodo, kad tiek policija, tiek teismai Lietuvoje yra neįgalūs užtikrinti asmens priverstinio nuvesdinimo teismo psichiatrijos ekspertizei atlikti.

4. 2019 m. kovo 28 d. buvo priimta Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga. Civilinėse bylose specialiųjų žinių panaudojimo, taikymo apžvalgos teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokia apžvalga yra reikalinga?

Apžvalga yra tikslinga, nes yra patogiausia dirbti turint apžvalgą praktikoje, nes nereikia ieškoti teismų praktikos, pasitaiko atvejų, kai teismai pasisako prieštarai dėl to teisėjas gali truputėli pasiklysti tarp tokių išvadų. Suformuluota praktika, kaip apžvalga būtų tikslinga. Teisėjams padėtų darbe supaprastinant patį teismų praktikos paieškos procesą.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialiųjų žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Nereikia, visiškai yra skirtingas kaltės įrodinėjimo laipsnis ir aplinkybių vertinimas šiuose procesuose. Todėl neturėtų būti suvienodinimas specialiųjų žinių panaudojimas, taikymas ir vertinimas.

6. Ar teismas turi specialiųjų žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios, kadangi jos atitinka specialiom žiniom keliamus reikalavimus. Teisininkas analizuodamas situaciją jis vadovaujasi ne tik savo vidiniu įsitikinimu, kuriuo paprastai vadovaujasi asmenys priimdami sprendimus kasdienėje savo veikloje, tačiau vadovaujasi teisės aktais, kurių žinojimas vertintinas, kaip

specialių žinių turėjimas. Dėl tos priežasties teisės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios. Kai kuriuose teismuose teisinės žinias galima prilyginti tam tikrai specialisto išvadai arba specialisto pateiktai nuomonei, pavyzdžiui, atskiras nuomones, kurias teikia teisėjai regioniniuose teismuose – Europos Sąjungos Teisingumo teismą arba Europos Žmogaus teisių teismą. Kyla klausimas ar tokių nuomonių pareiškimas nėra specialisto nuomonė? Atsakymas, taip, tokia nuomonė yra specialisto nuomonė apie klausimą, kuris buvo spęstas ne taip, kaip jiems atrodė. Generalinio advokato išvados, kurios yra teikiamos bylose Europos Sąjungos Teisingumo teisme, tai irgi galima laikyti, kad tai yra tam tikra specialisto išvada byloje. Nėra taip, kad specialistų teisinių žinių išvadų neegzistuočių teisinėje praktikoje, jos egzistuoja, Lietuvoje jos nėra taikomos arba aš negirdėjau, kad tokiu lygiu būtų taikomos, tačiau, tai iš vienos pusės turėtų būti vertinama, kaip specialisto nuomonė, specialios žinios, tačiau tai nėra eksperto išvada, kuri įpareigoja teismą.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Darbo praktikoje nekilo problema, kad būtų tikslinga šį įstatymą keisti.

INTERVIU NR. 6 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 24 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Mano darbo praktikoje specialių žinių teisinio reglamentavimo man nepritrūko.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą civiliniame procese?

Kadangi manau, kad teisinis reglamentavimas yra pakankamas, nėra tikslinga jį tobulinti.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese?

Gana sudėtinga yra paskirti ekspertus. Šiuo metu turiu prašymą skirti ekspertizę. Dažnai kyla didelis tarp šalių ginčas dėl ekspertų, tai nors ir siūlo ekspertų kandidatūras teisėjui vis vien tenka savarankiškai ieškoti eksperto, kad jis tiktų abejoms proceso šalims. Gana sudėtinga parinkti ekspertą, ir ekonomiškumo principą yra stengiamasi įgyvendinti, įkainių paklausimas ir galutinių klausimų suformulavimas yra sudėtingas, nes šalys dažnai klausimus nors ir suformuluoja, dažnai jų formuluotė netinka, todėl išgryninant klausimus reikia į priekį numatyti tą galimą rezultatą byloje ir suformuluoti klausimus kuo tiksliau. Ekspertų paieška tampa našta pačiam teisėjui ir ta pareiga klausimus galutinai suformuluoti yra ganėtinai sudėtingai įgyvendinama.

Šalys paprašo, kaip jiems atrodo paskirti ekspertizę ir tenka našta teismui, susisiekti su Lietuvos teismo ekspertizių centru arba pagal ekspertų sąrašą ieškoti kas atlieka panašaus pobūdžio ekspertizę, kurią šalys prašė paskirti. Preliminariai reikia aiškintis ar pagal šalių pageidavimus apskritai tokio pobūdžio ekspertizė yra atliekama ir paaiškėja, kad tokio pobūdžio ekspertizės niekas neatliktų. Teismas nežino visų ekspertų kompetencijų sričių ir reikia, dirbti, ieškoti ir spręsti klausimą ar priimti tokį prašymą ar nepriimti. Kartais paaiškėja, kad nėra pagrindo tokio prašymo priimti, nes tokios ekspertizės apskritai nėra atliekamos. Ekspertas neatsakys plačiau, nei užduotas klausimas, jis gali pasakyti, kad į užduotą klausimą jis yra nekompetentingas atsakyti arba jam trūksta duomenų į juos atsakyti.

Privačiais užsakymais specialių žinių turinčių asmenų, kad ir įtrauktų į ekspertų sąrašą. Pasitaiko atveju, kai praktikoje viena arba abi šalys į bylą pateikia privačiai užsisakę paslaugas ir pateikia išvadą asmens, kuris yra ekspertų sąrašė, bet galimas atvejis, kad bus reikalinga skirti teismo ekspertizę, nes klausimus tendencingai suformulavo, taip kaip jiems naudinga ir tyrimo apimtis nusistato taip, kaip jiems yra naudinga. Galimai dėl to išdidėja bylinėjimosi išlaidos. Yra

buvę tokių atvejų, kai bent viena šalis yra pateikusi į bylą specialisto išvadą, nes ekspertizės aktu jis negali vadintis, kol jo nepaskiria teismas. Atsirado poreikis skirti ekspertizę, nes reikėjo atsakyti į kitus iškilusius klausimus, kita šalis kvestionuoja, kad kas užsako, tai tos pusės naudai ir pritempinės ekspertas, teigia, kad nepasitiki, galimai šališkas ekspertas, neobjektyviai atliko ekspertinį tyrimą. Pagal CPK skiriant ekspertizę teismui turi kilti klausimų, į kuriuos atsakyti reikia pasitelkti specialiąsias žinias, ne šalims, ne byloje dalyvaujantiems asmenims, o teismui. Vien ta abejonė, kad šališkas nebūtų pagrindas skirti ekspertizę, bet paprastai tie klausimai iš teismo pozicijų matomi ar plačiau ar kitokio pobūdžio ir tokiu atveju yra skiriama teismo ekspertizė. Taip pat, kai dalinamos yra bylinėjimosi išlaidos įsitraukia ir šalių patirtos didelės išlaidos užsakant privačius ekspertinius tyrimus ir papildomai dar teismo ekspertizė. Dėl apmokėjimo, paskutinėje byloje mačiau, kad šalis nelabai teigiamai reagavo, bet paimame į teismo depozitą, jei tenkiname prašymą dėl ekspertizės skyrimo ir aš praktikuoju imti maksimalią sumą. Susisiekus su ekspertizės atliekančiais ekspertais yra užsiklausinama kokia yra norimos atlikti ekspertizės kaina, jie preliminariai pateikia tokius duomenis. Ir prašančiai šaliai yra nurodoma sumokėti į teismo depozitinę sąskaitą nurodant, kad skirtumas jiems bus gražintas, jei mažiau kainuotų ekspertizė. Jei nepasiprašai ir iš prašančios šalies, o ekspertizę paskiria teismas nutartimi, tai ir sąskaita faktūrą už užsakytą paslaugą yra atsiunčiama teismui. Tokiu atveju gali komplikuotis susigražinimas pinigų už atliktą ekspertizę iš šalies. Tai taip pat yra labai nepatogus dalykas teismui, kad jis tokiomis dalykais turi rūpintis.

Abejotini ar atsakys ekspertai, bet paliekami klausimai, kad pats neturėdamas specialių žinių nepraleisti. Geriau plačiau paklausti, nei susiaurinti ir gavus tą faktą lieka neatsakytų klausimų. Dėl gaisro kilimo priežasties, tokiomis atvejais reikia pasirūpinti objektų išsiuntimu ekspertizei, reikia apgalvoti kas prie tokių objektų prieina, kieno jie valdyme yra ir tokį asmenį įpareigoti juos pateikti arba galima paskirti laikinąsias apsaugos priemones taikyti, kad nekeistų to objekto, neardyti. Reikia apgalvoti kokią ekspertizę skirti, būna atvejų, kai atliekant ekspertizę tiriamas daiktas yra sunaikinamas, tokiu atveju, nei pakartotinė, nei papildoma ekspertizė būtų negalima atlikti. Reikia pagalvoti ar negalima kažkokius kitus žingsnius atlikti įrodymų rinkime ir tik paskui rinktis tą procesinį veiksma, kurio metu tas tyrimo objektas bus sunaikintas. Dėl sandorių užginčijimo byloje, kur yra reikalingos ekspertizės yra reikalinga, kad žmogus savo ranka prirašytų penkis puslapius ir šie duomenys yra siunčiami kartu su byla ekspertui, taip pat užsiklausinėjome Migracijos departamentą ar jie turi išlikusių pavyzdžių, kai asmuo išsiminėjo asmens dokumentus, ar jie turi išlikusių parašo pavyzdžių, kuriuos taip pat pateikinėjome ekspertui. Techninės ekspertizės, kur teisėjas yra nekompetentingas, tada aiškiai matosi, kad reikia įsivertinti, kai šalys painioja teisinius klausimus nuo specialių žinių reikalaujančius klausimus. Žmonės ir advokatai mano, kad ekspertas atsakys, kad bylą laimės. Prašė ekspertizės

statybinės, jie galvoja, kad ekspertas pasakys, kad viskas buvo pastatyta gerai ir ieškinys yra atmestinas.

4. 2019 m. kovo 28 d. buvo priimta Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą. Civilinėse bylose specialiųjų žinių panaudojimo, taikymo apžvalgos teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokia apžvalga yra reikalinga?

Manau, kad specialiųjų žinių panaudojimo ir taikymo apžvalga būtų naudinga.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialiųjų žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Manau, kad netikslinga, nes yra atskiros taisyklės šiuose procesuose ir nagrinėjimo taisyklės yra atskiros ir įrodymų apimtyje jos vienodos negalėtų būti.

6. Ar teismas turi specialiųjų žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Teismo specialios žinios yra teisinės žinios. Manau, kad yra laikytina, kad teisėjas turi specialiųjų žinių teisės srityje ir taiko kiekvienoje byloje priimdamas procesinį sprendimą ir vadovaudamas procesui, o tokio taikymo teisinės pasekmės yra kokybiškai išnagrinėtos bylos taikant specialiąsias žinias arba ne taip kokybiškai išnagrinėtos, jeigu būtų trūkumas specialiųjų žinių. Teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios. Teisėjo turimos teisinės žinios ir yra specialiosios žinios.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Neturiu pasiūlymų, koks konkretus pakeitimas galėtų būti šiuo metu..

INTERVIU NR. 7 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 25 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Manau, kad specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir probleminiai klausimai dėl teismo ekspertizų skyrimo yra išspręsti pakankamai ir tikslingai civilinio proceso kodekse.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą civiliniame procese?

Pavyzdžiui, mokestinėje byloje įvertinus ar yra teisingai paskaičiuota ar neteisingai pateikiama išvada yra pakankamai svarbus argumentas vertinant įrodymus. Civilinėse bylose, kai yra sprendžiami klausimai dėl vaikų teisių, vaikų teisių specialistai pateikia išvadą, nes toks specialistas dirba su tomis šeimomis, tikrina tas šeimas, žiūri ir sprendžia tam tikrus klausimus dėl vaikų gerovės. Jų išvados labai padeda. Tam tikros bylose yra numatyta, kad yra reikalingas vaikų teisių specialistas privalomai. Kalbant apie automobilio sugadinimą ir jei šalys pripažįsta, kad automobilis sudaužytas ir reikalingas remonto už konkrečią sumą ar tikrai reikia specialisto, viename servise gali atlikti darbus už vieną sumą, kitame autoservise už kitą sumą. Pačias detales svarbu įvertinti kokiomis nuolaidomis detales gaus.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias civiliniame procese?

Bylose sprendžiant klausimus susijusius su vaikų teisėmis yra aiškiai pasakyta, kad tokio pobūdžio bylose yra teikiamos vaikų teisių specialisto išvados. Kitose bylose nėra konkretizuota, jei reikia specialių žinių, kyla ginčas, pavyzdžiui, dėl turto vertės, tokiu atveju reikia specialių žinių turinčio asmens, specialisto, kuris atliktų turto vertinimą. Ekspertizės galėtų būti skiriamos finansinėje byloje, kuri būtų susijusi su banko veikla. Jeigu civilinėje byloje kyla klausimas dėl skolos už komunalines paslaugas, čia yra sprendžiamas klausimas dėl paskaičiavimų, šalys dažnai su paskaičiavimais nesutinka, nesutinka su delspinigiais, bet jei iš šalies pateiktų specialisto išvadą, kad apskaičiavimo metodika buvo taikoma tinkamai, tai būtų palengvinimas teisėjui skaičiuoti ir žiūrėti pačiam. Suteikiant teismui galimybę paskirti tokius paskaičiavimus atlikti specialistui. Specialistas yra žmogus turintis specialių žinių, jis duoda paaiškinimus specialioje srityje. Ekspertas yra įtrauktas į ekspertų sąrašą, supažindinamas su atsakomybę, kuri jam kyla. Specialistas galimai gali atlikti nesąžiningai savo funkcijas, tam tikroje ribose, kuri šalis užsakė, vykdytų jų norus, dirba už atlyginimą ir atlieka jo ribose, atsakomybės yra

klausimas. Kai teismas skiria ekspertizę, paskirtas ekspertas turi statusą, yra įtrauktas į ekspertų sąrašą, turi atsakomybę už tai ką pateikia ir jam yra numatyta atsakomybė. Santuokos nutraukimo bylose dažnas atvejis, kai šalys nepasidalina turtu. Viena šalis atneša išvadą, kad automobilio vertė yra 5 tūkstančiai, o kita šalis atneša išvadą, kad 4.5 tūkstančio yra automobilio vertė. Teismas tokiu atveju skiria ekspertizę, kad būtų pašalinti prieštaravimai, tada jau ekspertas pasako kokia yra vertė.

Lietuvos ekspertizių centre yra numatyti klausimai, kaip juos suformuluoti ir kursai yra, kaip suformuluoti. Norint teisingai suformuluoti klausimą pasitaiko atveju, kai yra skambinama ekspertams ir klausiama, kaip geriau yra suformuluoti klausimus. Tokiais atvejais arba yra naudojami šablonai, arba susisiekiama su tam tikros srities specialistu ir konsultuojasi, kaip galima suformuluoti klausimą, kad gauti norimą atsakymą.

Iškyla klausimai dėl specialių žinių turėjimas. Tarp privačių namų buvo numatoma statyti daugiabutį. Tie, kurie nesutiko, kad būtų statomas daugiaaukštis statinys buvo reikalingos specialios žinios, kad būtų paskaičiuota kiek tenka saulės, ar neužstos ar nebus pavėsis, kai yra pavėsis genda sienos, genda butas, yra reglamentavimas, kiek turi patekti saulės šviesos. Tokiais statiniais gali būti pažeistos kitų teisės. Eksperto paieškojimas užtrunka, šalys pačios juos susirado, mes siauru klausimu tyrėme dėl tos šviesos ir pasirodo formuluojant klausimus buvo susisiekiama su ekspertais priklausomai nuo metodikos skaičiavimo su tam tikrais nuokrypiais galima paskaičiuoti, kaip blogai ir kaip blogai. Ekspertė įrašyta į ekspertų sąrašą atliks tuos skaičiavimus ir bus atsakinga už savo ekspertizės aktą.

Buvo problema, bet ji laiko atžvilgiu užtruko, kai žmonėms atsirado galimybė atsijungti nuo centrinių šildymų, jie atsijungė ir pradėjo reguliuoti namų šilumą. Gyvenamajame name buvo įrengtos ofisinės patalpos, kurios šaltuoju periodu yra nedaroma ir savininkai taupo šilumą, tas taupymas buvo matuojama šiluma. Ta šiluma buvo skaičiuojama tik šaltojo sezono metu. Už sienos tokių patalpų reikia daugiau šildyti, kad sušildyti tą nešildomą sieną. Šiuo atveju be specialių žinių ir apskaičiavimu nėra galimybės priimti teisingą procesinį sprendimą, tik tokia ekspertizė atliekama tam tikru metu.

Su kompresoriais irgi yra sudėtinga, atliko specialių žinių mokslininkas, jis buvo neįtrauktas į ekspertus, šalys jį surado, jis toje srityje turi žinių. Bet atlikti tokį patį bandymą nėra galimybės, nes nėra tokios laboratorijos, buvo tiriama kitu aspektu, o kadangi yra iškilę klausimų bus aiškinimasi, jis atskleis, šalys žino, kad nėra tokios laboratorijos Lietuvoje nėra, o skirti ekspertizę tas tiriamas objektas nėra tiek vertas kiek gali kainuoti skiriama ekspertizė užsienyje.

4. 2019 m. kovo 28 d. buvo priimta Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą.

Civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo apžvalgos teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokia apžvalga yra reikalinga?

Nemanau, kad tokia apžvalga yra reikalinga civiliniame procese. Civilinio proceso kodeksas aiškiai reglamentuoja specialių žinių panaudojimą civiliniame procese.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Nemanau, kad reikia įdėti į tokius griežtus rėmus. Ar žmogus įstatymui ar įstatymas žmogui. Įstatymą reikia lanksčiau taikyti, tiek kiek įmanoma, ribose, būtent priimamas procesinis sprendimas yra tam žmogui ir tai situacijai. Manau, kad nereikėtų. Jei sugriežtintų ir apspręstu tada atsiranda siauri rėmai, kurie išspraudžia ir negali truputi kitaip pasižiūrėti.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Jeigu tai yra siauro profilio žinios, teisėjas turi humanitarinį išsilavinimą, tačiau, jei tai yra techninis klausimas ir su tuo nesu susidūręs, išspręsti tokį klausimą, atsakyti yra sunku dėl to ir yra reikalingas ekspertas. Tam ir yra reikalingos specialios žinios, kurios duotų atsakymą nagrinėjamu siauru klausimu, jeigu klausimas yra nagrinėjamas plačiau užtenka vidinio įsitikinimo, šalys pateikia medžiagą, kurią teismas gali vertinti. Manau, kad teisės žinios yra specialios žinios. Tinkamas materialių teisės normų pritaikymas yra specialios žinios. Vertint sprendimą ar tai yra specialių žinių išvadą, tai yra skirtingi dalykai. Pritaikyti teisės normą reikia turėti specialių žinių. Ekspertas turi specialių žinių tam tikroje srityje, taip pat ir teisininkas turi tam tikroje srityje specialias žinias, kurias pritaiko.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Manau, kad nėra tikslinga.

INTERVIU NR. 8 SU PIRMOSIOS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. vasario 26 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Specialiųjų žinių panaudojimo teisinis reglamentavimas yra pakankamai aiškus, išsamus, priimant procesinį sprendimą šiuo klausimu problemų nekyla.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Neturiu pasiūlymų dėl reglamentavimo tobulinimo. Mano nuomone, BPK reglamentavimas yra pakankamas.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias?

Didelių praktinių problemų, vertinant specialiąsias žinias, t.y. teismui pateiktas specialistų išvadas bei ekspertizės aktus, nekyla.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? (Baudžiamosiose bylose) Nei administracinėse, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

Iš esmės atsakyta 4 klausime. Specialiųjų žinių panaudojimas baudžiamajame procese yra aktualus, objektų tyrimų bei ekspertizės aktų, mano nuomone, skaičius yra išties didelis. Be kita ko, procese teikiamos ir konsultacinės išvados. Tad natūralu, kad tikslinga apžvelgti ir apibendrinti šalies teismų praktiką. Dėl poreikio turėti apžvalgas administracinėse bei civilinėse bylose neturiu nuomonės.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administraciniame procese?

Tai yra skirtingi procesai (viešoji teisė, privatinė teisė), manau nėra tam poreikio ir netgi pagrindo.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Teisinės žinios nėra laikomos specialiosiomis žiniomis.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Šiai dienai nesu susidūrusi su šio įstatymo taikymo problemomis, todėl neturiu atsakymo į klausimą.

INTERVIU NR. 9 SU KASACINĖS INSTANCIJOS TEISMO TEISĖJU

2021 m. kovo 1 d.

1. Kaip manote ar specialių žinių teisinis reglamentavimas yra pakankamas ir padedantis priimti teisingą procesinį sprendimą?

Teisinis reguliavimas yra pakankamas ir nesudarantis kliūčių tinkamo sprendimo priėmimui. Klaidos gali pasitaikyti tik praktiniame proceso taikant normas.

2. Kaip būtų galima tobulinti specialių žinių teisinį reglamentavimą?

Nematau reikalingumo jį tobulinti.

3. Kokios praktinės problemos praktikoje kyla vertinant specialiąsias žinias baudžiamosiose ir administracinių nusižengimų bylose?

Pagrindinė problema - teismo eksperto kompetencijos ir kvalifikacijos būtinos uždaviniams spręsti vertinimas bei tyrimo metodų tinkamumo (jų pripažintumo) vertinimas. Kartais pasitaiko problemų vertinant ar ekspertas (specialistas) neperžengė savo specialių žinių ribų.

4. Kaip vertinate 2019 m. kovo 28 d. Baudžiamojo proceso kodekso normų, reglamentuojančių specialiųjų žinių panaudojimą, taikymo teismų praktikoje apžvalgą? Nei administracinių nusižengimų bylose, nei civilinėse bylose specialių žinių panaudojimo, taikymo teismų praktikoje nėra, kaip manote ar tokios apžvalgos yra reikalingos?

Šią apžvalgą vertinu gerai. O jei žiūrėsime administracinių ir civilinių teismų praktikas - jos yra tapačios baudžiamajai. Skirtumu gali atsirasti tik lyginant civilinio proceso nuostatas dėl eksperto parinkimo (civiliniame procese šiuo atveju šalys turi gana plačias iniciatyvos teises). Aišku, kad tokia apžvalga būtų sveikintina, nes galima būtų geriau palyginti panašumus ir skirtumus, suvienodinti praktikas ir tarp skirtingu proceso šakų.

5. Kaip manote ar reikia suvienodinti specialių žinių panaudojimą, taikymą, vertinimą baudžiamajame, civiliniame ir administracinių nusižengimų bylų procese?

Butų tikslinga idealiuoju atveju turėti jį panašu, tačiau procesu skirtingumai nulemia ir tam tikru, sakyčiau neesminius skirtumus.

6. Ar teismas turi specialių žinių, ar gali jas taikyti, kokia apimtimi ir kokios gali būti tokio taikymo teisinės pasekmės? Kaip manote ar teisinės žinios turėtų būti suprantamos, kaip specialios žinios?

Teismas yra teisinių žinių turėtojas, todėl jokių kitų specialių žinių taikyti pats savarankiškai negali. Kitas klausimas - teismas turi turėti pakankamai žinių apie ekspertiniu

tyrimu galimybes, juose naudojamas aprobuotas tyrimo metodikas, kad galėtų tinkamai pasinaudoti specialių žinių teikiamomis galimybėmis, parinkti tinkamą ekspertą ir atitinkamai galėtų pilnavertiškai įvertinti pateiktas išvadas bei nustatyti jų įrodomąją reikšmę. Jokiu būdu, tada neberekėtų teismų - viską išspręstų teismo ekspertai (teisininkai). Tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu yra nustatyta vienintelė išimtis, kada teisinės žinios gali būti ekspertinio tyrimo objektu ir dalyku - tai užsienio teisė. Kitais atvejais teismas yra tas specialistas, kuris turi pakankamai gilių žinių pritaikyti teisę.

7. Kaip manote ar yra reikalinga keisti Teismo ekspertizės įstatymą?

Tobulinti tam tikras sritis visada galima, jei nustatomos tam tikros spragos ar prieštaravimai.